

(

<https://t.me/tarihogretme>

ni) Telegram Kanal

Linkimizdir

I. ÜNİTE

DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ KARŞISINDA OSMANLI SİYASETİ

[1595-1774]

1. ÜNİTE

DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ KARŞISINDA OSMANLI SİYASETİ (1595-1774)

XVII. YÜZYIL SİYASİ ORTAMINDA OSMANLI DEVLETİ

- Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılın sonlarına doğru batıda Avusturya, doğuda Safevilerle mücadele etmiştir.

Bu mücadeleler :

- İç isyanlar,
- Değişen ticaret yollarının Osmanlı ekonomisine olumsuz etkisi,
- Orduda düzenin bozulması,

Osmanlı Devleti'nin üç kıtaya yayılmış topraklarında merkezî otoriteyi kaybetmesine neden olmuştur.

Osmanlı-Habsburg Mücadelesi ve 1606 Zitvatorok Antlaşması

- Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Mohaç Meydan Muharebesi (1526) ile Osmanlı-Avusturya (Habsburg) ilişkileri başladı.

- Avusturya, 1533'te imzalanan İstanbul Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul etti.
- Avusturya, Macaristan üzerindeki veraset iddialarından vazgeçecek.

- **Avusturya Arşidükü (Kralı) Osmanlı vezir-i âzamına denk sayılacak.**
- Uzun süre ılımlı seyreden Osmanlı-Avusturya ilişkileri 1593'te Orta Avrupa'da hâkimiyet kurma mücadelesi sebebiyle bozuldu.
- 1596'da **Haçova Muharebesi** ile başlayan bu dönemdeki hâkimiyet mücadelesi, 1606'da imzalanan **Zitvatorok Antlaşması** ile sonuçlandı.

Zitvatorok Antlaşması (1606)

- Avusturya'nın Macaristan için ödediği vergi kaldırıldı.
- **Avusturya Arşidükü protokol bakımından Osmanlı padişahına denk sayıldı.**
- Osmanlı Devleti dış politikada prestij kaybetti.
- **Bu anlaşmayla iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerde mütekabiliyet (karşılıklı denk olma durumu) esası belirleyici oldu.**

Habsburg Hanedanı:

- İlk kez I. Rudolf Dönemi'nde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na katılan (1273) Habsburglar, Avusturya'ya uzun yıllar (1278-1918) hüküm süren bir hanedandı.
- Hollanda'yı, Macaristan'ı, Felemenkleri, Kastilya ve Aragonları evlilikler yolu ile egemenliğine aldı.
- Dünya Savaşı'ndan sonra mutlak monarşilerle birlikte Habsburg Hanedanlığı son buldu.

Osmanlı- Safevi İlişkileri

- Safeviler Osmanlı Devleti'nin doğuda sınır komşusuydu.
- Safevi Devleti'nin kuruluşundan itibaren **Osmanlı şehzadelerini kışkırtması,**
- **İpek Yolu üzerinde denetim kurması,**
- **Osmanlı Devleti aleyhine ittifaklara girmesi**
- **Şiilik propagandası yapması,**
- **Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti'nin sürekli mücadele etmesine sebep olmuştur.**

1590 Ferhat Paşa Antlaşması

III. Murat Dönemi'nde

(1574-1595) **Safeviler'in Osmanlı Devleti**

topraklarındaki yıkıcı, bölücü faaliyetleri ve İran topraklarından geçen ticaret kervanlarını yağmalamaları tekrar savaşları başlattı.

1590'da imzalanan Ferhat Paşa Antlaşması ile Tebriz, Karabağ, Dağıstan ve Şirvan gibi yerler Osmanlı Devleti'nin eline geçti.

Osmanlı Devleti bu antlaşma ile doğudaki en geniş sınırlarına ulaştı.

III. Mehmet Dönemi'ndeki (1595-1603) iç isyanlar ile Osmanlı- Avusturya mücadelesini fırsat bilen Safeviler Tebriz, Nahcivan ve Erivan'ı ele geçirdi.

I. Ahmet Dönemi'nde (1603-1617) Safevilerin saldırıları uzun süreli savaşlara dönüştü. Bu savaşlar

1612'de imzalanan Nasuh Paşa Antlaşması ile sona erdi.

II. Osman (Genç) Dönemi'nde (1618-1622) Osmanlı Devleti'nin Safeviler üzerine sefer düzenlemesi sonucu Serav Antlaşması (1618) imzalandı.

1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması

- IV. Murat (1623-1640), 1635'te İran üzerine düzenlenen Revan Seferi'ni bizzat komuta etmiştir.
- Osmanlı ordusunun İstanbul'a dönmesiyle Safeviler tekrar saldırıya geçti.
- IV. Murat bunun üzerine Bağdat Seferi'ne çıktı.
- Bağdat Kalesi'ni aldı ve Safevilerle 1639'da **Kasr-ı Şirin Antlaşması**'nı imzaladı.
- **Revan Safevilerde, Bağdat Osmanlı Devleti'nde kaldı.**
- **İki taraf arasında Zagros Dağları sınır kabul edildi.**
- **Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması bazı küçük değişiklikler dışında bugünkü Türkiye-İran sınırını da belirledi.**

Osmanlı-Lehistan İlişkileri

- XVII. yüzyılın başlarında **Lehistan'ın, Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Eflak, Boğdan ve Erdel'in iç işlerine müdahalesi ve Osmanlı topraklarına saldırılar düzenleyen Kazakları koruması üzerine II. Osman 1621'de Lehistan Seferi'ne çıktı.**

- Yaklaşık bir ay devam eden mücadeleden her iki taraf da net bir sonuç alamadı.
- Hotin Seferi'nde Yeniçerilerin yetersizliği anlaşılmış ve ilk defa Genç Osman, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak istemisti.

1672 Bucaş Antlaşması

- Rusya ve Habsburglar'la yakınlaşan Lehistan 1672'de Osmanlı Devleti'nin himayesindeki Ukrayna'ya saldırdı.
- Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Lehistan'a sefer düzenledi.
- İki taraf arasında 1672'de Bucaş Antlaşması imzalandı.
- Podolya Osmanlıya, Ukrayna ise Osmanlı'nın egemenliğindeki Kazaklara bırakıldı.

- Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti'ne yıllık ödemesi gereken vergiyi vermek istemeyen Lehistan antlaşmaya karşı çıktı. Antlaşmada yer alan vergi maddesi kaldırıldı. 1676'da antlaşma ikinci kez imzalandı.

- Osmanlı Devleti bu antlaşma ile batıdaki en geniş sınırlarına ulaştı.

- Osmanlı Devleti Kutsal İttifak savaşları sonrası imzalanan 1699'da Karlofça Antlaşması ile Podolya ve Ukrayna'yı Lehistan'a bırakmak zorunda kaldı.

Osmanlı-Venedik İlişkileri

- Osmanlı-Venedik ilişkileri iki devlet için stratejik öneme sahip olan Akdeniz'de üstünlük kurma mücadelesi ile başladı.
- Fatih Sultan Mehmet, Venediklilere bazı imtiyazlar vererek iki devlet arasındaki ilişkilerin uzun süreli barış sürecine girmesini sağladı.
- Bu barış süreci Osmanlı Devleti'nin deniz ticaretini geliştirdi ve kendisine karşı oluşabilecek ittifaklara Venediklilerin dâhil olmasını engelledi.

- **Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Akdeniz'de üstünlüğün Osmanlı Devleti'ne geçmesi** **denizci bir devlet olan Venediklilerle ilişkilerin bozulmasına neden oldu.**

1669 Girit Adası'nın fethi

- II. Selim Dönemi'nde Kıbrıs'ın alınması (1571) ile Venedikliler, Akdeniz'de üs olarak kullanabilecekleri Girit'e yoğunlaştı.

- **Venediklilerle birlikte Girit'e yerleşen Malta ve diğer Hristiyan deniz korsanlarının Türk ticaret ve hac gemilerine zarar vermesi, can ve mal güvenliğini tehdit etmesi dolayısıyla**

Osmanlı Devleti 1645'te Girit Adası'nı kuşattı.

- **Venedik**, bir taraftan Hristiyan Avrupa ile Osmanlı Devleti'ne karşı yoğun diplomasi faaliyetine başladı, diğer taraftan da Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmak amacıyla Ege adalarına saldırıp **Çanakkale Boğazı'nı abluka altına aldı.**
- 1656'da İstanbul üzerine bir saldırı düzenledi. • Osmanlı Devleti ancak 1669 yılında Kandiye Kalesi'ni ele geçirerek Girit Adası'nı fethedebildi.

Osmanlı-Malta İlişkileri

- Malta, Akdeniz'in ortasında doğu-batı yönündeki geçiş noktasını koruyan özel konumu olan, dünyanın en korunaklı doğal limanlarına sahip bir ülkedir.
- Kanuni Sultan Süleyman 1522 yılında Rodos Adası'nı aldı. Rodos'taki şövalyeler de Malta Adası'na yerleşti.
- Osmanlı gücü Malta'yı kuşattı. 1565 yılındaki şiddetli hücumlar son derece müstahkem Malta surlarını aşamadı. • Malta XVII. yüzyılda hem Osmanlı Devleti'nin karşısında olan denizci güçlerin yanında hem de II. Viyana Kuşatması'ndan sonra oluşturulan Kutsal İttifak'ın içinde yer aldı.

Osmanlı-Rusya İlişkileri

- Rusya'nın güçlenmeye başlaması XVI. Yüzyılın başlarında gerçekleşti.
- **Rusya, varlığını sürdürürebilmek için sıcak denizlere inmek zorundaydı.**

- Rusya'nın büyümesi için Osmanlı engelini aşması mutlak bir zaruretti.
- **XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü ekonomik ve siyasi buhranlar ile İran savaşları**, Rusya'ya zaman zaman bu fırsatı verdi.
- Çehrin 'deki (Bahçesaray) kale savunmasında Kazaklara yardım eden Rusya Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya boyun eğerek çekilmek zorunda kaldı (1678).
- 1680 yılında bizzat IV. Mehmet'in katılımıyla sefere çıkılması, Rusları telaşlandırdı ve barışa zorladı.

Bahçesaray (1681) antlaşması ile Özi Nehri Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki sınırı oluşturdu.

İstanbul Antlaşması (1700)

- Viyana'da Osmanlı ordularının bozguna uğraması (1683), Rusya'ya emellerini gerçekleştirme konusunda yeni bir ümit verdi.
- **Rusya**, Osmanlı ordusunun Avusturya ve Venedik ile savaş hâlinde olmasından yararlanarak Karadeniz'e çıkmaya çalıştı.
- **Azak Kalesi'ni kuşattı (1695). Karadeniz'in kilidi olan bu kaleyi alamadı**
- Çar I. Petro, ertesi yıl Azak'ı nehirden ve karadan olmak üzere, ikinci defa kuşatıp ele geçirdi (1696).
- **Azak Kale'si İstanbul Antlaşması'yla (1700) Rusya'ya bırakıldı.**
Böylelikle **Rusya, Karadeniz'e inme siyasetinde ilk adımı atmış oldu.**
- **Ayrıca bu anlaşmaya göre Rusya, İstanbul'da elçi bulundurabilecekti.**

Osmanlı-Avusturya İlişkileri

- Avusturya, Avrupa'nın geneline hükmeden güçlü Habsburg Hanedanı'nın yönetim merkezî konumundaydı.
- **1526'da Kanuni Sultan Süleyman'ın Mohaç Muharebesi'nde Macar ordusunu hezimetle uğratması ile Macaristan toprakları Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girdi.**
- **Avusturya'nın Macar kralı ile akrabalık bağının olması nedeniyle Macaristan toprakları üzerinde hak iddia etmesi Osmanlı Devleti ile Avusturya'yı sonu gelmez bir mücadelenin içine sürükledi.**

- **Avusturya'nın Osmanlı kontrolündeki Erdel'in iç işlerine karışmasından dolayı Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Avusturya Seferi'ne çıktı. Osmanlı Devleti karşısında direnemeyen Avusturya barış anlaşması teklifinde bulundu.**
- **İki taraf arasında 1664'te Vasvar Antlaşması imzalandı.**
- **Vasvar Antlaşması ile sağlanan barış ortamı Katolik Avusturya'nın Protestan Macarları mezhep değiştirmeye zorlaması ile bozuldu.**

II. Viyana Kuşatması (1683)

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, IV. Mehmet'i ikna ederek hem Macarların yardım isteğini yerine getirmek hem de Orta Avrupa'daki Avusturya'nın gücünü kırmak için Viyana üzerine sefer düzenledi.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Kırım Hanı'na kuşatma esnasında Avusturya'ya dışarıdan yardımın gelmesini engelleme görevini verdi

Kırım Hanı, Lehistan ordusunun Tuna'yı geçip Osmanlı ordusuna arkadan saldırmasına engel olamadı. İki ateş arasında kalan Osmanlı ordusu ağır bir mağlubiyet aldı.

1683 yılı, Osmanlı Devleti için zirveden dönüş ve sonun başlangıcı demektir.

Kutsal İttifak

Viyana Kuşatması sonrasında Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan atma papanın teşvikleriyle **Avusturya, Rusya, Lehistan, Venedik ve Malta'nın yer aldığı Avrupa-Hristiyan birliği**

Kutsal İttifak

) oluşturuldu.

(
Kutsal İttifak denilen bu haçlı kuvvetleri (1683- 1699) on altı yıl boyunca Osmanlı Devleti'yle savaştılar. **Osmanlı Devleti bu süreçte birçok cephede savaşmıştır.**

Bu savaşlarda en ağır yenilgileri **Salankamen (1691) ve Zenta'da** (1697) almıştır.

Karlofça Antlaşması (1699)

- İngiltere ve Hollanda aracılığıyla Macaristan'ın Karlofça kasabasında, Avusturya, Lehistan, Venedik ile Osmanlı Devleti arasında, 1699'da Karlofça Antlaşması imzalandı.
- **Lehistan'a Podolya, Venedik'e Mora ve Dalmaçya kıyıları, Avusturya'ya ise Banat ve Temeşvar hariç Macaristan'ın tamamı verildi.**
- Karlofça Antlaşması hükümleriyle Osmanlı reayası olan Katoliklere mezhep hürriyeti verilmesi Avusturya'nın iç politikaya müdahale etmesine imkân tanıdı.

Osmanlı Devleti batıda ilk kez toprak kaybetti.

- Antlaşma müzakerelerine katılan Rusya ise uzun vadeli bir barışa yanaşmayarak iki

y

1700 yılında da Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan İstanbul Antlaşması ile Azak

Kalesi Rusya'ya.

bırakıldı

ık bir antlaşma imzaladı.

Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı Devleti ve Konjonktürel İttifakları

- Osmanlı Devleti ilk kez müzakere ederek bir antlaşma imzaladı.

Bu barış antlaşmasının imzalanması her şeyden önce

savunmaya geçmesini simgelemektedir. Osmanlı Devleti'nin saldırıdan

- **Karlofça Antlaşması'ndan sonra devlet idaresinde bürokratik unsurlar, askerî unsurlara göre daha fazla ön plana çıkmaya başladı.**

- Bu dönem, Osmanlı Devleti'nin izlediği dış politikanın yeniden şekillenmesinde ve Konjonktürel (şartlara ve menfaate göre) ittifaklar kurmasında da etkili oldu.
- Fransa, Osmanlı Devleti nezdinde giderek itibarını kaybetmeye başladı ve bu boşluğu İngiliz ve Hollandalılar doldurdu.
- Levant ticaretinde (Doğu Akdeniz ticareti) üstünlüğü elinde bulunduran Fransa, ticari faaliyetlerde büyük düşüşler yaşadı.

- Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan Haçlı Seferleri yerini Osmanlı ticaretinden daha fazla imtiyaz kopartma yarışına bıraktı.
- Ülkenin ekonomik kaynakları ile moral kaynağı da yok olmuş, yüzyıllardır geliştirilen ve insanlara telkin edilen Müslümanların hâkim millet olduğu olgusu zedelenmişti.
- Artık **Osmanlı ıslahatları kendi iç dinamiklerinden çok Avrupa ilham alınarak yapılmaya çalışıldı.**
- Artık **yenileşme hareketleri Osmanlı toplum ve siyasi hayatında ön plana çıktı.**
- **Osmanlı Devleti'nin belirli kesimleri Batı yaşam tarzının çekim alanına** girdi.

WESTPHALIA BARIŞI'NDAN MODERN DEVLETLER HUKUKUNA

Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)

- **Martin Luther**'in öncülüğünü yaptığı **reform hareketleri** Mezhep Savaşları olarak da anılan Otuz Yıl Savaşları'nın başlamasına neden oldu.
- Westphalia (Vestfalya) Barışı ile bu savaşlar son buldu ve "hâkimiyet" kavramı bu süreçle yeniden tartışmaya açıldı.
- Roma-Vatikan merkezli birleşik Avrupa yerini ulusal devlet merkezli, parçalanmış bir Avrupa'ya bıraktı.

Otuz Yıl Savaşları'nın (1618-1648) nedenleri

1555 yılında yapılan **Ogsburg Antlaşması** ile Kutsal Roma Germen imparatoru ve papalık, Protestanların varlığını kabul etmek zorunda kalmıştı.

Avusturya ve İspanya kralları papa ile işbirliği yaparak Protestanlara ve Protestanlığı benimsemiş prenslere baskı kurmaya başlamıştır.

Ogsburg Barış antlaşması ile yasaklanan kilise mallarının kamulaştırılmasına Protestan prensler tarafından devam edildi.

Dinî sebeplerle başlayan savaşlarda, **Habsburg ve Borbn hanedanlarının siyasi mücadelesinin de rolü vardır.**

Otuz Yıl Savaşları'nın Gelişimi

Taraflar:

Protestan Birliği: Fransa, Danimarka, Bohemya, İsveç, Norveç, Hollanda, İngiltere, Protestan Alman Prenslikleri

Katolik Birliği: Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, İspanya, Avusturya, Bavyera, Katolik Alman Prenslıklar

Önceleri Katolik kralların üstünlük kurduğu savaşı İsveç ve Fransa'nın savaşa dahil olması ve Portekiz'in İspanya'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle Protestanlar kazandı.

Taraflar arasında 1648 yılında **Westphalia (Vestfalya) Antlaşması** imzalanmıştır.

1648 Westphalia Barışı

- **Westphalia Barışı ile Avrupa halkına mezhep seçme özgürlüğü tanındı.**
- Hollanda, İsviçre ve Portekiz gibi devletlerin bağımsızlığı kabul gördü.
- **Modern devletler hukukunun temeli atıldı.**
- Habsburg Hanedanı'nın itibarı zedelendi ve Almanya'da yerel hanedanlar öne çıktılar.
- Brandenburg Prensiği giderek güçlendi ve bir bakıma **Prusya İmparatorluğu'nun yani Almanya'nın temelleri Westphalia 'da atıldı.**
- Almanya yüzlerce küçük prensliğe bölündü.

1648 Westphalia Barışı'nın değerlendirilmesi

- Almanya 1871'e kadar siyasal birliğini tamamlayarak Orta Avrupa'da baskın güç olma şansını yitirdi.
- XIX. yüzyıla kadar kıta Avrupası'ndaki en güçlü devlet ise **Fransa** oldu.
- Alman İmparatorluğu gibi papalık da Westphalia 'da darbe yedi.
- **“Din özgürlüğü mefhumu (kavramı)” Avrupa'da kesinlik kazandı.**
- **Devletler daha seküler (dünyevi) bir hale geldi.**
- **Devletler kendi topraklarında “mutlak egemen” bir konuma yükseldi.**
- **Papalığın etkisi azaldı.**
- Avrupalı krallar kiliselerini “millî” hâle getirdiler.
- Dini, devletin tekeline aldılar.

Modern Devletler Hukukunda Westphalia Modeli

- Westphalia modeline göre devletler, devletler arası hukukun eşit özneleri oldular.
- Devletler arası hukuk devletlerin kendi arzularıyla taraf oldukları antlaşmalarla belirlenecektir.
- Devlet kendi tebaası ve kendi toprakları üzerinde mutlak yetkiye sahip oldu.

Bu antlaşma, Modern Avrupa'nın ve millî devletlerin doğuşunda da önemli bir yer

- Westphalia, Napolyon sonrasında Avrupa'nın yapısının belirlendiği **1815 Viyana Antlaşması'na kadar Avrupa kamu hukukunun temeli oldu.**

AÇIK SULARDA GÜÇ MÜCADELESİ

- XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Dünya ticaret yolları Coğrafi Keşifler ile iç denizlerden (Akdeniz) dış denizlere (Atlas, Büyük, Hint Okyanusları vd.) taşınmış olsa da Akdeniz hâlâ üzerinde en fazla gemilerin dolaştığı alandı.
- XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin dış ticaretinde **Batı'nın üstünlüğü** görülmekteydi.
- Osmanlı Devleti kendi limanlarına yerleşmiş Batılı tüccarların kalıcı olmalarını sağlamak için onlara **kapitülasyonlar** tanıdı.
- **Batı, bir yandan ham madde alımı diğer taraftan işlenmiş ürünlerin satılmasını güvence altına almaya çalışarak ticaret yollarını, direk geçiş güzergâhlarını egemenliği altına alma politikalarına yönelmişti.**
- Bunların karşısında Osmanlı Devleti'nde ise bunalımlar yaşanmaktaydı.

Yeni Çağ Avrupası'nın Küresel Güçleri

- XV-XVI. yüzyıllarda Avrupa'da **"Yeniden Doğuş (Rönesans)"** adıyla anılan bir devir başladı.
- **Matbaanın icadı ve basım tekniğinin ıslahı bu gelişmeyi yaygınlaştırırken Portekiz ve İspanyollar'ın önderliğindeki büyük Coğrafi Keşifler, dünya hakkındaki o zamanlara kadar gelen yanlış ve kısıtlı bilgileri temelinden sarstı ve değiştirdi.**
- **Coğrafi Keşifler, Avrupa'ya umulmadık bir zenginlik sağladı.**
- Dünyanın Portekiz ve İspanyol bloğuna ayrılması, geniş sömürge imparatorluklarının kurulması ve Coğrafi Keşifler Eski Dünya'nın bilinen ticaret yollarını (**Baharat ve İpek Yolu**) **değiştirdi.**

- **Ticaret sahası iç denizlerden dış denizlere taşındı.**
- Keşfedilen yeni kıtalardaki eski medeniyetler (İnka, Aztek, Maya) acımasızca imha ve talan edildi.
- Sömürgeci ülkeler iş gücü ihtiyacını Afrika'dan taşınan kölelerle telafi etti.

İspanya ve Portekiz'in Denizcilik Faaliyetleri

- XVI. yüzyılın sonlarına doğru İber Yarımadası'nda
- İspanya, Portekiz'i zapt ederek siyasi bütünleşmeyi sağladı.
- İspanya ve Portekiz sömürge imparatorlukları uzun ömürlü olmadı.
- İspanyol deniz gücü, İngiltere'ye karşı girişilen mücadelede ağır bir mağlubiyete uğradı (1588).
- Bu devletlerin sömürgelerine İngiltere ve Hollanda tarafından el konuldu.

Fransa Siyaseti ve Sömürgeciliği

- Fransa, 1580'li yıllardan sonra sömürge politikasına hız verdi.
- İlk sömürgeleri Güney ve Kuzey Amerika'da Karayıp Denizi ve adaları oldu.
- Bu adalar o zamanlarda sömürge politikası güden bütün Avrupa devletlerinin ele geçirmek istedikleri yerlerdendi ancak bu bölgeye yönelik mücadelelerde Fransa, İngiltere'ye karşı başarılı olamadı.
- Fransa sömürgeci ülkeler arasında ilk defa Afrika Kıtası'na yönelen ülke oldu.
- Afrika sömürgeciliğinde en büyük gelir kaynağını köle ticareti teşkil etti.
- Fransa, Avrupa dışındaki sömürgelerinin pek çoğunu, rakibi ve takipçisi olan İngiltere'ye terk etti (1763).

İngiltere'nin Denizaşırı Güç Hâline Gelmesi

- İngiltere, başta Amerika Kıtası olmak üzere yeni keşfedilen bölgelere kendi halkını yerleştirdi.
- Avrupa'daki savaşları kendi sömürge imparatorluğunu genişletmek için fırsat olarak gördü.
- Kıta Avrupası'nda takip ettiği denge politikasında başarılı oldu.
- Mali yönden Avrupa devletlerinin finans kaynağı durumuna geldi.
- Avrupa'da sürdürülen her savaş İngiltere için bir kazanç kapısı oldu.
- İngiltere, 1580'de **Levant Company** (Livint) Doğu Akdeniz Ticaret Şirketi) kurdu.
- Bu şirket, XVII. yüzyıldan itibaren ise neredeyse ticari bir tekel hâline dönüştü .
- İngiltere, doğudan batıya büyük bir coğrafyadaki kaynakları kontrol eden bir deniz imparatorluğu hâline geldi.

- Bu süreçte **en önemli rakibi Hollanda oldu.**
- **İngiltere, 1714'te Cebelitarık'ı işgal ederek Fransa ve İspanya'nın deniz güçlerini etkisiz hâle getirdi.**
- Kıtalara yayılmış geniş toprakları, güçlü donanması ve siyasi nüfuzu ile İngiltere'ye bu dönemde **"üzerinde güneş batmayan imparatorluk"** unvanı verilmiştir.

- **Bu unvanın verilmesinin nedeni İngiltere'nin kuzey yarım kürede, sömürgelerinin ise güney yarım kürede bulunmasıdır.**

Hollanda'nın Sömürge İmparatorluğuna Dönüşümü

Westphalia Barışı (1648) ile **İspanya, Hollanda'nın bağımsızlığını resmen tanıdı.**

Hollanda, XVII. yüzyılda ticaret ve gemiciliğin gelişmesiyle hızla zenginleşti.

Ekonomik gelişmelerle birlikte güçlenen varlıklı tüccar ve bankerler Hollanda'da aristokratik bir cumhuriyetin de temellerini attı.

1795'ten 1815'e kadar Fransız istilâsına maruz kalan Hollanda, elindeki teknelerin çoğunu kaybetti ve kolonilerinin önemli bir bölümünü de Uzak Doğu'daki ticari rantı paylaşmak istemediği İngilizlere kaptırdı. Mali durumun bozulması üzerine Batı ve Doğu Hindistan şirketlerini de feshetmek zorunda kaldı.

Rusya'nın Açık Denizlere Açılması

- Çar I. Petro'dan itibaren sıcak denizlere çıkma ve dünya ticaretinde söz sahibi olma politikasını prensip edinen **Rusya, kendisine yayılma alanı olarak Osmanlı coğrafyasını seçti.**
- **Rusya, karşısında menfaatleri gereğince Osmanlı Devleti'ni destekleyen İngiltere ve Fransa'yı buldu.**
- Özellikle **Kırım, Rusya için çok önemliydi çünkü Kırım; Karadeniz'e, İstanbul'a, Boğazlara ve Akdeniz'e açılmanın kapısı konumundaydı.**
- Rus Çar'ı I. Petro'nun bir diğer hedefi de Balkanlar'daki Slavları kendine bağlamak oldu.
(**Panslavizm**). Rusya böylece Balkanlar üzerinden de Ege ve Akdeniz'e açılabilecekti.
- 1736'da Azak Denizi Rusya'nın kontrolüne geçti.
- Rus donanması 1770'te İngilizlerden aldığı destekle Avrupa'nın çevresinden dolaşıp Sakız Adası'nın karşısındaki **Çeşme**'de Türk donanmasını yaktı.

- Rusya, 1774'te Karadeniz üzerinde hâkimiyet kurup 1783'te de **Kırım'ı resmen topraklarına kattı.**
- Osmanlı Devleti **1792 Yaş Antlaşması ile** **Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu kabul etti.**

Yeni Çağ'da İtalya

- Ekonomisi genelde deniz ticaretine dayanan İtalya, Coğrafi Keşifler sonrası uluslararası ticaretin Akdeniz'den çok okyanuslara taşınmasıyla XVII. yüzyılda uzun bir durgunluk dönemine girdi.
- Avrupa'nın en gelişmiş yarımadası olan İtalya'nın eski ihtişamından geriye bir şey kalmadı.
- Bu durumu fırsat bilen İspanyollar Güney İtalya'yı egemenlikleri altına aldılar.
- XVII. yüzyıl sonlarına doğru İspanya, Veraset Savaşı'yla (1700-1713) gücünü yitirince İtalya üzerindeki hâkimiyeti sona erdi.
- Daha sonra İspanya'nın yerini Avusturya aldı. Avusturyalılar 1707'de Napoli'yi, Sardinya'yı, Sicilya'yı aldı. • Kuzey Batı İtalya'da yer alan Savona Dukalığı 1720'de Sardinya Krallığı hâline geldi.

Osmanlı Devleti'nin Karadeniz Hâkimiyetinin Zayıflama Süreci

- Osmanlı Devleti, XV. yüzyılda Karadeniz'de; XVI. yüzyılda ise Akdeniz'de hâkimiyetini tesis etmişti.
- **Osmanlı Devleti Karadeniz'de sadece imtiyaz tanıdığı ülkelerin (Venedik, Fransa, İngiltere ve Hollanda) ticari gemilerinin dolaşmasına izin verdi.**

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasındaki en önemli dış etkenlerden biri

Rusya'nın Çar I. Petro (1682-1725) liderliğinde güçlü bir tehdit unsuru hâline gelmesiydi.

- **1700 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan İstanbul Antlaşması ile** Azak Kalesi Rusya'ya bırakılmıştı. Böylece Rusya çılmak için sağlam bir üs edinmişti.
- **ya, Karadeniz'de ilk olarak serbest ticaret hakkını 1721 yılında elde etti.** **tarihinc**

- **1739 tarihli Belgrad Antlaşmasına göre Rusya Karadeniz’de gemi bulundurmayacak ancak Rus tüccarları Osmanlı Devleti’nin gemileriyle ticaret yapabilecekti.**

- Rusya, Belgrad Antlaşması ile Azak’a hâkim olsa da bu antlaşma Rus gemilerine Karadeniz’de seyrüsefer (gidiş geliş) hakkı tanımadı.
- 1770’te Çeşme’de demirli hâlde bulunan donanmanın Rusya tarafından yakılması Osmanlı Devleti için büyük bir felaket oldu.
- Ruslar bağımsızlık vaatleri ile bazı Tatar prenslerini kendi taraflarına çekmeyi başarinca 1771’de Kırım’a saldırdı.

- **Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1768’de başlayan Kırım ve Karadeniz hâkimiyeti mücadeleleri**
iki Küçük Kaynarca devlet arasında 1774 tarihinde imzalanan ile son buldu. **Antlaşması** Kırım Osmanlıdan ayrıldı, bağımsız oldu.

- Rusya, 1783’te Kırım’ı işgal ederek topraklarına kattı.
- **1792 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Yaş Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti Kırım’ın Rusya’ya ait olduğunu resmen kabul etti.**

Osmanlı Devleti’nin Akdeniz Hâkimiyetinin Zayıflama Süreci

- **Coğrafi Keşifler sonrası** Atlas Okyanusu’na komşu olan ülkelerin ticareti gelişince **Akdeniz ticareti eski önemini yitirdi.**
- Bu durumdan en çok Venedik ve Ceneviz gibi Akdeniz ticaretinde söz sahibi olan ülkeler olumsuz etkilendi. Osmanlı Devleti de keşiflerden olumsuz etkilenen ülkelerden oldu.
- **Deniz ticaretini canlı tutmak isteyen Osmanlı Devleti,**
Avrupalı devletlere kapitülasyonlar verdi.
- Bu durum **Akdeniz ve Karadeniz’deki ticaretin yabancı devletlerin tekeline girmesine sebep oldu.**

- Osmanlı Devleti, İnebahtı Savaşı'ndan (1571) Girit Adası Seferleri'ne (1645) kadar Akdeniz'de ciddi bir savaş olmamıştır.
- Donanma artık çalışmadığından, yenilenmediğinden ve bakımsızlıktan kullanılamaz hâle geldi.
- **Ümit Burnu'nun keşfi Baharat Yolu'nun ticari önemini azalttı.**
- Diğer taraftan **Amerika'nın keşfi ve diğer keşifler zinciriyle Avrupa ülkeleri yönünü batıya veya farklı alternatif ticaret yollarına çevirdi.**
- 1645'te Doğu Akdeniz'de Osmanlı Devleti ile Venedik arasında başlayan mücadelelerde donanmadaki eksiklikler ortaya çıkmaya başladı.
- Bu bağlamda kürekli gemilerin yerine yelkenli gemilere geçiş süreci başlatıldı.
- **Avrupa devletleri savaş dönemlerinde denizde düşmanlarını yıpratmak amacıyla izinli korsanları kullandı.**
- **Korsanlar**, tarafsız bir bölgede düşman veya tarafsız bir devletin gemilerine el koyarak uluslararası hukuku ihlal etti. Bu durum **Osmanlı sularındaki ticareti olumsuz etkiledi.**
- Korsan saldırılarının önlenememesi bu tarihlerde Osmanlı Devleti'nin kendi sularına hâkim olamadığının bir göstergesidir.

Osmanlı Donanmasında Revizyon

Kadırga:

Devletin kuruluşundan XVII. Yüzyılın ikinci yarısına kadar kadırgalar (kürekli gemi) kullanıldı.

Akdeniz'in havasının durgun olması nedeniyle burada yelkenliden çok kadırga tercih edilmiştir.

1534 itibaren **Barbaros Hayrettin Paşa ile, Osmanlı Devleti kendine has gemi inşa etme ve donanma oluşturma yoluna gitti.** **Bu modele Barbaros (Kızıl Sakal) Hayrettin Paşa Modeli denir.**

Kalyon: XVII. Yüzyılın ortalarından XIX. Yüzyılın ortalarına kadar kalyonlar (yelkenli gemi) kullanıldı.

1682 yılından itibaren kalyon üretimi için tersanelerde sistemli çalışmalar yapıldı.

Bu çerçevede **Garp Ocakları (Kuzey Afrika Eyaletleri: Tunus, Cezayir, Trablusgarp)** ile iş birliği yapıldı.

Buharlı Gemiler:

XIX. Yüzyılın ortalarından yıkılışa kadar kullanıldı.

Osmanlı Devleti'nde Garp Ocakları

Garp Ocakları, **Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki üç eyaletine verilen ortak addır.** (**Tunus, Cezayir ve Trablusgarp**)

- Barbaros Hayrettin Paşa Cezayir'in,
- Koca Sinan Paşa ile Kılıç Ali Paşa Tunus'un,
- Turgut Reis Trablusgarp'ın fethinde görev almışlardır.

Garp Ocakları XVI. ve XVII. yüzyılda deniz ticareti ve korsanlık ile zenginleşmişlerdir. Başlangıçta merkezden gönderilen Beylerbeyileri tarafından yönetilmişlerdir. Osmanlı merkezî gücü zayıflayınca Garp Ocakları'nda yerel yönetim güçlenmiştir.

1700-1774 YILLARI ARASINDAKİ SİYASİ GELİŞMELER

XVIII. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti'nin Toparlanma Çabaları

- **Osmanlı bu dönemde** **Karlofça (1699) ve İstanbul(1700)** antlaşmalarında **kaybettiği yerleri alabilmek için Rusya, Avusturya, Venedik ile mücadele etti.** • **Ayrıca Doğu'da da İran ile mücadele etti.**
- Bu dönemde Padişah II. Mustafa'nın devlet işlerinden uzaklaşarak zamanının çoğunu Edirne'de geçirmesi yeniçeriler ve İstanbul halkı arasında huzursuzluğa neden oldu.
- 1703 yılında büyük bir isyana dönüştü.

- İsyancılar İstanbul'da idarevi ele aldıktan sonra Edirne'ye gelerek II. Mustafa'yı tahttan indirip yerine kardeşi III. Ahmet'i geçirdi. (Edirne Olayı)
- III. Ahmet, 1703'te Osmanlı Devleti'nin başına geçmiş, Lâle Devri boyunca padişahlık yapmıştır.
- Avrupa'daki gelişmeleri inceleme fırsatı bulmuş ve matbaanın Osmanlı Devleti'ne gelmesi için çok çaba sarf etmiştir.

Osmanlı-Rus İlişkileri

- İsveç Kralı Demirbaş Şarl, 1709'daki Poltava Savaşı'nda Rusya'ya yenilince yaralı olarak Osmanlı Devleti'ne sığınmak zorunda kaldı.
- Rusya hem Balkanlar'daki Slav topluluklarını Osmanlı Devleti'ne karşı isyana kışkırtıp hem de İstanbul Antlaşması'na aykırı biçimde Osmanlı sınırına kaleler yaptı.
- Osmanlı Devleti'nin İsveç Kralı'nı sınır dışı etmemesinden dolayı gergin ortam bir Osmanlı-Rus savaşına dönüştü.

1711 yılında Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Kırım kuvvetlerinin Prut Irmağı kıyısındaki hücumları karşısında direnemeyen Çar I. Petro ve ordusu kısa sürede kuşatıldı. • Çar I. Petro barış istedi. Prut Antlaşması (1711) imzalandı.

Prut Antlaşması (1711)

- Rusya, Azak Kalesi'ni Osmanlı Devleti'ne geri verdi ve İstanbul'da elçi bulundurma hakkından vazgeçti.
- Rusya, Lehistan'ın iç işlerine karışmayacağını ve Demirbaş Şarl'ın ülkesine serbestçe dönmesine izin vereceğini kabul etti.
- Çar I. Petro, ordusunu Prut bataklıklarından kurtarmakla diplomatik bir zafer kazandı.
- Prut 'tan sonra Rus ordusu yönünü Kafkaslara, Azerbaycan'a, İran'a ve Türkistan'a çevirdi.

Osmanlı-Venedik-Avusturya İlişkileri

- XVIII. Yüzyılın başlarında **Venedik, Karlofça Antlaşması'na aykırı olarak Akdeniz'deki Osmanlı ticaret gemilerine zarar vermeye başladı.**
- Ayrıca Karadağlıları Osmanlı Devleti'ne karşı isyana teşvik edince Osmanlı Devleti, 1715 yılında Venedik'e savaş ilan etti.
- Osmanlı Venedik'in eline geçmiş olan Mora Yarımadası'nı geri aldı.
- **Avusturya, 1715 yılında Osmanlı Devleti'nin Venedik'e savaş açmasını, Karlofça**

Antlaşması'nın ihlali sayıp Venedik'in yanında yer alarak Osmanlı Devleti'ne savaş actı.

- Avusturya, Petervaradin Muharebesi'nde başarılı olmasından cesaretlenerek Osmanlı topraklarında hızla ilerledi, Macaristan, Temeşvar ve Belgrad'ı ele geçirdi.
- Aynı anda iki devletle savaşan Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ateşkesin sağlanamaması hâlinde Rumeli'nin de elden çıkabileceği tehlikesi üzerine savaşa son vermek istedi.
- **Kapitülasyonlar nedeniyle Osmanlı topraklarında çıkarları bulunan İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğu ile Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında 1718'de Pasarofça Antlaşması imzalandı.**
- Aynı sene Venedik ile bir de ticaret antlaşması imzalandı.
- Bu süreçte Mora Osmanlıda kaldı, Dalmaçya kıyıları Venedik'e bırakıldı. Belgrad, Temeşvar ve Kuzey Sırbistan Avusturya'ya bırakıldı.
- **Osmanlı devleti 1739 Belgrat Antlaşması ile Belgrad'ı geri aldı.**

Osmanlı-Safevi İlişkileri

- İran'daki iç karışıklıklar, Afganların İsfahan'dan başlattıkları İran işgali (1722), Rusların Hazar Denizi'nin batı kıyıları boyunca güney Kafkasya'da ilerleyişi (1722) Osmanlı Devleti'nin bölgeye müdahale etmesini zorunlu hâle getirdi.
- Osmanlı Devleti 1723 yılında da mezhepsel baskıdan dolayı kendisinden yardım isteyen grupları himaye etmek ve İran topraklarının bütünüyle Rusya'nın eline geçmesini önlemek üzere harekete geçmişti.
- Kafkasya'ya kadar ilerleyen Osmanlı ordusu ile Rus ordusu karşı karşıya geldi.
- İki ülke arasındaki gergin ortam, Fransa tarafından giderildi ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında **İstanbul Antlaşması (1724) imzalandı.**

- **Bu antlaşma** ile **İran'ın kuzeydeki toprakları Osmanlı ve Rusya arasında paylaşıldı.**
- **İran topraklarını Osmanlı Devleti ile Rusya arasında paylaşan İstanbul Antlaşması (1724), Safeviler tarafından tepkiyle karşılandı.**
- 1725'te Osmanlı Devleti ile İran arasında cereyan eden siyasi gerginlik bir yıl sonra savaşa dönüştü.
İsfahan'ı ele geçiren Nadir Han Safevilerin başına geçti ve ülke içinde birlik sağlandı.
- Osmanlı kuvvetleri 1731'de Safevî kuvvetlerini bozguna uğrattı.
- **1732'de imzalanan Ahmet Paşa Antlaşması ile Aras Nehri'nin kuzeyindeki**
Azerbaycan toprakları Osmanlılara kalırken Tebriz, Kırmanşah, Hamedan ve Luristan İran'a bırakıldı.
- Nadir Han 1733'te Bağdat Seferi'ne çıktı ve Osmanlı kuvvetlerini mağlup ederek Kerkük, Necef ve Kerbela'yı ele geçirdi ama Bağdat'ı kuşattıysa da alamadı.
- **Osmanlı Devleti ile İran arasında uzun süren mücadelelerden herhangi bir sonuç alınamaması üzerine 1746 yılında iki devlet arasında Kasr-ı Şirin Antlaşması şartlarını içeren Kerden Antlaşması imzalandı.**
- XVIII. yüzyılda Osmanlı-İran arasında yaşanan son savaşlar İran'ın başına geçen Kerim Han'ın Basra'yı işgal edip Bağdat ve çevresini yağmalaması üzerine yeniden başladı.
- İran bu savaşlar sırasında hem Osmanlı Devleti'ne kaptırdığı toprakları hem de Rusya'ya bıraktığı Azerbaycan'ı geri aldı.
- Savaşlar Osmanlı birliklerinin karşı taarruza geçerek Basra'yı geri almasıyla sona erdi.

1768-1774 yılları arası Osmanlı-Rus Mücadelesi ve Etkileri

- **Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Karadeniz ve Kırım'ın hâkimiyetinden dolayı 1768-1774 yılları arasında yaşanan kara ve deniz savaşları Osmanlı Devleti'nin ağır mağlubiyeti ile sonuçlandı.**
- Rusya 1770 yılında **Çeşme'de Osmanlı donanmasını** yaktı.
- Bu mağlubiyetlerin ardından **Osmanlı Devleti ile Rusya arasında için 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması** imzalandı.

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması

- **Kırım bağımsız oldu ve sadece halkı dinî bakımdan halifeye bağlandı.**
- Osmanlı Devleti **1792 Yaş Antlaşması ile Kırım'ın Ruslara ait olduğunu kabul etti.**
- Rus gemilerinin iki ülkenin topraklarını çevreleyen denizlerde serbestçe dolaşması kabul edildi.
- **Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş tazminatı ödedi.**
- **Rusya, gerekli gördüğü Osmanlı Devleti yerleşim birimlerinde konsolosluklar açıp kapitülasyonlardan yararlanma hakkı elde etti.**

Osmanlı-Rus mücadelesinin doğurduğu sonuçlar

- Rusya'nın Baltık donanması, Çeşme'de demirleyen Osmanlı donanmasını y
Bu antlaşma akabinde **Osmanlı Devleti hem iç işlerinde ve hem de uluslararası ilişkilerde dış güçlerin müdahalesine açık hâle geldi.**
k imha etti (1770).
-
- Rusya, tarihinde ilk defa Karadeniz'e çıktı ve İstanbul dâhil bütün Karadeniz sahilleri Rus donanmasının saldırılarına açık hâle geldi.
- Bundan dolayı, İstanbul'u muhtemel bir saldırıya karşı korumak için Boğaz girişinde beş kale yapıldı.
- **Karadeniz'e açılan Rusya Boğazları da tehdit etmeye başladı.**
- Bu durum diğer Avrupa devletlerini Osmanlı-Rus rekabetinin içine çekti.
- **Rusya, Osmanlı Devleti himayesindeki Ortodoks halkların koruyuculuğunu alarak sürekli Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etme fırsatı elde etti.**
- **Rusya, İngiltere ve Fransa'ya tanınan kapitülasyonların aynısını elde etti.**
- Bu hak ile **Ruslar "güneye inme" veya "sıcak denizlere açılma" politikasında büyük bir ilerleme kaydetti.**
- Rus ticaret gemileri Karadeniz ve Akdeniz'de serbest dolaşım hakkı elde etti. Böylece Ruslar, tarihi emellerine ulaştı.

- **Rusların İstanbul'da daimî elçi bulundurmaları, istedikleri şehirlerde konsolosluk açmaları** Osmanlı Devleti'ndeki tüm gelişmelerden haberdar olmalarını sağladı.
- Ayrıca konsoloslukları sayesinde Balkan milletleri ile yakın temasta bulunarak **Panslavizm politikası için uygun zemin hazırlama imkânına da kavuştu.**

Osmanlı- Rusya- Avusturya savaşları

- Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya mağlup olmasını bir fırsat olarak gören Avusturya, Osmanlı topraklarını ele geçirmeye başladı. Hatta Avusturya ve Rusya ittifakı kuruldu.
- Ancak 1789'da yaşanan Fransız İhtilali'nin milliyetçilik akımından etkilenen Avusturya, Osmanlı Devleti ile 1791'da **Zıstovi Antlaşması**'nı imzalayıp bölgesindeki gelişmelerle ilgilenmek için geri çekildi.
- Rusya da Avusturya'ya benzer bir tutum içine girerek Osmanlı Devleti ile 1792'de Yaş Antlaşması'nı imzalayıp bölgesindeki gelişmelerle ilgilenmeye başladı.
- **Yaş antlaşması ile Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu kabullendik.**

(

<https://t.me/tarihogretme>

ni) Telegram Kanal

Linkimizdir

II. ÜNİTE

DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI

2. ÜNİTE

DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI

YENİ ÇAĞ AVRUPASI'NDA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

- Batı Roma İmparatorluğu, Kavimler Göçü sonrasında yıkılınca Antik Çağ kültürü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı.
- "Kilise", Avrupa'da Eski Dünya'nın yıkıntıları içinde Antik Çağ'ın kültür değerlerini ele alıp kurtarmıştı.
- Kültürel birikimi olmayan genç kavimler kilisenin aracılığıyla Eski Dünya'nın değerlerini benimseyerek yetişmişlerdi.
- Antik kültüre ait düşüncelerden sadece kilisenin uygun bulduğu ve müsaade ettiği düşünceler ayakta kalabilmiş, kiliseye aykırı düşünceler ise kesin olarak terk edilmişti.
- Kilise, serbest düşünmenin önünde bir engel oluşturarak kendi ürettiği bilgiyi halka yaymış, bunun dışındakileri reddederek engellemişti.
- Kilisenin felsefesine karşı çıkanlar aforoz edilerek dışlanmıştı.

YENİ ÇAĞ AVRUPASI'NDA HALK

- **Avrupa'da toplum iki sınıfa bölünmüştü:**
- Dini kullanarak oluşturulan sosyo-ekonomik yapıda ruhban ve aristokratların oluşturduğu birinci sınıf insanlar ve yoksul halkın oluşturduğu ikinci sınıf insanlar.
- Soylular ve rahipler maddi ve manevi açıdan halkı sömürmekteydiler.
- Halk tabakasının kendini geliştirip değiştirebileceği bütün alanlar kapatılmıştı.
- Aydınlanma ile özgür düşüncenin önü açılarak kiliseye karşı alternatif dünya görüşü oluşturulmuştu.
- Aydınlanmayla birlikte yükselen burjuvazi, yeni ekonomik alanlar açmış ve toplumda bir orta sınıfın doğmasına neden olmuştu.

Feodalite

- Feodalite; siyasal ve askerî gücü elinde bulunduran, toprağın mülkiyetine veya imtiyazına sahip olan bir senyörler (derebeyler) ile bu sınıfa bağımlı köleler sınıfının oluşturduğu idari düzendir.
- Bu düzenin kuruluşuyla Avrupa'da siyasal birlik bozulmuş, küçük yönetim birimleri ortaya çıkmıştır.
- Avrupa'da Orta Çağ boyunca hüküm süren feodalite (derebeylik) XV. yüzyıldan itibaren yerini mutlak krallıklara bıraktı.
- Feodalitenin önemini kaybetmesiyle birlikte Yeni Çağ Avrupası'nda birtakım dönüşümler yaşanmıştır.
- Bu dönüşümlerin yaşanmasında Coğrafi Keşifler, barutun ateşli silahlarda kullanılması, hümanizm (insancılık) ve Sekülerleşme gibi gelişmeler etkili olmuştur.

Rönesans

- XV. yüzyıldan itibaren ilk olarak İtalya'da Hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, İlk Çağ'ın klasik kültür ve sanatına dayanan bilim ve sanat akımıdır.
- Rönesans, daha çok edebiyat ve güzel sanatlar alanında görülen yenilik ve gelişme hareketidir.
- Rönesans hareketlerinin başlamasına ticari faaliyetler sonucu zenginleşen mesen sınıfının büyük katkısı olmuştur.

Rönesans'ın Sonuçları:

- Özgür düşüncenin temeli atıldı. Avrupa ülkelerinde bilim, sanat, edebiyat alanlarında yeni bir dünya görüşü ortaya çıktı.
- Skolastik düşünce terk edildi. Deney ve gözleme dayanan pozitif düşünce bu sayede ortaya çıktı.
- Reform hareketlerine zemin hazırlandı.
- Osmanlı Devleti ise Rönesans'tan fazla etkilenmedi.

Reform

- Yeniden düzenleme anlamına gelen reform, Yeni Çağ başlarında Avrupa'da meydana gelen dinî düzenlemeleri ifade etmektedir.
- XVI. yüzyılda Katolik mezhebindeki bozulmalarla ilk olarak Almanya'da başlayan reform diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır.
- Reformu başlatan kişi Katolik Kilisesi'ni eleştiren fikirleriyle öne çıkan Alman din adamı Martin Luther'dir.

Reformun Nedenleri:

- Matbaanın geliştirilmesi,
 - Rönesans'ın etkisi,
 - Katolik Kilisesi'nde ortaya çıkan bozulmalar.
-
- Matbaa sayesinde kitap basımı ve okuryazarlık oranı arttı.
 - İncil'in farklı dillere çevrilip basılmasıyla din adamlarınca ifade edilen konuların çoğunun İncil'de olmadığı anlaşıldı.
 - Katolik Kilisesi'nin, din dışı işlerle özellikle siyasetle uğraşması, endüljans, aforoz, enterdi, engizisyon, günah çıkarma gibi güç unsurlarıyla halkın mallarına el koyması gibi nedenlerle Katolik Kilisesi'ne olan güven azalmıştır.
 - Bu durum reform hareketlerinin başlamasına temel oluşturmuştur.
 - Protestanlık XVI. yüzyıl reform hareketine dayanan ve farklı kiliselerden oluşan Hristiyanlık anlayışı olarak yayılmaya başladı.
 - Protestan tabiri ilk defa reform yanlılarını nitelendirmek için Roma Katolik Kilisesi tarafından kullanıldı.

Endüljans: Orta Çağ Avrupa'sında Papanın sattığı günah çıkarma, af belgesidir.

Aforoz: Hristiyanlıkta kilise tarafından verilen "dinden çıkarma" cezasıdır.

Enterdi: Papa'nın Hristiyan bir ülkeyi halkı ile dinden çıkarmasıdır. **Engizisyon:** Katolik kilisesine bağlı dinî mahkemelerdir.

Hümanizm

- Hümanizm, insanı değer kabul eden, onu her şeyin ölçütü olarak tanımlayan, insanın doğasını, yeteneklerini, sınırlarını veya ilgilerini konu edinen bir felsefi akımdır.
- Hümanizm, edebiyat, bilim, sanat alanlarında ortaya çıkmıştı.
- Rönesans'ın doğmasında hümanist düşüncenin etkisi büyük olmuştu.
- Hümanizm düşüncesi heykel ve mimari alanında da kendini göstermişti.
- **Hümanizmin önemli temsilcileri arasında:** Dante, Petrarca , Montaigne , Erasmus ve Servantes sayılmaktaydı.

Rasyonalizm, (akılcılık)

- Rasyonalizm, (akılcılık) gerçeklerle ilgisi kopmuş birtakım dogmatik düşünce kalıplarının içine hapsolmeden, sorunlara akla, mantığa ve gerçeğe uygun çözümler aramak demektir.
- Rasyonel düşünce zamanla eğitim alanında da kendini göstermişti.
- Rasyonel düşüncenin ortaya çıkardığı felsefelerden birisi de pozitivistdir.
- Pozitivism, aydınlanmanın temel düşüncesi olan bireysel aklın, doğanın kontrolünün, modernitenin, egemenlik ve hukukun temellerini oluşturmuştu.

Newtoncu Fizik ve Bilim Devrimi

- Orta Çağ boyunca Katolik Kilisesi Dünya'nın evrenin merkezi olduğu düşüncesini benimsemişti.
- Bilim Devrimi ile Güneş merkezli bir evren sisteminin varlığı kabul edildi.
- Isaac Newton 'ın optik, matematik ve fizik alanlarındaki çalışmaları ise Bilim Devrimi'nin en üst noktasıydı.
- Newton, gelişmiş bir teleskop icat etti.
- Newton, çağdaş anlamda bilimi kuran ve bilimsel düşünüşün en gelişmiş örneğini ortaya koyan bir bilim insanıydı.
- Evrensel çekim yasasını bulmanın ötesinde bilim ve felsefe arasındaki ilişkiyi de bugünün bakış açısıyla belirledi.

Sekülerleşme

- Sekülerizm, dinî olanın karşıtı anlamına gelmektedir. Protestan ülkelerde ortaya çıkan bir düşüncedir.
- Sekülerizmde insan aklının dinî bağlardan ayrılması ve dinin bir vicdan meselesi hâline getirilmesi istenmiştir.
- Protestanlığın hâkim olduğu toplumlarda Sekülerizm de birlikte var olmuştur.
- Bunun sonucu olarak din, kamu hayatından giderek ayrıştırılmış, kişiye özel hâle getirilerek manevi dünyanın inşasına kaydırılmıştır.
- Böylece Batı'da din sosyal önemini de yitirmiştir.

Devletler Arası İlişkilerde Sekülerleşme

- Orta çağ Avrupası'nda kral ile diğer egemen bir güç olan prenslikler arasında hiyerarşik bir yapı bulunmaktaydı.
- Papa ilahi liderken imparator ise dünyevi bir liderdi. Reform hareketleriyle birlikte kilise dışlandı, feodal devletler güç kaybetti ve ulusal krallıklar kuvvetlendi.
- Orta Avrupa devletleri birçok prenslikten oluşmaktaydı. Bu durum ulusallaşmayı geciktirmekteydi.

- Prenslüklerin bir kısmı Katolik mezhebini diğer kısmı da Protestanlık mezhebini kabul etmişti. • Bunların dışında bu prensliklerin arasında ortak bir dil, ortak bir kültür de bulunmamaktaydı.
- Dinin devletler arasında farklı algılanması sonucunda Avrupa’da Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) yaşandı. • Bu savaşlar sonrası Westphalia (Vestfalya) Barış Antlaşması imzalandı. Antlaşma ile Avrupa devletlerinin statüleri değişmeye, devletler arasındaki ilişkiler sekülerleşmeye başladı.
- Kilisenin sahip olduğu bütün güçlere sınırlandırma getirildi.
- Almanya’da Katoliklik, Protestanlık ve Kalvenizm geçerli mezhepler hâline geldi.
- Westphalia Barışı, Avrupa’yı dinî ve siyasi anlamda denge sistemine dayandırmak amacıyla yapılan ilk konferanstır.
- Bundan böyle imparatorluklar yerini ulusal krallıklara ve ulus devletlere bırakıyordu.
- Rönesans ve reformlarla başlayan gelişmeler, aydınlanmada doruğuna varmış ve modernite denilen sürecin oluşumunu hazırlamıştır.
- Newton, Kopernik, Galileo, Descartes (Dekart), Jean Jack Rousseau, Immanuel Kant, Voltaire (Volter) ve Montesquieu (Monteskiyö) Aydınlanma Çağı’nın ileri gelen temsilcileridir.

Merkantilizm ve Burjuva Sınıfı

- Merkantilizm, bir ülkenin zenginliğini, sahip olduğu altın ve gümüş gibi değerlere bağlayan ekonomik öğretilerdir.
- Diğer bir ifadeyle "merkantilizm, bir milletin ekonomik gücünü ve zenginliğini en üst düzeye çıkarmak amacıyla güden ekonomi modelidir.
- XVI ve XVII. yüzyılda Avrupa ülkelerinin ticaret politikalarının temelini merkantilizm oluşturmuştur.
- Merkantilist anlayış, Coğrafi Keşifler sonrasında Avrupa’da ortaya çıkmıştır.
- Avrupalıların yeni ticaret yolları bulmalarında ve sömürgecilik yarışına girmelerinde merkantilist anlayış ön plandadır.
- Coğrafi Keşifler ile ticarete gittikçe zenginleşen burjuva sınıfı doğdu. Yönetimde ve ticarete söz sahibi oldular.

Kırdan Kente Göç

- XVI. yüzyıl ortalarından itibaren arazilerin tarıma açılması, alternatif gıdaların üretilmesi, taşımacılığın gelişmesi, hastalıkların azalması ve savaşların şeklinin değişmesinden dolayı ölüm oranları azaldı. Dolayısıyla bu gelişmeler nüfus artış oranlarını da yükseltti
- Bu durum Sanayi İnkılabı ‘nın kaynağını oluşturdu.
- Diğer yandan artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan tarım, hayvancılık vb. kaynak yetersizliği köylü isyanlarına neden oldu.

- Bunlardan dolayı merkantilist ekonomi, kır nüfusunun kentlere taşınmasında etkili oldu.
- XVIII. yüzyılda İngiltere ve Hollanda merkezli başlayan iyileşmeler ve teknolojik gelişmeler sayesinde tarımda insan gücüne olan ihtiyaç azaldı.
- Bu gelişme sonucunda kırsalda yaşayan insanların büyük bir kısmı işsiz kalınca kentlere göç etmek zorunda kaldı.

Ateşli Silahlar ve Yeni Gemi Türleri

- XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ateşli silahların etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması Avrupa'da Askerî Devrim'in başlangıcı oldu.
- Ateşli silahların icadıyla küçük prenslikler ve şehir devletlerinin en büyük dayanağı olan Orta Çağ kale surları aşılabilir hâle geldi.
- Bu olay feodaliteyi zayıflattı ve sonuçta Fransa, İngiltere, İspanya gibi merkezî devletler küçük prensliklere karşı avantaj sağladı.
- Feodal sistemin çökmesiyle ordu yapıları değişirken kademeli olarak ağır atlı birliklerden vazgeçildi. Bunun yerine sayıca fazla, daha ekonomik olan hafif silahlı piyadeler ön plana çıktı.
- Aynı dönemde İtalyan şehir devletleri büyük bir orduya sahip olmadıkları için kale savunmasında yeni bir model geliştirdi. Kalelerin duvarları daha alçak ve kalın yapıldı. Kaleleri daha güçlü savunmak, çapraz ateş gücünü sağlamak için yıldız şeklinde inşa edildi.
- Eski model tüfeklerin yerini önce fitilli sonra da çakmaklı tüfekler aldı.
- Batı'nın yükselişinde bilim, sanat ve düşünce alanında gerçekleşen gelişmelerden ziyade ortaya çıkan

Askerî Devrim'in önemli katkısı oldu. Sömürgecilik çağının yaşanmasında Batı'nın askerî gücü etkilidir.

Yeni Gemi Türleri

- 1470 ile 1570 yılları arasında deniz savaşlarında da büyük değişiklikler yaşandı.
- Okyanus şartlarına uyarlanan carrackın yanı sıra karavel denilen başka modelde gemiler uzak yolculuklara uygun hâle getirildi.
- 1570'lerden itibaren gemilerde kullanılan demir top ucuzladı ve kullanımı yaygınlaştı.
- Deniz faaliyetlerinin finansmanında devlete düşen rol arttı. XVII. yüzyıl sonunda disiplinli deniz filoları oluşturuldu.
- XVI. yüzyılın sonunda kadirgaların yerini kalyon gemileri aldı.
- Kalyonların geniş kargo kapasitesi ve seyir gücünün yüksek olması deniz savaşlarına ve ticarete yeni usulleri de beraberinde getirdi.

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa'da Düşünce Alanında Değişimler

Copernicus 1473-1543

- Antik ve Orta Çağ ilminin evrenle ilgili yaklaşımlarının yanlış olduğunu iddia eden Polonyalı din adamı, matematikçi ve astronom Kopernik, Dünya'nın Güneş'in etrafında döndüğü tezinin öncülüğünü yapmıştır.
- Hümanist yöntemin ilim öğrenmede önemini kabul eden Kopernik, astronomi biliminde matematiğin eksikliğini anlamıştır.
- Astronomi alanında öncü olan Kopernik, kendinden sonra gelen Kepler ve Galileo için esin kaynağı olmuştur.
- Kopernik, evrenin Güneş merkezli olduğunu ve Dünya'nın döndüğünü bilimsel temellere oturtmuştur.
- Dünya'nın ve bütün gezegenlerin kendi ve Güneş etrafında döndükleri fikrini ileri sürmüştür.

Thomas More (1478-1535)

- Utopia (Ütopya) adlı eserinde özel mülkiyetin bulunmadığı toplumsal bir düzen tasarlayan More, koyu bir Katolik Hristiyan olarak bu görüşünü dine dayandırmaktaydı.
- Böyle düşsel bir ülkede hiç kimse toprak sahibi değildi fakat herkes işçiydi ve üretim bir plana bağlıydı.
- Üretilen mallar para karşılığı olmaksızın herkesin gereksinimine göre dağıtılacaktı.
- More açısından yönetici, seçimle işbaşına gelmeli ve görevini kötüye kullanmadığı sürece işbaşında kalmalıdır.
- Halk kurultaylarında ülke meseleleri konuşulmalı, bunun dışında bir araya gelerek ülke meselelerinin konuşulması ise yasaklanmalıdır. Savaş gerektiğinde savunma amaçlı yapılmalıdır.
- Thomas More, Sanayi Devrimi'nden çok sonra uygulamaya koyulan kadın erkek eşitliği, çalışma saatlerinin sınırlandırılması, temel eğitimin genel, parasız ve zorunlu olması, sağlık hizmetlerinin devletçe yerine getirilmesi, yaşlıların ve düşkünlerin devletçe gözetilmesi gibi görüşlerin öncüsü sayılır.
- Thomas More'un "Ütopya" adlı eseri, roman sanatının henüz ortaya çıkmadığı o tarihlerde, bir anlatı metni olarak kurgulanmıştır.
- Ütopya, güney yarım kürede bir adadır. Hikâye, bu adada yaşamış bir gemicinin, ada halkının kurduğu düzeninin mükemmelliğini Avrupa'ya tanıtması biçiminde sürer.

Machiavelli (1469-1527)

- Machiavelli (Makyavelli) hiçbir etik kurala bağı olmayan ve sınırsız güç sahibi bir devlet yapısının yaşama geçirilmesini öne sürdü.
- Onun başlıca amacı, yabancı devletlerin etki ve işgallerinden kurtulmuş ulusal ve güçlü bir İtalyan devletinin kurulmasıydı. • Machiavelli görüşlerini dilimize “Hükümdar (Prens)” olarak çevrilen eserinde ortaya koydu.
- Machiavelli’ye göre hükümdar kendisini erdemli bir kişi olarak tanıtmalıdır ama gerektiğinde hiç de öyle davranmamalıdır.
- Dinin toplumu bir arada tutan işlevi olmasından dolayı hükümdar kendisini, gerçekte öyle olmasa bile dindar bir kişi olarak göstermelidir.
- Paralı askerler yerine yurttaşlardan kurulu düzenli bir ordu kurulmalı, askerler eğitilmiş ve disiplinli olmalıdır.
- Machiavelli’ye göre devletler arası ilişkilerde devlet, amacına ulaşmak için her yolu deneyerek sınırları içinde ve dışında güç kullanmalı ve hukuk dışı kurallara başvurmalıdır.
- Hukuka başvurmada devletin çıkarı gözetilmelidir. Devletler arası sorunların çözümünde yalan dolan yetmez ise tek çözüm yolu savaştır.

Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

- Jean Rousseau’ya (Jan Jak Russo) göre her türlü kötülüğün kaynağı, insanlığın doğal durumdan kopması ile mülkiyet fikrinin varlık kazanmasıdır.
- Mülkiyetin ortaya çıkması ile sınıf kavgası baş göstermiş, siyasal iktidar da bu sınıf savaşının bir sonucu olarak biçimlenmiştir.
- “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı” adlı eserinde mülkiyet hakkının ortadan kalkması gerektiğini öne sürmüştür.
- Rousseau “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde toplum düzeninin sözleşmelere dayandığını vurgulamakta ve devleti yüceltmektedir.
- Toplum sözleşmesi ile oluşan devlet, egemen güçtür. Egemenlik bölünemez. Bu nedenle de kuvvetler ayrılığı ilkesi kabul edilemez.
- Fransız İhtilali ile toplumda düzenin sağlanması için devlet otoritesini savunmuştur. Çoğunluğun iktidarından yanadır.

Immanuel Kant (1724-1804)

- Immanuel Kant (İmanuel Kant), Rousseau’nun Toplum Sözleşmesi eserinden etkilenerek yazdığı “Sürekli Barış Projesi” adlı eserinde kamusal otoritenin temelini oluşturmada aklı öne çıkarır.

- İnsanların temel eşitliği düşüncesi ve genel iradenin çoğunluğun görüşüyle olamayacağını, bunun ancak evrensel akıl önermeleriyle yapılacağını savunmuştur.
- Kant'a göre doğa, insanları amaçlarına doğru götürürken evrenselleştirir.
- Ahlakın evrenselliği bütün bireylerin eşitliğini getirir.
- Kant'a göre yurttaşlık, genel yasa karşısında bağıllık statüsü değildir.
- Eşit kardeşlik durumunda olan herkesin hakkıdır.
- Bu amaca uygun olan tek siyasal biçim temsilî sistem ve güçler ayrılığını işleyen cumhuriyetçi biçimdir.
- Sadece belli bir ücreti ödeyenlerin seçme ve seçilme hakkı vardır.
- Kant bu görüşleri ile feodalizmi, aristokrasiyi ve aydın zorbalığını reddeder.
- İşçi ve hizmetkâr sınıfını yurttaş olarak kabul etmez.
- Bütün bu görüşleriyle evrensel ahlaki öne alan orta sınıfı savunur ve onları gerçek yurttaş olarak kabul eder.

OSMANLI SOSYO-EKONOMİK YAPISINDA DEĞİŞİKLİKLER

- XVI. yüzyıldan itibaren Coğrafi keşiflerin ve Avrupa'daki merkantilizmin etkisiyle önemli miktarda değerli madenlerin birikimi yapıldı.
- Bol miktarda gümüş paranın kullanımı, gümüşün bolluğu fiyatların yükselmesine ve gelirin düşmesine neden oldu. • Bu gelişmeler Osmanlı ekonomisinde paraya değer kaybetti. Bu durum enflasyonun yaşanmasına neden oldu.
- İlk etkili enflasyon 1593'te oldu ve bir akçedeki gümüş miktarı yarı yarıya indirildi ama maaşlar, aynı akçe miktarıyla ödendi.
- Devletten maaş alanlar, eskisine oranla gelirlerinin yarısını kaybetmiş oldular.
- Bu dönemde kapıkulu askerlerinin sayısı birkaç kat arttırıldı ve ateşli silahlarla donatıldı.
- Bu askerlere ulûfe ve bahşişlerin ödenmesi devlet ekonomisine büyük bir yük getirdi.
- Ticaret yollarının değişmesi nedeniyle Osmanlı şehirleri ve ekonomisi büyük zarar gördü. Böylece söz konusu güzergâhta para kullanımı geriledi. Bu gerilemeyi arttıran bir diğer neden Anadolu'da ortaya çıkan Celâli İsyânları 'dır.
- Osmanlı Devleti para politikasına yeniden çekidüzen vermek için bazı çalışmalar yaptı.
- Bu doğrultuda darphanede çeşitli miktarda ve oranlarda sikkeler (para) bastırıldı.
- Saraya ait altın ve gümüş içeren değerli eşyalar da darphanede eritilerek paraya çevrildi.
- Maden ocakları yeniden faaliyete geçirilip işletmeye açıldı.
- Tüm bu tedbirlere rağmen ordunun askerî harcamaları karşılanamadı.

- XVIII. yüzyılın ilk yarısında Devlet, savaşın yol açtığı kıtlık ve enflasyonu engellemek için geleneksel fiyat düzenlemesi olarak bilinen narh (resmi makamların belirlediği fiyat) sistemine uygun olarak fiyatların kontrolünü sağladı.
- Sanayi Devrimi sonrası Batı karşısında Osmanlı Devleti'nin
- Klasik ekonomik sisteminin şansı kalmadı.
- XVII. yüzyılın sonunda maliye iflas etti ve zorlu bir döneme girildi. Kapitülasyonları Sultan I. Mahmut Dönemi'nde sürekli hâle getirdi.
- Kanuni Dönemi'nde Fransa'ya verilen kapitülasyonların amacı Avrupa'da Hristiyan birliğini bozmak, Akdeniz ticaretini canlandırmak ve Almanya'ya karşı Fransa'nın desteğini kazanmaktı.
- 1740 tarihinde kapitülasyonların sürekli hâle getirilmesiyle Fransa, Doğu ticaretinde ve Osmanlı limanları arasındaki taşımacılıkta rakipsiz bir konuma geldi.
- Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa devletleri imtiyazlarını korumak ve genişletmek için Osmanlı Devleti'ne karşı baskılarını arttırdı.

Askerî Devrim ve Ateşli Silahların Gelişimi

- XIII. yüzyıldan itibaren Çinliler, barutlu humbaraların ilk örneklerini kullandılar.
- Barutun ateşli silahlarda kullanılması örneği XIV. yüzyılda Avrupa'da görüldü.
- Bu yüzyıldan itibaren ateşli silahlar ordu içerisinde etkili bir şekilde kullanılmaya başlandı.
- XVI ve XVII. yüzyıllarda meydana gelen Askerî Devrim, Batı savaş sanatında bir dönüm noktasını teşkil etti.
- Askerî tarihçiler, Askerî Devrim'in başlangıcı ve kronolojik gelişimine ilişkin farklı tanımlamalarda bulunmuşlardır.
- Bu tanımlamalar içerisinde Askerî Devrim'in başlamasında asıl etkenlerin başında XV. yüzyılın ortası ile XVII. yüzyılın ortası arasındaki dönemde savaşın ticarileşmesi ve devletlerin ticaret yapısında yaşanan niteliksel artışlar gelmektedir.
- Diğer bir tanımlamaya göre Askerî Devrim'in başlamasında İtalya'da 1450–1520 yılları arasında gelişen bir savunma sistemi etkili olmuştur. Bu sistemde savaşlar büyük ölçüde savunmaya dayalı hâle gelmiştir.
- Askerî Devrim yeniliklerinin en önemlilerinden biri de askerlerin sayısını arttırıp sayıca büyük ordular oluşturmaktı.
- Bu gelişme beraberinde orduların beslenmesini ve sağlıklı bir şekilde intikal ettirilmelerini sağlayacak lojistik düzenin tesisini de gerektirdi.
- Bu yeni düzen ise para ihtiyacını ortaya çıkardığı için yeni vergiler konulmuştu.
- Askerî Devrim ile XVIII. yüzyıldan itibaren meydana gelen savaşların uzun sürmesi ateşli silah teknolojisini geliştirdi. Bu durum orduların daha büyük ve kalıcı olmasını sağladı.

Osmanlı Ordusunun Finansı İçin Alınan Tedbirler

- Avrupalı devletlere verilen kapitülasyonlar merkantilizm politikasının Osmanlı'da uygulanmasını kolaylaştırdı.
- Avrupalıların malları zamanla Osmanlı pazarlarını doldurmaya başladı.
- Esnaf sınıfının iş yapamaz hâle gelmesi, sosyo-ekonomik yapının bozulmasına neden oldu.
- Tımar topraklarının nüfuzlu şahıslar tarafından, kendi çıkarları doğrultusunda kullanılması tımarın bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca dirliklerin, askerî hizmetle değil, para ile satın alınabilen birer geçim kapısı hâline gelmesi de tımarın bozulmasını hızlandırmıştır.
- Bu durum Osmanlı Devleti'nde askerî ve mali gerilemeye yol açmıştır. XVII. yüzyılın sonuna doğru devletin bir toprak aristokrasinin elinde parçalanmasına sebep olmuştur.
- XVII. yüzyılda uzun süren savaşlarla birlikte Osmanlı ordusunda yeni değişimler görüldü. Bu yüzyılda tımar sisteminin bozulmaya başlamasıyla asker sayısında azalmalar yaşandı.
- Osmanlı ordusunda tüfek kullanan piyade ihtiyacının artışıyla yeniçeri sayısı arttırıldı. Bunun yanında sekban, sarıca ve levent gibi ücretli asker alımları arttırıldı.
- Kapı kulları eskiden beri maaş olarak ulûfe alıyorlardı. Tımarlı sipahilerin yerini alan sekban ve sarıcalar, kapı kulları gibi ulûfe ile hizmet ediyorlardı.
- Kapı kullarının maaşları devlet hazinesinden ödenirken bu yeni askerî teşkilatın maaşları ise vilayet beyleri tarafından ödenmeye başlandı.

Sekban ve Sarıca askerleri

- XVII. yüzyılın ilk yarısında Celâli İsyancıları nedeniyle Anadolu'da açığa çıkan güvenlik sorunlarının aşılması ve isyanların bastırılması için sekban, sarıca adıyla anılan levent birlikleri oluşturuldu.
- Tımarlı sipahi sisteminin bozulması ile devlet yeni askerî organizasyonlar kurmaya başladı. Bu askerî değişimi zorunlu kılan nedenlerden bir diğeri de Avrupa orduları karşısında yaşanan yenilgilerdir.
- Sekban ve sarıca askerleri Anadolu halkından alınmakta olup daha önceleri levent adını taşıyan kişilerden oluşuyordu.
- Bölüklerin başında bölükbaşı ve onların üstünde de Baş bölükbaşı bulunurdu. Emrinde oldukları beyle münasebetleri bölükbaşı vasıtasıyla olurdu.
- XVII. Yüzyıl Celâli İsyancıları'nın bastırılıp iç güvenliğin sağlanmasında sekban ve sarıcalar etkili oldular.

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Savaş Ekonomisi

İltizam Sistemi

- Savaş teknolojisindeki gelişim, ateşli silahlarla donatılmış ve devamlı maaş alan merkezî piyade ordularının önemini arttırmıştır.
- Bu gelişmeler Osmanlı maliyesine önemli bir yük getirmiş, devlet gelirlerinin büyük bir kısmının nakit üzerinden hazinede toplanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu nedenle tımar sisteminin çözülmesi de kaçınılmaz olmuştur.
- Tımar sistemi yerine iltizam sistemi uygulanmaya başlandı.
- İltizam sisteminde devlet, açık arttırma usulüyle fiyatını belirlediği iltizam bedelinin bir kısmını peşin olarak talep ederdi. Peşin para yatırarak iltizamı alan mültezimlerin, önemli bir kısmı askerî sınıftan gelenlerden oluşurken bu şahısların yerini zamanla zengin tüccarlar ve tefeciler almaya başladı.
- Ekonomide dengenin sağlanması için başka yöntemlere de başvuruldu. Müsadere (el koyma), yeni vergilerin alınması ve mevcut vergi oranlarının artırılması, para taşıması (paranın içerisine başka ucuz madenler katma) gibi uygulamalara gidildi.

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Savaş Ekonomisi

- XVIII. yüzyılın başında nakit para sıkıntısı iyice arttı ve bütçe için yeni kaynaklar arama çalışmaları başladı. Bu amaçla devlet giderleri arasında en büyük kalemi oluşturan merkezî ordu ve bürokrasiye mensup bir kısım bürokrat, maaşlarını devlete bıraktı.
- Karşılığında bu bürokratlara kendilerine tahsis edilen toprakların yıllık vergileri maaş olarak verildi. Bununla beraber toprakların himayesi de mültezimlere verildi. Bu sayede devlet, herhangi bir gelir kaybına uğramadan bir kısım maaş ödemelerinden kurtuldu.
- Osmanlı Devleti iltizam sisteminin haricinde XVII. yüzyıl sonunda malikâne sistemini uygulamaya başladı.
- Bu sistem Osmanlı Devleti maliyesini tüm XVIII. yüzyıl boyunca etkileyen en önemli gelişmeydi.

Malikâne Sistemi

- 1695 yılında "malikâne usulü" olarak adlandırılan bu sistemin amacı sürekli değişen mültezimlerin fazla kâr sağlama amacıyla tahrip ettikleri vergi kaynaklarını yeniden canlandırarak sürekli hâle getirmek ve değişmez bir mültezime bırakmaktır.
- Mukataa toprakları hızla malikâne mukataasına çevrildi.
- Sistem sayesinde başlarda Osmanlı hazinesine önemli miktarda nakit para akışı sağlandı.
- Diğer yandan uzun dönemde ise bu sistem beraberinde yeni sorunları getirdi.
- Malikâne sahiplerinin önemli bir kısmı İstanbul'da kalmaya ve mukataaları yasa dışı yollarla iltizama

vermeye başladı. Malikâneeciler ayrıca vergi kaynaklarına devletin istediği özeni göstermeme eğilimine girdiler.

- Malikâne sistemi 1840'ta resmen kaldırıldı.

Yeni Çağ'da Avrupa ve Osmanlı

- Yeni Çağ'da Avrupa'da Feodalite rejiminin yıkılmasıyla monarşiler kuruldu. Fransa, feodalitenin yıkıldığı ülkelerden biri oldu.
- Fransa'nın ardından İngiltere, İspanya ve Portekiz gibi diğer
- Avrupa ülkelerinde merkeziyetçi devletler güç kazandı. Osmanlı Devleti'nde ise toprak yönetiminin bozulması, savaşların uzaması, tımar sisteminin bozulması ve Osmanlı parasının değer kaybetmesi gibi sebeplerden merkezî otoritede zayıflama yaşandı. • Bu zayıflamayla birlikte mahallî aktörlerin (ayan ve eşraf) ön plana çıkması söz konusu oldu.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇÖZÜLMEMEYE KARŞI ÖNLEMLER

XVII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla İç İsyanlar

Celâli İsyanları

Celâli İsyanları, **Yavuz Sultan Selim Dönemi'**nde başlamıştır.

Bu isyanların, Celâli İsyanları olarak adlandırılması Tokat ve çevresinde isyan eden **Bozoklu Celâl'**den gelmektedir.

XVII. yüzyıla kadar devam eden Celâli İsyanları kısa zamanda geniş bir taraftar kitlesine ulaştı. Bu dönemde çıkan isyanların geneline Celâli İsyanları adı verilir.

Celâli İsyanlarının Nedenleri

XVII. yüzyılda uzun süren **Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı- İran savaşları** gelirleri azalttığı için Osmanlı Devleti'nin ekonomisi zayıflamıştır.

Tımar sisteminin bozulması, vergilerin yükseltilmesi, iltizam sistemiyle istenilen sonuca ulaşılamaması, eski askerlerin eşkıyalık faaliyetlerine yönelmesi gibi nedenler bu isyanların başlıca etkenleridir.

Celâli İsyanlarının Sonuçları

-İsyanların bastırılmasında şiddet ve baskı uygulandığı için sağlanan huzur uzun ömürlü olmamıştır.

-Anadolu'da birçok insan hayatını kaybetmiş, köyler boşalmıştır.

-Halkın can ve mal güvenliği isyanlar boyunca tehlike altına girmiştir.

-İsyanlardan dolayı tarımsal ve hayvansal üretim düşmüş, işsizlik artmıştır.

Köylerden şehirlere yapılan göçler sebebiyle kırsal nüfus azalmıştır. Göç, şehir hayatında yeni sorunları doğurmuştur.

-Ekonomik açıdan ise vergilerin düzenli toplanamayışı Osmanlı ekonomisini zayıflatmıştır.

Yeniçeri İsyanları (İstanbul İsyanları)

XVII. yüzyılda İstanbul'da çıkan isyanlar genel olarak yeniçeriler tarafından çıkarılan isyanlardı.

Yeniçeri Ocağının bozulmaya başlaması, III. Murat Dönemi'nde başladı.

Yeniçeriler arasında evli olanların sayısının artmasından dolayı yeniçeriler kışlalarda kalmamaya başladılar. Askerlik dışında ticaret ve esnafılık gibi işlere yönelmeleri de bu dönemde ortaya çıktı. Yeniçeriler, XVII. yüzyıl boyunca saraydaki çeşitli gruplar arasındaki iktidar mücadelesine alet oldular. **XVII. Yüzyıldan itibaren Yeniçeri Ocağını devletin temel dayanağı olmaktan çıkarmıştı. "Ocak devlet içindir." anlayışının yerini "Devlet ocak içindir." anlayışı almıştı.**

-XVII. yüzyıldan itibaren **devşirme sisteminin terk edilmesi** Yeniçeri Ocağının saraya karşı ulemanın yanında yer almasına ve yenilikleri reddeden bir yapı hâline dönüşmesine neden olmuştur.

-Bundan dolayı islahat yapmak isteyen padişah ve devlet adamları bu uğurda canlarını kaybetmişlerdi. -Bunlardan **Genç Osman**, yeniçerilerin Lehistan seferindeki gayretsizliği üzerine Yeniçeri Ocağını kaldırarak düzenli bir ordu kurmak ve devlete çeki düzen vermek niyetindeydi.

-Bu fikirlerinin duyulması üzerine yeniçeriler isyan etti. -Bu isyan Genç Osman'ın ölümüyle sonuçlandı.

Suhte İsyanları (Medrese Öğrencileri)

Medreseli İsyanları olarak da anılan Suhte İsyanları, XVI. yüzyılda Anadolu ve Rumeli'de halk arasında sosyal gerginliğin bulunduğu bir dönemde cereyan etmiştir.

Medreselerdeki talebeler isyana katılan diğer kişiler (başibozuk leventler ve çift bozanlar) tarafından kışkırtılıp tahrik edilmiştir.

Memleketin siyasi, iktisadi ve içtimai durumunun bozulması, medreselilerin eğitim dışı faaliyetlerde bulunmasına neden olmuştur.

Bu durum medrese eğitimini ve öğretimini aksatmış ve geriletmişti.

Bundan dolayı hem iyi hoca yetişmemiş hem de iyi âlim olmanın arzusunu taşıyan talebe sayısı azalmıştır. Talebeler çalışmadan, bilmeden, kolayından **icazet** almış; hak etmeden mevki ve vazife alma peşinde koşmuşlardır

Suhte İsyanları Kanuni Sultan Süleyman'ın son dönemlerinde eşkıyalık hareketlerine dönüşmüştür.

Suhteler, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde Celâlilerle birlikte hareket etmişlerdir.

XVI. yüzyılda **Sadrazam Kuyucu Murat Paşa'nın** müdahalesi sayesinde Suhte İsyancıları etkisini yitirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Ekber ve Erşed Sistemi

Osmanlı Devleti'nde şehzadeler, yönetimde tecrübe kazanması amacıyla yetiştirilmek için sancaklara gönderilirdi.

Şehzadelerin sancaklarda siyasi güç kazanmalarını engellemek ve merkezî otoriteyi güçlendirmek için **I. Ahmet Dönemi'nde** (1603-1617) bu sisteme son verilerek **Ekber ve Erşed Sistemi'ne** geçildi.

SORU: Osmanlı Devleti'nde Ekber ve Erşed Sistemi'nin olumlu ve olumsuz yönleri neler olmuştur?

Ekber ve Erşed Sistemiyle şehzadelerin sancağa çıkma usulü sona ermiştir. Böylece şehzadelerin tamamen saray içinde yetiştiği kafes usulüne geçilmiştir.

Veraset sisteminde yapılan bu değişiklikle hanedanın en büyük (Ekber) ve en olgun (Erşed) üyesi padişah olacaktı.

Bu uygulamayla şehzadeler arasında taht kavgaları önlenmişti, ancak şehzadeler ülke yönetiminde bilgi ve tecrübe kazanmamışlardı. Bilgi ve tecrübeden yoksun kalan şehzadeler, padişah olunca devlet adamları ve saray kadınlarının etkisi altında kalmışlardı. **(Olumlu ve olumsuz)**

Osmanlı Devleti'nde Layihalar

Layiha, Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren devlet düzenindeki olumsuzlukların giderilmesi için tavsiye niteliğindeki görüş metinleridir.

XVII. Yüzyılda **Koçi Bey, Kâtip Celebi, Ayni Ali Efendi** ve diğer devlet adamlarına raporlar (risale-layiha) hazırlatıldı.

Layihalar, Osmanlı yönetimindeki aksaklıkların nedenini askerî, sosyal ve ekonomik alanlarda sarsılmalara bağlanmaktaydı.

Layihalarda Osmanlı kadim düzenine dönme düşüncesi ön plandadır.

Raporların içerikleri dikkate alınarak bu gidişata son vermek ve **Osmanlı Devleti'ni tekrar eski gücüne ulaştırmak amacıyla II. Osman ve IV. Murat gibi hükümdarlar ile Tarhuncu Ahmet ve Köprülüler** gibi sadrazamlar döneminde ıslahat yaptı.

Lale Devri'ndeki Yeniliklerin Sosyal Hayata Etkileri

Pasarofça'dan sonra artık Avrupa'ya karşı dış politikada gaza yerine savunma ilkesine bağlı politikalar izlemeye başlandı.

Soru: Lale Devrinin isminin çıkış noktası nedir, bu tabiri kim vermiştir?

NOT: Lale Devri, 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile başlayan ve 1730'da Patrona Halil İsyanı ile sona eren dönemdir.

Osmanlı padişahı **III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlık dönemini** kapsayan zevk, eğlence, barış, yenileşme ve sivil reformların görüldüğü bu döneme XVIII. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında **Lale Devri** adı ile bir dönem tanımlaması mevcut değildir.

İstanbul'da Haliç ve Boğaziçi başta olmak üzere lale yetiştirildiğinden dolayı ilk defa Yahya Kemal Beyatlı bu devir için "Lale Devri" tabirini kullanmıştır. Damat İbrahim Paşa, Avrupa'yı tanımının Osmanlı dış politikası ve ticareti için önemli olduğuna inanan ve fiilen adımları atan ilk sadrazamdı.

Damat İbrahim Paşa Dönemi'nde Paris, Viyana, Varşova, Lehistan ve Rusya'ya giden elçiler diplomatik ve ticari görüşmelerde bulundular.

Elçiler, Avrupa kültürü, sanatı, sanayisi, tarımı, birlikte askerî-teknolojik gücü ve diplomasisi hakkında bilgi edindiler. Edindikleri bu bilgileri birer rapor hâlinde İstanbul'a sundular.

Yirmi sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris elçiliğinin ardından sunduğu raporla Osmanlı'da Batılılaşma hareketleri fiilen başladı.

Bu devir Osmanlı düşünce uyanışının başlangıcıydı.

Osmanlı devlet erkânı ve zenginleri yeni konaklar, köşkler ve saraylar inşa ettirdiler.

LALE DEVRİ ISLAHATLARI

-Bu dönemde **Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu Mehmet Said Efendi ve İbrahim Müteferrika'nın gayretleriyle 1727'de İstanbul'da matbaa kuruldu.**

-İbrahim Müteferrika kaynaklarda matbaayı kuran ilk kişi olarak geçer Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yangınlara karşı **1720'de Tulumbacı Ocağı'nı kurmak üzere Fransız asıllı Müslüman bir mühendis olan Gerçek Davud'u (David) görevlendirdi.**

-**Yalova'da kâğıt imali başladı, İstanbul'da 1725'te bir çini fabrikası kuruldu. İstanbul'da mevcut çuha fabrikasının yanında "Hatayi" ismi verilen kumaşı dokumak üzere bir başka fabrika daha inşa edildi.**

İstanbul'da başta mimari olmak üzere hemen her alanda Fransız tesiri, süsleme sanatında ise barok ve rokoko tarzları etkili oldu.

Doğu ve Batı dillerinden tercüme yapıldı.

Deniz yoluyla taşradan gelen yolcuları sağlık bakımından kontrol etmek, yani karantina usulü uygulandı.

İstanbul'da çiçek hastalığını tedavi edebilecek bilgili doktorlar bulunuyordu.

Zenginlerin Batı yaşam tarzı olan eşyaları ithal etmeleri moda olmuştu.

Geleneksel alçak divanların yerini koltuk ve iskemle almıştı.

Pantolon giymek moda hâline gelmişti.

Batılı ressamlar zengin Osmanlıların portrelerini yapmışlardı.

Bütün bunlar Tanzimat Dönemi'ndeki Osmanlı düşünce uyanışının başlangıcıydı.

Matbaanın Geliştirilmesi ve Osmanlıya

Gelişi Kâğıdı icat eden Çinliler, matbaayı da

ilk olarak kullanmışlardır.

Çin basım tekniğinin yetersizliği ve geniş yazılara uygun olmaması nedeniyle arayışlar başlamıştı.

Alman Johann Gutenberg hareketli harflerle baskı tekniğini 1440'lı yılların sonuna doğru buldu ve 1452- 1455 yılları arasında hareketli harflerle iki ciltlik İncil basıldı

Avrupa'da kâğıt ve matbaa kullanılınca düşünce ve bilgi hızla yayıldı. Rönesans'ın doğuşu ve yayılışı matbaanın icadıyla yakından ilgiliydi.

Matbaanın icadının en önemli sonuçlarından biri de İncil'in değişik dillere çevrilip çok sayıda basılmasıydı.

İlk kez bir rahibin liderliğine gerek kalmadan İncil'i okuyanlar artık kiliseyi eleştirebilecek düzeydeydiler. İncil'de anlatılanlarla kilisenin anlattığı dinin aynı olmadığı sonucuna varanlar, matbaayı kullanarak eleştirileriyle reformun hazırlanması ve Protestanlığın oluşumunda öncü olmuştur.

Matbaanın kullanılmasıyla kütüphanelerin sayıları artmış, kitap kiliselerin tekelinde olmaktan çıkmıştır. Çeşitli konularda çok sayıda kitap basılması, Avrupa'da insanların o güne değin kendilerine sunulmuş veya dayatılmış olguları sorgulamalarına yol açmıştır.

Osmanlıda Matbaa

İstanbul'da ilk Rum matbaası Rum rahibi Nikodmus Metakis tarafından 1627'de açılmıştı. Beyoğlu'nda faaliyete geçen bu matbaanın bastığı ilk eser "Museviler Aleyhine Bir Risale" adlı eserdir. İbrahim Müteferrika matbaanın önemini anlatmak için kitap basımının faydalarını içeren "Vesiletü't Tıbbâ'yı" hazırlayarak sadrazama sunmuştur.

İbrahim Müteferrika ile Mehmet Said Efendi'ye, III. Ahmet'in fermanı ve şeyhülislamın fetvası ile ilk Türk matbaasını kurma izni verildi.

İlk kitap 1729 yılının başlarında basıldı. Basılan eser, kaynaklarda "**Vankulu Lüğati**" adıyla geçen "Sıhahul Cevheri" tercümesiydi.

Matbaanın ilk kitapları bin beş yüz adet kadar basılırken sonrakilerde bu sayı beş yüze inmişti. Bunda basılan kitapların satılamaması rolü vardı.

Osmanlı İlim ve İrfan Geleneğinde Yenilik Arayışları

Kâtip Çelebi

Kâtip Çelebi 1609- 1657 yılları arası yaşamış, XVIII. yüzyıl Türk bilim dünyasının pozitif ve hür düşüncüyü savunan ismidir. İlimde taassubun (bağnazlık) sakıncalarından bahsederek kaynaktan tahliller yaparak yararlı olanın kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Kâtip Çelebi Osmanlı'daki durağanlığın ve Avrupa'daki bilimsel canlılığın farkına varmıştır.

“Düstûrü'lAmel” adlı risalesinde devlet düzenine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.

Avrupalıların, özellikle Yunanlıların coğrafya konusundaki bilgileriyle İslam yazarlarının bilgilerini kıyaslayıp **“Cihannüma”** adlı eserini hazırlamıştır.

Cihannüma 'da Osmanlı'da başlayan bazı siyasi, sosyal ve ekonomik bozukluklara değinen Kâtip Çelebi, bu konuda birtakım çözüm önerileri de sunmaktadır.

Evliya Çelebi

Evliya Çelebi 1611- 1685 yılları arasında yaşamış **Türk tarihinin en önemli**

sevyahlarından biridir. Evliya Çelebi, iyi bir eğitim almanın yanı sıra zamanının geçerli yabancı dilleri olan Arapça, Farsça, Rumca ve bir miktar da Latince öğrenmiştir.

Seyahatname isimli eserinde “Rum, Arap, Acem, İsveç, Leh ve Çek'te 7 iklim, 18 padişahlık yerini 51 yıl boyunca gezip dolaştığını” anlatmıştır.

Evliya Çelebi, Seyahatnameyi 1630- 1681 tarihleri arasında yazdı.

Seyahatname, Osmanlı Devleti'nin adeta fiziki yapısının yazıya dökülmüş bir maketini ortaya koymak için kaleme alınmış bir eserdir. Eserde müellifin (yazar) gayrimüslimlerin yaşayışına ve kültürüne ait pek çok örnek yer alır. Eserinde gerçek ve kurmaca anlatımı ustaca kullanmıştır.

Naima Efendi

Naima Osmanlı Devleti'nin ilk resmî tarihçisi, vakanüvisidir. 1655-1716 yılları arasında yaşadı Asıl ismi Mustafa'dır. Naima ise mahlasıdır.

Naima Tarihi isimli eseri, içerik itibariyle olayları kronolojik bir sıra içerisinde nakleden geleneğe sıkı sıkıya bağlıdır.

Tarihçi sıfatıyla ele aldığı metni dikkatli şekilde yer yer karşılaştırmalar yaparak ve sözlü kaynaklara başvurarak şekillendirmiştir.

Kullanılan eserlerin isimlerini zikretmiştir. Eserde neden sonuç ilişkisi vurgulanmış, gelecekte olabilecek olayların kurgusu da yapılmıştır.

Naima'ya göre devletlerin ve toplumların kuruluş, yaşayış, olgunluk ve yıkılış sebeplerini bilmeyen kişiler kendi devleti için de herhangi bir tedbir alamaz.

Ona göre devlet için en zararlı şey, uzun savaşlar ve devlet adamlarının aralarındaki görüş ayrılığıdır.

Yanyalı Esad Efendi

XVIII. Yüzyılda yaşamış olan Mehmet Esad Yunanistan'ın Yanya şehrinde doğduğu için eserlerinde **“Yanyavi”** mahlasını kullanmıştır.

Mantık, felsefe, kelim, matematik, astronomi ve Öklid geometrisi alanlarında dersler aldı. Müderrislik ve kadılık görevlerinde bulundu.

Lale Devri'nin en önemli ilim ve fikir adamlarından biridir.

III. Ahmet'in Topkapı Sarayı'nda kurduğu kütüphanede vazifelendirildi.

Aristo'nun bazı eserlerini Arapçaya çevirip yorumlaması ile tanındı.

Devrinin âlimleri kendisine “Muallim-i Salis (Üçüncü Öğretmen) unvanını verdi.

Grekçe 'den tercüme yapan heyetin başkanlığına getirildi.

“Talimü's Salis” adını verdiği eserinde Aristo'nun “ Fizika ” esrinin çevirisi ve yorumu yer almaktadır.

(

<https://t.me/tarihogretme>

[ni](#)) Telegram Kanal

Linkimizdir

III. ÜNİTE

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DENGE

STRATEJİSİ

(1774-1914)

3. ÜNİTE

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DENGE STRATEJİSİ (1774-1914)

OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ VARLIĞINA YÖNELİK TEHDİTLER

- XIX. yüzyıl başında Osmanlı Devleti, toprak bakımından dünyanın en büyük devletleri arasında yer almaktaydı.
- **1789 Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı** ile Avrupa'da bilim, teknik, politika gibi birçok alanda yeni gelişmelere neden oldu.
- Devletlerarası politikada “**kendine yeterlilik**” ilkesiyle hareket eden Osmanlı Devleti, değişen dünya dengeleri karşısında yeni adımlar atarak gücünü korumaya çalıştı.
- XVIII. yüzyılda devlet kurumlarında askerî ve teknik alanlar başta olmak üzere geniş çaplı ıslahatlara girişildi.
- XIX. yüzyılda Avrupa'nın siyasetine İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya yön vermektedir.
- Almanya ve İtalya ise XIX. yüzyıl sonlarında siyasi birliklerini tamamlayıp tarih sahnesine çıktı.
- **Sanayi İnkılabı** ile gelişen yeni sömürgecilik anlayışı beraberinde ham madde ve pazar arayışı Avrupalı devletleri Asya, Avrupa ve Afrika kıtasında milyonlarca kilometrekare toprağa sahip Osmanlı Devleti'ni parçalama düşüncelerine itti.

- **Fransız ihtilali** ile milliyetçilik akımları etkisinde azınlıkları Avrupalı büyük güçler etkilemeye başladı. – İhtilal sonrası Fransa, Avrupa’da monarşi ile yönetilen ülkelerin hedefi hâline geldi.
- Fransız İhtilali’nin yaydığı milliyetçilik ve ulus devlet anlayışının ülkelere yayılmasından çekinen devletler bir araya gelerek Fransa’ya karşı savaş başlattılar.
- Avrupa’da uzun süreli savaşlar Fransa’nın yenilmesiyle son buldu.
- Rusya, Avusturya ve Prusya’nın öncülüğünde İngiltere’nin de katılımıyla monarşi yönetimleri Viyana’da kendi sistemlerini korumak için bir araya geldi. -Fransa girdiği savaşlardan yenik çıkmasına rağmen kongreye davet edildi.

Viyana Kongresi (1815)

Neden:

- Fransız ihtilali sonunda Fransa’daki gelişmeler Avrupa ülkelerini rahatsız etmesi, – Napolyon döneminde Fransa’nın çok güçlenmesi, – Monarşilerin yönetimlerini koruma isteği.

Sonuç:

- Fransız ihtilalinin etkileri ortadan kaldırılacak. – Mutlakiyetleri devam ettirilecek.
- Avrupa’da kongreye katılan devletlerin istekleri doğrultusunda şekil verilecek.
- Avusturya başbakanı Meternik etkin rol oynadı.
- Napolyon Bonapart’ın bozduğu Avrupa siyasi dengesi yeniden kuruldu.
- Avusturya’da İngiltere, Rusya, Prusya bir araya gelerek Kutsal ittifakı oluşturdu.
- Bu döneme Restorasyon dönemi denir. Navarin olayına kadar sürer.
- Restorasyon yeniden kurmak anlamındadır.
- “Kutsal İttifak ”ortaya çıktı. (Hristiyanlık düşüncesi etkilidir.)
- Avrupalı devletler kongrede, Osmanlı Devleti’nin geleceğine yönelik bazı konuları da ele alıp karara bağladılar.

Şark Meselesi (Doğu Sorunu)

- **İlk defa 1815’te Viyana Kongresi’nde kullanıldı.**
- Avrupa devletlerinin XIX. yüzyıl ve sonrasında Osmanlı Devleti’ne karşı yürütecekleri siyaseti ifade eden bir kavramdır.
- **Türkleri Anadolu’dan çıkarmayı amaçlayan Şark Meselesi ’ni iki kısımdan oluşur.**
- **Birinci aşaması:** 1071’de Anadolu’ya Türklerin gelişi ile başlayan ve 1683’te Türklerin Viyana’da yenilgiye uğramaları sona eren ilk aşama. Avrupa savunma, Türkler taarruz hâlinindedir.
- **İkinci aşama:** Avrupalı devletlerin Balkanlar’daki (Sırlar, Rumlar ve Bulgarlar gibi) Osmanlı egemenliğinde yaşayan gayrimüslim halkı isyana teşvik etmesidir.
- XIX. yüzyıla girildiğinde Avrupalı büyük güçler Şark Meselesi ekseninde Osmanlı Devleti’ne karşı işgalci faaliyetlerine devam ettiler. – Rusya, İstanbul’a ulaşmaya çalışırken, Fransa ise Osmanlı toprağı olan Mısır ve Cezayir’e saldırdı. – Avrupalı

devletler, Balkanlar'da Sırp'ların isyan çıkarmasına öncülük ederken Yunanlara devlet kurma yolunu açtılar.

1821 Rum İsyanı ve Yunanistan'ın Kurulması

- Rumlar, Osmanlı Devleti içinde ayrı bir yere sahip olan azınlıklardandı.
- **İstanbul'un fethi ile Fener Rum Patrikhanesine ayrı bir önem verilerek Rumlara ibadet hürriyeti tanındı.**
- Rumlar, Eflak-Boğdan'a Voyvoda olur, elçi ve tercümanlık yaparlardı.
- **Rumları bağımsızlığa götürececek ilk adım 1814'te Odesa'da gizlice Filik-i Eterya Cemiyeti kurularak atıldı.**
- 1894'te **Etnik-i Eterya Cemiyeti** adını aldı.
- 1815 yılında **ilk isyanı Boğdan 'da Aleksander İpsilanti tarafından çıkartıldı.**
- **asıl isyanı 1821'de Mora Yarımadası'nda başladı**

İstanbul'da ilk şubesi açıldı.

- Rumların
- Rumların **Neden:**
- Milliyetçilik kışkırtmaları sonunda ayaklanma başladı.
- Rumlar, **Bizans Devletinin varisi olduklarını iddia ediyorlardı.**
- Fatih döneminde Osmanlı Devleti'ne katılan bir bölgedir. – **Tanzimat ve Islahat Fermanı** ile geniş haklar almışlardır.

Sonuç:

- 1814'te Etnik-i Eterya cemiyetini kurdular.
- Zengin Rumların desteğini sağladılar.
- Tepedenli Ali Paşa Rumların isyan edeceklerini İstanbul'a bildirdi ise de Padişah Tepedenli'nin kendisinin isyan edeceği şeklinde saraydaki Rumlar tarafından ikna edildi.
- Ortadan kaldırılan **Tepedenli Ali Paşa'nın etkisi kırılınca Rumlar isyan ettiler. (1820)**
- İsyan kısa sürede yayıldı.
- **İsyan bastırma görevi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya verildi.**
- İsyan kısa sürede bastırıldı. (**İbrahim Paşa etkisi ile Rusya, İngiltere ve Yunanlılar protokol imzaladı.**
- Avusturya ve Prusya Yunan bağımsızlığına Fransa ile karşı çıktı. – **Fransa, İngiltere ve Rusya Anlaşma imzaladı. 1827 Osmanlı Devleti anlaşmayı kabul etmedi.**

Navarin Olayı (1827)

Neden:

- **Mehmet Ali Paşa'nın Mora isyanını bastırmasına karşılık Mora ve Girit Valiliğini de ele alması, Mısırda güçlü bir yönetim istemeyen Fransa, İngiltere ve Rusya'yı harekete geçirdi.**

Sonuç:

- Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ın bağımsızlığını tanınmasını isteyen devletler, **II. Mahmut'a bunu kabul ettirmeyince Navarin 'de (1827) Osmanlı Donanmasını yaktılar.**
- **Osmanlı-Rus Savaşı başladı.**
- **Yeniçeri Ordusunun kaldırılması** ile ordu disiplini bozulan Osmanlı Devleti Ruslarla yaptığı savaşı 1828'de kaybetti.
- **1815 Viyana Kongresi'nde** belirlenen siyasete göre bir yerde **milliyetçilik avaklanması çıkarsa** kongreye katılan ülkeler hep birlikte isyan çıkan devlete yardım etme kararı almışlardı. **Fakat bu siyaset, Osmanlı Devleti için uygulanmadı.**

Edirne Antlaşması imzalandı. (1829)

Yunanistan bağımsız bir devlet oldu. (1829)

İlk kez bir Balkan halkı, bağımsızlığını kazanarak Osmanlı Devleti'nden ayrılmış oluyordu. 3 Şubat 1830'da Londra'da yapılan görüşmelerde

Yunanistan Krallığı resmen kuruldu.

Kutsal Yerler Sorunu

- Semavi üç din (**İslamîyet, Hristiyanlık ve Musevilik**) açısından kutsal bir yere sahip olan Kudüs, tarih boyunca önemini korumuştur.
- **Ortodoks ve Katolik Hristiyanlar arasında kutsal yerlerin koruyuculuğu üzerinden süregelen rekabetin adı Kutsal Yerler Sorunu olarak adlandırılır.**
- **Rusya, kendini Ortodoks Kilisesi'nin yanında Osmanlı Devleti'nin de koruyucusu olarak görüyordu. (Panslavizm)**
- 1833'te Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın imzalanması Rus çıkarlarına uygun bir durum ortaya çıkarmıştı.
- **Osmanlı Devleti'nin Fransa ve İngiltere ile münasebetlerini** geliştirmeye başlaması **Rusya'nın tepkisine yol açtı.**
- İngilizler, Rusya'nın 1853'te Osmanlı Devleti'ni paylaşma teklifini reddetti.
- Rus çarı Osmanlı Devleti hakkında tek başına hareket etme kararı aldı.
- **Hareket noktası ise Kutsal Yerler Sorunu oldu.**
- 1853'te Mençikof'un İstanbul'u terk etmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler askıya alındı.
- Fransa, 1846'da kutsal yerler üzerinden yeniden ayrıcalık talep etmesiyle karşısında Rusya'yı buldu.
- Osmanlı Devleti, Fransa ve İngiltere arasında toplantılar yapıldı

- Rusya Ortodoksların himayesinin bir senetle kendilerine verilmesini talep etti. – 1853'te Ruslar, Eflak ve Boğdan'a saldırdı.

Kırım Savaşı

(1853-1856)

Neden:

- **Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri,**
- **Hünkâr iskelesi anlaşmasında elde ettiği çıkarları devam etme isteği**
- Rusya'nın İngiltere ile Osmanlı Devleti'ni paylaşma teklifini İngiltere'nin reddetmesi,
- **Rusya'nın Osmanlı Devleti sınırları içinde Küçük Kaynarca Anlaşması ile Ortodokslar üzerinde elde ettiği hakları genişleterek Fransa'ya karşı bir üstünlük çabası,**
- İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne Rusya'nın güçlenmemesi için destek vermeleri,
- **Osmanlı sınırları içinde Kutsal yerlerde geniş ayrıcalıklar istemesi, – Mencikof'u elçi olarak İstanbul'a göndermesi, üzerine Osmanlı – Rus savaşı başladı.**

Sonuç:

- Osmanlıların savaşın ilk döneminde Ruslara üstünlük sağlamaları üzerine, İngiliz ve Fransız donanmaları Çanakkale Boğazını Londra Anlaşmasını hiçe sayarak geçmeleri üzerine **Rusya Sinop'ta Osmanlı donanmasını yaktı.**

Sinop Baskını (1853)

- **Rusya'ya karşı Fransa ve İngiltere'de savaş ilan etti.**
- Piyemonte hükümeti de Osmanlıları destekledi.
- **Ruslar ağır bir yenilgiye uğradı.**
- Malakof ve Sivastopol kalelerini kaybeden Ruslar barış istedi.
- Piyemonte, İngiltere, Fransa, Rusya, Osmanlı Devleti ve Avusturya'nın katılımı ile **Paris konferansı yapıldı**
- 1854'te Kırım Savaşı devam ederken Osmanlı Devleti içine düştüğü mali sıkıntılardan dolayı ilk kez dış borçlanmaya başvurdu.
- İlk dış borç İngilizlerden alındı.
- Müttefiklerin başarısı, Çar I. Nikola'nın ölümü ve yerine geçen Çar II. Aleksander 'ın barış talep etmesi Kırım Savaşı'nı bitirdi.

Paris Barış Antlaşması (1856)

- Rusya ile yapılacak barış görüşmeleri için 1856'de Fransa'nın başkenti Paris'te Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Avusturya, Prusya ve Piyemonte bir araya geldi.
 - Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti olarak sayıldı.
- 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) ve Berlin Kongresi

- Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü 1856'dan beri savunan Avrupalı devletler, 1871'den sonra bu siyasetlerini terk edip Şark Meselesinden kendileri için pay çıkarmaya çalıştılar.
- İstanbul Konferansı öncesinde 1871'de Rusya'nın Paris Barış Anlaşması'nı tanımadığını ilân etmesi Rus tehlikesini tekrar gündeme getirdi.
- 1876'da Balkanlar'daki bu gelişmelerin görüşülmesi amacıyla İstanbul'da bir konferans düzenlenmesi kararlaştırıldı.
- İstanbul Konferansı (Tersane Konferansı) başladığı esnada Osmanlı Devleti I. Meşrutiyeti ilan etti) **Neden:**
- Panslavizm politikasının etkisi.
- Rusya'nın Paris Anlaşmasından duyduğu rahatsızlık.
- Berlin Konferansı ile Almanya Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı aleyhinde Bosna-Hersek için karar almaları.
- 1876 'da Osmanlı Devleti, Rusya ve İngiltere Fransa Avusturya ve İtalya'nın katılımı ile yapılan İstanbul Konferansında alınan Sırbistan ve Karadağ'dan Osmanlı askerinin çekilmesi ve Bulgaristan'ın ikiye bölünmesi kararı almaları.
- Osmanlı Devleti'nin 1877'deki Londra Protokolü'nü reddetmesi. **Sonuç:**
- 23 Nisan'da Rusya, Osmanlı Devleti ile savaş hâlinde olduğunu dünyaya ilan etti.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)

- Rumi takvimin 1293 senesinde cereyan etmesinden dolayı bu savaş, **93 Harbi** adıyla anıldı.
- 20 Nisan'da Doğubayazıt, 17 Mayıs'ta Ardahan düştü.
- Doğubayazıt ve Ardahan'ı ele geçiren Ruslar bu defa Kars'a yöneldi.
- **Ruslar doğuda, Kars Ardahan, Batum ve Erzurum'a kadar ilerledi.**
- Ahmet Muhtar Paşa bu bölgede etkisiz kaldı.
- Batıda Gazi Osman Paşa Plevne'de önemli bir direniş gösterdi ise de, Ruslar Edirne'ye kadar geldiler.
- Osmanlı devleti barış istedi.
- Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde 1878'de ateşkes imzalandı.

1878 Ayastefanos Antlaşması

Ayastefanos Antlaşması'nın maddelerine göre;

- **Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlıkları tanınarak Osmanlı Devleti'nden ayrıldı.**
- Büyük Bulgaristan Prensiği kurularak Osmanlı Devleti'ne bağlandı.
- Bosna-Hersek'in Rusya ve Avusturya tarafından ortaklaşa himaye edilmesine karar verildi.

– **Kars, Ardahan, Batum ve Doğubayazıt Rusya'ya bırakıldı.** – Girit, Teselya ve Arnavutluk'ta ıslahatların yapılması karar altına alındı.

-Ayastefanos Antlaşması ile çıkarları zedelenen iki devlet Avusturya ile İngiltere oldu.

– **İngiltere, Rus tehlikesinden Osmanlı Devleti'ni koruma amacıyla Kıbrıs Adası'na verleşmek istedi.**

– 1878'de Kıbrıs Adası'na İngilizlerin gelmesine izin verildi.

– İngilizlerin Kıbrıs Adası'na gelişi gizli tutularak Berlin Kongresi'nde kamuoyuna duyuruldu.

– İngilizlerin bu hamlesine en fazla karşı çıkan devlet Rusya oldu.

– Ayastefanos Antlaşması sonrası yapılması planlanan kongrenin Almanya'da toplanması kararlaştırıldı – Rusya bu anlaşmayla Osmanlı Devletini istediği gibi parçalamış ve Bulgaristan Krallığını kurdurarak Akdeniz'e inmeyi başarmıştır.

– **Ayastefanos Osmanlı tarihinde ilk kez yürürlüğü girmeyen bir anlaşma oldu.**

Berlin Kongresi (1878)

– 1878'de Almanya'nın başkenti Berlin'de Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Avusturya, Fransa, İtalya ve Almanya devletleri bir araya geldi.

– Kongreye katılan her devlet kendi şartlarını öne sürdü.

– Berlin Antlaşması imzalandı.

– Romanya, Sırbistan ve Karadağ resmen bağımsız oldu.

– Büyük Bulgar Krallığı üç parçaya bölündü.

– Bosna-Hersek, yönetimi geçici olarak Avusturya'ya bırakıldı.

– Islahat yapılması şartıyla Makedonya, Osmanlı Devleti'ne bırakıldı.

– Doğubayazıt'ın verilmesi şartıyla Kars, Ardahan ve Batum Ruslara verildi.

– **1878 Berlin Kongresi ile Avrupalı devletler, Ermeniler için Doğu Anadolu'da ıslahatların yapılmasını istedi.**

– **Avrupalı büyük devletler Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma siyasetinden vazgeçtiğini 1878 Berlin Antlaşması ile açıkça ortaya koydu.**

– XIX. yüzyıl boyunca **“Denge Stratejisi”** yürüten Osmanlı Devleti, Almanya ile siyasi ve askerî alanda yakınlaşma dönemini başlattı.

Ermeni Meselesi

– Ermeniler Osmanlı Devleti'nde esnafıklar yanında maliye, içişleri, dışişleri ve adliye bakanlıklarında da görev alıyorlardı.

– **1878 Berlin Antlaşması'nda alınan kararlar Ermeni Meselesi'nin çıkış noktasıdır.**

– Ermenileri Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmak isteyen Avrupalı devletler ilk olarak Ermeniler arasındaki mezhep ayrılıklarından faydalandı.

- Ortodoks olan Ermeniler arasında İngiltere ve Fransa'nın etkisiyle Katolik ve Protestanlık mezhepleri de yayıldı.
- Ermeniler başta olmak üzere diğer azınlıklara Osmanlı karşıtlığı temelinde milliyetçilik fikri aşılanmaya başlandı.
- **1878 Berlin Antlaşması**, 61. Maddesine göre Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti'nden Ermenilerin yaşadığı vilayetlerde zaman geçirmeden ıslahat yapmasını ve güvenliklerinin sağlanmasını istedi.
- **I. Dünya Savaşı'nda yeni bir karakter kazandı.**
- Ermeni komitacıları yurt genelinde yeniden çetecilik faaliyetleri yapmaya başladı.
- Büyük ve sistemli hareketler için Ermeniler, İngiltere ve Rusya'dan gelecek işareti bekletiler.
- 15 Nisan'da Van'da, 17'sinde Sason'da, 18'inde Bitlis'te Ermeniler isyan başlattı.
- Ermeni ayaklanmaları yurdun güvenliğini tehlikeye düşürdü.
- İttihat ve Terakki Hükûmeti tedbir aldı.
- **27 Mayıs 1915'te Geçici Sevk ve İskân Kanunu (Tehcir Kanunu) çıkartıldı**
- Ermeniler, Halep ve Suriye vilayetlerinin bazı bölgelerine zorunlu göçe tabi tutuldular.
- Avrupa'da zorunlu göçe, adeta soykırım görüntüsü verilerek Batı'da basın yayın organlarında Türkler karşıtı propagandalar yapıldı.

Makedonya Sorunu

- Balkan devletleri toprak ve nüfus bakımından küçük devletlerden oluşuyordu.
- **1829'da Yunanistan, 1878'de Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan bağımsızlıklarına kavuşmuştu.** – Yunanistan "**Megola İdea**" düşüncesini, Sırlar, Büyük Sırbistan'ı kurmayı, Bulgaristan ve Romanya da topraklarını genişletmeyi hedeflemişlerdi.
- **Bu devletlerin hepsinin isteklerinin keşiştiği ver Makedonya'ydı.**
- Makedonya'da ilk büyük isyan **Manastır şehrinde 2 Ağustos 1903'te başladı.**
- Makedonya'da yaşanan bu gelişmeler neticesinde **II. Meşrutiyet 1908'de ilan edildi.**
- Trablusgarp Savaşı'nda (1911) İtalya'nın saldırısını fırsat bilen çeteler Makedonya'da çeşitli katliamlara ve yağmalamalara girişti.
- **Balkan devletleri Osmanlı Devleti aleyhinde bir ittifak yaparak Balkan Savaşı hazırlıklarına hız verdiler.**
- Balkan coğrafyasının etnik yapısıyla oynanması planından Makedonya da payını aldı.
- Makedonya, 1912- 1913 yılları arasında cereyan eden **Balkan Savaşları sonunda imzalanan Bükreş Antlaşması** ile Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında paylaştırıldı.

İtalya ve Almanya'nın Siyasi Birliklerini Kurması

- 1856 Kırım Savaşı sonrası Avrupa’da İtalya ve Almanya’nın kuruluşu dünya tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu.
- İtalya ve Almanya’nın peş peşe siyasi ve millî birliklerini kurmasıyla Avrupa’daki güç dengesi değişime uğradı.
- **İtalya millî birliğinin kurulmasında 1807’de kurulan Karbonari adlı örgüt etkili olmuştur.**
- **Gizli bir örgüt olan Karbonari, 1821’de ilk isyanları başlattı.**
- 1848 İhtilallerinde Piyemonte Krallığı öncülüğünde birlik ve bağımsızlık için mücadele veren İtalyanların isyanları sonuçsuz kaldı.
- **Avusturya İtalyanlar ’ın bağımsızlığı önündeki en büyük engeldi.**
- Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımının İtalya’da başarıya ulaştı.
- Piyemonte Kontu Kavur ve Fransa İmparatoru III. Napolyon Avusturya’ya karşı ortak mücadele kararı aldı.
- İtalyanlar, 1870’te Roma’yı Avusturya’dan alarak İtalya Devleti’nin kuruluşunu ilan edip millî birliğini tamamen sağladı.
- **Alman millî birliğinin kurucusu Bismarck, Almanya’yı Avrupa’nın karada en güçlü devleti hâline getirmek amacıyla dış politikada farklı bir yol izledi.**
- Bismarck, bu arzusunu gerçekleştirmesini engelleyecek güç olarak karşısında Fransa’yı görmekteydi. – Prusya’nın öncülüğünde Alman birliğinin sağlanması XIX. yüzyılın önemli Alman devlet adamı Bismarck’ın çabalarıyla oldu.
- Germen ırkından gelen Avusturya ve Prusya, Alman birliğini sağlayabilecek iki devletti.
 - Alman milliyetçileri Prusya etrafında toplanmaya başladı.
- **“Demir Şansölye” olarak adlandırılan Bismarck Prusya siyasetinin öncüsü oldu.**
- 1864’te Danimarka’yı, 1866’da Avusturya’yı savaşlarda yenen Prusya’nın önünde engel olarak sadece Fransa kalmıştı.
- **1870’te yapılan Sedan Savaşı’nda Fransa, Prusya’ya yenildi. (1.Dünya Savaşı’nda Alsas Loren’i**

Fransa Almanya’dan geri almak için savaş açacak.)

- 1871’de Fransa’da imzalanan antlaşma ile ilk defa Almanya Devleti adından bahsedildi.
 - **Prusya Devleti’nin yerine Almanya’nın kurulmasıyla Alman siyasi birliği de resmen kuruldu.**

Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf

- **İtalya ve Almanya’nın peş peşe siyasi ve millî birliklerini kurmasıyla Avrupa’daki güç dengesi değişime uğradı.**
- **Avrupa siyasetine Rusya, İngiltere, Fransa ve Avusturya’nın yanında Almanya ve İtalya yeni bir güç olarak katıldı.**
- İtalya ve Almanya’nın kurulması Avrupa siyasetine yeni bir ivme kazandırdı.
- Alman millî birliğinin kurucusu **Bismarck, Almanya’yı Avrupa’nın karada en güçlü devleti hâline getirmek amacıyla dış politikada farklı bir yol izledi.**
- **Bismarck, bu arzusunu gerçekleştirmesini engelleyecek güç olarak karşısında Fransa’yı görmekteydi.**

- Alman millî birliği kurulduğu dönemde Fransızlar, Almanlar karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştı.
- Almanya Fransa'ya karşı güçlü devletleri kendi yanına çekmeye yöneldi.
- **Dünya devletleri arasında ilk kez gruplaşma hareketi (bloklaşma) başladı.**
- **Almanya**, 1860-1890 yılları arasında yapılan antlaşmalarla **Rusya ve Avusturya Macaristan'**ı yanına çekmeyi başardı.
- **Bu birliğe “Üçlü İttifak” adı verildi.**
- İtalya da daha sonra bu ittifaka katıldı. – 1890'a kadar Üçlü İttifak'ta herhangi bir ayrışma yaşanmadı.

Not: Almanya, Fransa'yla bir savaşa girerse Rusya bu savaşta arka cepheden Almanya'ya saldırabilir kaygısı tarihte Bismarck'ın kâbusu olarak bilinir.

- **Rusya ile Avusturya-Macaristan rekabetinden dolayı üçlü ittifak içindeki denge bozuldu.**
- 1890'da Almanya'da bir taht değişikliği yaşandı.
- II. Wilhelm Dönemi'nde Almanya, Çarlık Rusya'sının kendi yanında yer almasını gereksiz gördü. – Rusya 1894'te Fransa ile anlaşmaya yöneldi.
- **Bu birliğe İngiltere'nin de katılımıyla Üçlü İttifak'a karşı “Üçlü İtilaf” bloğu oluşturuldu. – Zaman içerisinde bloklar arasındaki ekonomik rekabet, sömürge elde etme ve silahlanma yarışının açığa çıkardığı gerginlik, I. Dünya Savaşı'nın temel nedeni oldu.**

MEHMET ALİ PAŞA'NIN GÜÇ KAZANMASI

- **Mısır Osmanlı Devleti'ne Yavuz Sultan Selim Döneminde katıldı.**
- 19. yy'de ise Sömürge yarısında olan devletlerin ilgi odağı oldu.
- ilk kez Fransa Mısır'ı 1798'de işgal etti. Fakat başarısız oldu. – **Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde ise, Osmanlı Devleti'nin en çok uğraştığı iç sorun oldu.**

Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı

- Kavala 'da doğan Mehmet Ali Paşa küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, Fransızların himayesi ile yetişmiş, ümmi (okuma yazma bilmeyen) bir kişi olarak Mısır'da Napolyon'a karşı yapılan savaşta başarılı olmuş ve Mısır'da kalarak hızla etkisini artırmış bir kişidir.
- **Mısır'da 1804 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı karışıklıkların bastırılmasında etkili olmuş, Padişah'ta kendisine Mısır Valiliğini vermek zorunda kalmıştır.**
- **Vali olunca bölgedeki Kölemen (Memluklerin) etkisini azaltmıştır.**
- 1807'de İskenderiye'yi işgal etmek isteyen İngilizlere karşı başarı sağlamıştır.
- Fransızların yardımı ile bölgede önemli ıslahatlar yapmış, iyi, disiplinli bir ordu oluşturmuştur.

- Bu ordu ile devletin baş edemediği **Vahhabi isyanını da bastırmıştır.**
- Muhammed bin Abdülvahhap’ın öncülüğünde Vahabilik adlı hareketin başlattığı isyanı bastırdı.
- Vehhabiler karşısında otoritesini güçlendirdi.
- **Hac yolunu emniyet altına alındı.**
- **Mora isyanı başlayınca II. Mahmut Kavalalı’dan Mora Valiliğini kendine verilmek şartı ile isyanın bastırılması için yardım istemiş ve isyanı bastıran Kavalalı, Mora Valiliğini de elde etmiştir.**
- Devlete karşı güçlenen Kavalalı **Navarin ’de Osmanlı donanmasının yıkılması ve Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne saldırması karşısında yardım göndermeyen Kavalalı, II. Mahmut ile arasının açılmasına sebep olmuştur.**
- **Mora Valiliği yanında Suriye Valiliğini de isteyen Mehmet Ali Paşa,** bu isteği yerine gelmeyince oğlu İbrahim Paşa’ya Filistin’i işgal ettirmiştir.
- Bu işgale sessiz kalan II. Mahmut’un etkisini iyice azaltmak isteyen İbrahim Paşa, Konya üzerinden Kütahya’ya ulaşmış ve Anadolu’da da işgallere girişmiştir.
- Bu olay üzerinde Kütahya Anlaşması yapılmıştır.

Kütahya

Anlaşması (1833)

Neden:

- **İbrahim Paşa’nın Anadolu’yu işgali üzerine II. Mahmut’un etkisiz kalması, Sonuç:**
- **Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti’nin kendi içindeki bir isyana karşı başarısız olması üzerine İngilizlerden yardım istenmiştir fakat kabul edilmemiştir.** – Fransızlar ise Mehmet Ali Paşa’yı desteklediler.

Hünkâr İskeleyi

Anlaşması (1833)

Neden:

- Kütahya Anlaşması sırasında İngiltere’den istenen yardımın kabul edilmemesi Fransızların Kavalalı’ya yardım etmeleri Osmanlı Devleti’ni Rusya’ya yaklaştırmıştır.
- **“Denize düşen yılana sarılır”** sözünü haklı çıkarırcasına II. Mahmut eski düşmanı Rusya ile bir anlaşma yapmasını sağlamıştır.

Sonuç:

– Osmanlı Devleti’nin boğazlar üstündeki hakimiyet haklarını kullanarak imzaladığı ilk ve son

anlaşmasıdır.

- İngilizler politika değiştirmiş ve Osmanlıların yanında yer almaya başlamıştır.
- Ruslar ilk kez boğazlar üzerinde siyasi ve askeri haklar elde etti. – Rusların” sıcak denizlere inme” ve Akdeniz’e açılmaları gerçekleşti.

Mısır Meselesinin Çözümü:

- İngiltere'nin desteğini alan Osmanlı Devleti, Nizip savaşında (1839) Mehmet Ali Paşa'ya son kez yenilince **bu meselevi milletler arası bir kurulun çözmeye razı oldu.**
- **Mısır Meselesi İngiltere'nin isteği** ile Avrupa devletleri tarafından çözülmeye çalışıldı. – Londra'da Rusya, İngiltere, Osmanlı Devleti ve Avusturya katılarak bir sözleşme imzalandı.

Londra Mukavenamesi 1840

- **Mısır hukuken Osmanlı devletine bağlı kalacak,**
- Mehmet Ali Paşa soyundan gelenlerce yönetilecek,
- Suriye, Girit ve Adana Valilikleri Osmanlılara bırakılacak,
- Mısır vergi ödemeye devam edecek,
- Osmanlı Devleti'nin imzaladığı anlaşmalar Mısır'ı da bağlayacak,

Bu anlaşma ile:

- **Mısır İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı devletine bağlı hale geldi. (Özerk)**

– Mısır Meselesi böylece Osmanlı Devleti tarafından değil de Avrupa'nın büyük devletlerince halledildi. Bu durum Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünü gösterdi.

- Bu olay **Osmanlı Devleti'nin bir iç olayının ilk kez uluslararası bir platformdan gerçekleştirdi.** **çözülmesini**

Londra Anlaşması (1841)

- **Rusya ile imzalanan Hünkâr iskelesi anlaşması sonunda ortaya çıkan Boğazlar sorunu, Mısır meselesinin çözümü ile Londra'da Fransa'nın da katıldığı bir anlaşma ile çözüldü.**
- Bu anlaşma Hünkâr İskeleyi Anlaşması sona erdi.

Buna göre:

- İngiltere Akdeniz'deki çıkarlarını korurken Rusya'da Boğazlardaki haklarını kaybetti.
- **Boğazlar sorunu ilk kez milletlerarası bir platformda çözüldü.**

KUZEYDEN GELEN TEHLİKE: RUSYA

- Ruslar, 1492 senesinde **Moskova Knez'i** III. İvan'ın etrafında toplanarak büyük bir devlet olma yolunda ilk adımlarını attı.

– Rusya'nın sıcak denizlere inmesini hedef alan büyük idealinin temelleri Bizans'ın dinî ve politik mirasçısı olmak iddiasına dayanır.

- Moskova Knez'i III. İvan'ın Bizans Prensesi Sofya ile evlenmesi, Moskova'nın İstanbul'a halef olacağı düşüncesinin ortaya çıkmasına sebep oldu.
- Rusya'nın 1480'de Altın Orda Devleti'nin hâkimiyetinden kurtuldu.
- 1569 yılında **Astrahan Seferi**'nde ilk Osmanlı-Rus savaşı cereyan etti.
- **1682-1725 yıllarında Rus tahtına oturan I. Petro, Rusların sıcak denizlere inme politikasının başlatıcısı oldu.**
- **1689'dan itibaren Rusya topraklarını genişletme politikasına hız verdi.**
- **1768'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile son buldu. – 1770'te Osmanlı donanmasını Ruslar Çeşme'de yaktı.**

Küçük Kaynarca Antlaşması'yla

- **Ruslar, Kırım'ın himayesini Osmanlı Devleti'nden aldı.**
- **Karadeniz'in bir Türk gölü olma özelliği de kaybedildi.**
- **Rusya, bu antlaşma ile Ortodoks Hristiyanların koruyuculuğunu da üstlendi.**
- **1787-1792 Osmanlı-Rus savaşları sonunda Osmanlı Devleti **Yas Antlaşması** (1792) ile **Kırım'ın tamamen kaybetti.****
- **Navarin 'de (1827) Osmanlı ve Mısır donanmalarının yakılmasıyla **Rusya** bir kez daha **Doğu Akdeniz'de güç sahibi** olduğunu dünyaya gösterdi.**
- **Edirne Antlaşması (1829) ile bütün Karadeniz sahili **Rusya'nın** egemenliğine girdi**
- **1833'te Mısır Meselesinde Ruslardan destek alınması amacıyla **Hünkâr İskeley Antlaşması'nın imzalanması****

Rusya'nın Boğazlar üzerinde etkisini artırdı.

Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'da (1876) ayaklanmalar çıktı.

- **Osmanlı Devleti I. Meşrutiyeti (Kanun-i Esasi) ilan etti.**
- Meşrutiyetin ilanı Rusya'yı memnun etmedi.
- **1877-1878 yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı çıktı. (93 Harbi)**
- Ayastefanos Antlaşması ve Berlin Antlaşması'yla azınlıkları da kullanan Ruslar Osmanlı Devleti üzerindeki politik hedeflerini gerçekleştirmeyi hızlandırdı.
- **1914'te başlayan I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri tarafında yer aldı. (**Rusya**)**
- **Osmanlı Devleti, devleti parçalayıp **Şark Meselesi** 'ni sonlandırmak isteyen İtilaf Devletlerine (**İngiltere, Rusya ve Fransa**) karşı savaştı.**
- Çanakkale Cephesi'ndeki savaşın zaferle sonuçlanması itilâf Devletlerinin Rusya'ya yardım ulaştırmasını engelledi.
- **Rusya'da iç karışıklıklar başladı. – Rusya'da **1917 Devrimi yaşandı ve çarlık rejimi yıkıldı. (Bolşevik İhtilali)****

Boğazlar Meselesi ve Rusya

- XVIII. yüzyılda **Rus Çarı I. Petro'nun sıcak denizlere inme politikasıyla başlayan yayılmacı siyasetinde İstanbul ve Boğazlar, ayrı bir yere sahipti.**
- **1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan** sonra Rusya'nın Boğazlar üzerindeki talepleri arttı.
- **Hünkâr İskeleyi Antlaşması**, Rusya için istediği ortamın oluşmasını sağladı.
- **Boğazlar bu antlaşmayla Avrupalı büyük devletlerin donanmalarına kapatıldığı gibi Rus savaş gemilerine açıldı.**
- 1841'de İngiltere'de imzalanan sözleşme (**Londra Boğazlar Sözleşmesi**) gereğince Rusların Boğazlar üzerindeki ayrıcalığı ortadan kalktı.
- **Boğazlar bu sözleşmeyle uluslararası bir statüye kavuştu.**
- **1856 Paris Antlaşması'yla** Boğazların statüsü **1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi** esas alınarak yeniden düzenlendi.
- 1878'de Rus askerlerinin İstanbul kapılarına kadar ilerleyişi İngiltere'nin karşı koymasıyla durduruldu. – II. Abdülhamit Osmanlı Devleti'nin zor dönemlerden geçtiği yıllarda, Rusya karşısında başta İngiltere'ye daha sonra da Almanya'ya yakınlaşmak suretiyle Boğazların statüsünü korumada başarılı oldu.

I. Balkan Savaşı

(1912) Neden:

- Osmanlı Devleti'ni Balkanlardan atmak, (**Haçlı zihniyeti.**)
- Rusya'nın (**Bulgaristan, Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan ile**) Panslavizm politikasını gerçekleştirme düşüncesi.
- **Ortodoksların birliği düşüncesi.**
- Milliyetçilik akımının etkisi.
- Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta, İtalya'ya yenilmesi.
- **Balkan Devletleri'nin sınırlarını genişletme isteği.**

Savaşın Gelişimi:

- **I. Balkan Savaşı ilk olarak 8 Ekim 1912 yılında Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş açması ile başladı.**

Daha sonra diğer devletler savaşa başladılar. **Romanya savaşa katılmayan tek Balkan Devletidir.**

- **Osmanlı Devleti-Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan ile savaştı.**

Sonuç:

- Osmanlı Devleti savaşa hazırlıksız yakalandı.
- Bütün cephelerde yenildi.
- En karlı devlet **Bulgaristan** oldu.
- İçteki **ittihatçı-itilafçı parti çekişmesi yenilginin asıl nedeni oldu.** **Ordu siyasete karıştı.**
- Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti.
- Bulgarlar Çatalca'ya kadar ilerledi.
- Osmanlı Devleti Ateşkes istedi.

Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913)

I. Balkan Savaşını durduran anlaşmadır.

Bu antlaşmaya göre;

- **Midye-Enez hattı batısındaki tüm Rumeli toprakları Balkan devletlerine bırakıldı.**
- Arnavutluk ve Ege adalarının durumunu Avrupa'nın büyük devletleri belirleyecek.
- Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a verilecek.
- Bütün Trakya (Kavala ve Dedeağaç dahil) Bulgaristan'a verilecek.
- Makedonya Sırbistan'a verilecektir.

II. Balkan Savaşı (1913) Neden:

- **Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devletinden alınan toprakları paylaşmasında çıkan anlaşmazlık.**
- Sırbistan'ın Arnavutluk'u alma isteği,
- Makedonya'nın Bulgaristan'a bırakılması,
- Sırbistan ve Yunanistan'ın buna karşı çıkmaları,
- Romanya ve Karadağ'ın da yanlarında yer alması.

Sonuç:

- Bu kargaşadan faydalanan Osmanlı Devleti Edirne'yi Meriç'e kadar ele geçirdi.
- I. Balkan Savaşına katılmayan **Romanya** da savaşa katıldı.
- Balkan Devletleri kendi aralarında bu savaşın bitirilmesi için anlaşmaya vardılar.

Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)

– Balkan Devletlerinin kendi aralarında yaptıkları bu antlaşma ile **Bulgaristan; Romanya, Yunanistan ve Sırbistan'a bir kısım toprakları bıraktı.** – Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında da ayrı ayrı antlaşmalar yapıldı.

I. İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)

- Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında yapıldı.
- **Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlılara bırakıldı.**

- Bulgaristan Türklere her türlü din, mezhep ve ibadet hürriyeti verdi.
- Meriç Nehri sınır kabul edildi. – Kavala ve Dedeğaç Bulgaristan'a kaldı.

Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)

- Yunanistan ile Osmanlılar arasında yapıldı.
- Adalar sorunu çözüldü. – Ege Adaları Yunanistan'a bırakıldı.

II. İstanbul Antlaşması (13 Mart 1914)

- Sırbistan Osmanlı Devleti arasında yapıldı.
- Sırbistan'daki Türklerle ilgili düzenlemeler yapıldı.

Balkan Savaşlarının Önemi

- Balkan devletleri önemli amaçlarına ulaştılar.

I. ÜNİTE

TÜRKLERDE DEVLET TEŞKİLATI

1. ÜNİTE

TÜRKLER 'DE DEVLET TEŞKİLATI

A) İLK TÜRK DEVLETLERİNDE DEVLET TEŞKİLÂTI

- İlk Türk Devletleri'nde devlet il (el) kelimesi ile ifade ediliyordu.
- İl kelimesi aynı zamanda barış manasına da gelmekteydi.
- Türk inancına göre kağan yönetme yetkisini Gök Tanrı'dan almıştır. Bu düşünceye Kut

Anlayışı

adı verilmektedir.

Türklerde devlet dört unsurdan meydana geliyordu:

a) Bağımsızlık: (Oksızlık) Türklerde bağımsızlık candan ve maldan daha değerlidir. Türkler için üzerinde hür yaşadıkları toprak gerçek vatanıdır.

b) Halk (Millet): Millet devleti yaşatan ve kağanı başarılı kılan ana unsurdur. Kağan da milletin haklarını korumak zorundaydı.

c) Ülke (Ulus): Ülke, bağımsız bir devletin yetkilerini özgürce kullanabileceği coğrafi Mekândır.

- Türkler ülke sınırlarına yaka diyorlardı.

d) Teşkilatlanma:

- Tarihte birçok ülkeye hâkim olan Türklerde teşkilatlanma önemliydi.
- Bozkır yaşamının etkisi Türklerin kolay teşkilatlanmasını sağlamıştır.
- Tarih boyunca Türklerin güçlü devletler kurmaları güçlü orduları sayesinde mümkün olmuştur.
- Türkler Hazarlar hariç ücretli asker bulundurmamıştır.
- Türk ordu sisteminde ilk düzenlemeyi Mete Han yapmış ve orduyu 10, 100, 1000 ve 10.000' lere ayırmıştır. • Bunların başına onbaşı, yüzbaşı, binbaşı ve tümen başı gibi komutanlar atamıştır.
- Türkler Turan Taktiği (Kurt Oyunu), Keşif (Yelme) ve Yıpratma taktiklerini savaşlarda uygulamışlardır.

Türklerde Devlet Yönetimi

Türklerde devlet yönetimi kağan, ayukı (hükümet) ve kurultaydan oluşur.

A-Kağan: Devlet başkanıdır. Yönetme yetkisini Gök Tanrı'dan alır.

- Türk milletine hizmet etmek, orduyu yönetmek, adaleti sağlamak, Türk boylarını toplamak, töreyi uygulamak, mahkemelere başkanlık etmek ve kurultayı toplantıya çağırma
Kağan'ın görevleri arasındaydı.

Hükümdarlar; han, İdikut, il-Teber, Şanyü, yabgu, kağan gibi unvanları kullanıyordu.

NOT: Hükümdara devlet yönetiminde hatun adı verilen eşleri yardımcı olurdu. Hatun devlet meclislerine katıldığı gibi elçi kabullerinde de bulunurdu.

Hükümdar çocuklarına Tigin veya şehzade deniyordu.

Ülke, hanedanın ortak malı sayıldığından sık sık taht kavgaları yaşanıyor.

Türklerdeki Bazı Devlet Görevlileri:

Tamgacı : Mühürdar **Agıç** : Hazineci

Subaşı : Ordu komutanı

Tutuk : Askeri vali

Todun : Vergi memuru

Bitigci : Kâtip

b) Hükümet (Ayukı):

Türklerde önemli kararlar Toy (kurultay)' da alınır. Toy her zaman toplanmadığından toy kararlarının düzenli olarak uygulanması için bir bakanlar kurulu (hükümet) oluşturulmuştur.

c) Kurultay (Toy):

Devletin her türlü meselesinin görüşüldüğü meclistir. Büyük kurultayın yanı sıra her boyun kendi kurultayları da bulunurdu.

NOT: Kurultay üyelerine **Toygun** adı veriliyordu.

B) TÜRK – İSLÂM DEVLETLERİ'NDE DEVLET TEŞKİLATI

- İlk Türk Devletleri'ndeki **“kut anlayışı”** Türk – İslâm Devletleri'nde de devam etmiştir.
- Yani hükümdarlığın kendilerine Allah tarafından verildiğine inanıyorlardı.
- Dolayısıyla kendilerini Cihan hükümdarı olarak görüyorlardı.
- Türk – İslâm hükümdarları Müslümanların dini lideri olan halifenin varlığını kabul ediyorlardı.
- Tuğrul Bey'in 1055 Bağdat Seferi ile halife siyasi yönden Selçuklu hükümdarlarına bağlanmıştır.

Türk – İslâm Devletlerinde Divanlar:

- Divanı saltanat:** Devlet işlerinin yürütüldüğü büyük divan.
- Divanı istifa:** Mali işlere bakardı. Başında Müstevfi bulunur.
- Divanı tuğra:** Devletin iç ve dış yazışmalarına bakardı. Başkanına Tuğrai denir.
- Divanı israf:** Askeri ve hukuki işler dışında devleti denetlerdi. Başkanına Müşrif denir.
- Divanı arz:** Askerlik işlerinden sorumlu divan. Başkanına Emiri arz denir.
- Divanı mezalim:** Zulme uğrayanların şikâyetlerinin dinlendiği divandır. Başkanı doğrudan sultandır.

Merkez Teşkilâtı

- Türk – İslâm Devletleri’nde merkez teşkilâtı; hükümdar, saray ve hükümetten meydana gelmektedir.

Hükümdar

- Ülke hanedanın ortak malı sayıldığından şehzadeler arasında taht kavgaları eksik olmuyordu.
- Hükümdar yasama, yürütme ve yargıdan sorumluydu.
- Para bastırmak ve hutbe okutmak en önemli hükümdarlık alâmetiydi.

Saray

- Saray doğrudan hükümdara bağlıydı.
- Devlet yönetiminde hükümdarın arkasındaki en önemli kuruluştur.
- Saray; harem (hükümdarın ailesiyle yaşadığı yer), selamlık (devlet işlerinin görüldüğü yer) ve Enderun (devlet memuru yetiştirilen yer) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Bazı Saray Görevlileri

Hacip Divan üyeleri ile sultan arasındaki yazışmaları düzenlerdi.

Kapucubaşı Sarayın günlük hizmetlerinden sorumludur.

Silahtar Hükümdarın silahlarından sorumlu kişi. **Alemdar**

Devlete ait bayrakları taşır.

Emiri hür Hükümdarın hayvanları ile ilgilenir.

Çaşnigir Hükümdarın yiyecekleri ile ilgilenir.

Hansalâr Saray mutfağı ile ilgilenir.

Hükümet

- Devlet işlerinin yönetildiği büyük divana **Divanı saltanat** denir.
- Divanısaltanat’ın başında “**Sahibidivandevlet**” adı verilen büyük vezir bulunur.
- Selçuklularda vezirler sultan adına ülke yönetiminden sorumlu idi.
- Tıpkı hükümdar gibi ferman yayımlayabilirdi.

Taşra Teşkilâtı

Türk – İslâm Devletleri’nde taşra teşkilâtı dört ayrı yönetim birimine ayrılmıştır.

Bunlar;

1. Eyalet

2. Sancak

3. Kaza

4. Köy

Türk Devletleri'ndeki ikili teşkilâtın bir benzerini Türk – İslâm Devletleri'nde de görmek mümkündür. Meselâ Karahanlılar ülkeyi “doğu ve batı” olmak üzere ikiye ayırmışlardır.

Taşra Görevlileri

Melik: Hükümdardan sonra gelen eyalet yöneticisi

Şihne: Askeri vali

Amid: Sivil görevliler

Amil: Vilayetlerin vergisini toplar

Muhtesip: Ticari hayatı düzenleyen kişiler

Ulak: Vilayetlerdeki posta teşkilâtı, Berid

ATABEY: Büyük Selçuklularda sancaklara yönetici olarak gönderilen şehzadelerin eğitiminden sorumlu olan kişiler.

“lala”

Osmanlı Devleti'nde bu görevlilere _____ adı verilmektedir.

Ordu Teşkilâtı

- Türkler İslamiyet'e girdikten sonra da eskiden olduğu gibi orduya büyük önem vermişlerdir.
- Orduda, Abbasi ve Samanoğulları'nı örnek almışlardır.
- Karahanlı ve Selçuklularda, Hunlara ait onlu sistem uygulanmıştır.

Gulam Sistemi

- Bu sisteme göre satın alınan veya esir alınan çocuklar gulamhane adı verilen yere gönderilirdi.
- Bu çocuklar burada askeri, yönetim ve protokol kuralları bakımından yetiştirilirdi.
- Askeri eğitim alan çocuklar hükümdarın özel ordusu olan (Gulaman-ı saray) ve ordunun asıl

önemli kısmı olan Hassa Ordusu'nu oluşturuyorlardı.

B) OSMANLI KLÂSİK DÖNEMİ DEVLET TEŞKİLÂTI

1. OSMANLI DEVLET ANLAYIŞI:

- **Osmanlı Devleti'nin yönetim merkezleri olarak Söğüt, Karaca hisar, Bursa, İznik, Edirne ve İstanbul'u** görmekteyiz.
- Osmanlı Devlet anlayışında Selçuklu izlerini görmekteyiz, İlhanlıları da örnek almışlardır.
- Osmanlı yönetim anlayışının temelinde **hoşgörü ve adalet** vardır.
- Bu özelliğinden dolayı Osmanlı Devleti için **“Nizam-ı Alem”, “Kanun-u Kadim”** tabirleri kullanılır.

2. Merkez Teşkilâtı

- Merkez teşkilâtında mutlak otorite padişahı.
- Devleti yönetme yetkisi Osmanlı hanedanına aittir.
- Osmanlı Devleti bir İslâm devleti olduğundan yönetimde şeri ve örfi hukuk etkili olmuştur.
- Osmanlı merkez teşkilâtı, padişah, saray ve Divan-ı Hümayun'dan oluşmaktadır.

a) Padişah

- Padişah devleti yönetmek, kanunları koymak ve halkın huzur ve mutluluğunu sağlamakla görevliydi.
- Padişahlar I. Murat'a kadar “Bey”, “Gazi” gibi unvanları kullanırken, I. Murat ile “Sultan”, Fatih'ten itibaren “Padişah” ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'nden sonra ayrıca “Halife-i Müslim'in” unvanını kullanmışlardır.

- **I. Murat'a kadar “ülke hanedanın ortak malı”, I. Murat'la birlikte “ülke padişah ve çocuklarının malı”, Fatih'ten itibaren “ülke padişahın malıdır” prensibi kabul edilmiştir.**

Ekber ve Ersed Sistemi:

- Ahmet Dönemi'nden itibaren “**Ekber'i Erşed**” sistemi uygulanmıştır.
- Buna göre padişahın ölümünden sonra en güçlü değil, **en yaşlı ve en tecrübeli şehzade padişah** olacaktır.
- Amaç şehzade katlini önlemektir.
- Tanzimat Fermanı ile padişahlar kendi gücünün üstünde kanun gücünün varlığını kabul etmiştir.
- **I. Meşrutiyet'in ilânı** ile halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak olmuştur.
- Padişah çocuklarına şehzade, **celebi ya da efendi** denmiştir.
- Geleceğin padişah adayları olan bu çocuklar **“lala”** adı verilen bilgili ve tecrübeli kişiler tarafından eğitiliyordu.

b) Saray

- Saray, padişahın devleti idare ettiği ve ailesi ile yaşadığı yerdir.
- Kuruluş Dönemi'nde Bursa ve Edirne'de saraylar inşa edilmişse de İstanbul'un fethi ile Topkapı Sarayı devletin merkezi olmuştur.
- 19. yüzyılda ise Dolmabahçe, Yıldız ve Beylerbeyi gibi yeni saraylar inşa edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Saray;

Birun

Enderun

Harem olmak üzere 3 bölümden meydana gelir.

Birun: Sarayın dış bölümü olup saray hizmetine bakan birçok görevli burada bulunurdu. Bu görevlilerden bazıları; Yeniçeri Ağası, Topçular – Cebeciler, Çarşıgırlar (yemek işlerinden sorumlu) Çavuşlar, Çakırcılar (av işlerinden sorumlu), Seyisler (binek hayvanlarının bakımından sorumlu)

Enderun: Devşirme adı altında alınan Hristiyan çocuklarının yetiştirildiği saray okulu.

Harem: Hükümdarın eş ve çocuklarıyla aile hayatını geçirdiği yerdir. Halife adlı kadın hocalar buranın eğitiminde sorumludur. Haremin genel sorumlusuna ise Harem Ağası denir.

c) Divanhümayun

- Bugünkü karşılığı Bakanlar Kurulu olup **Orhan Gazi Dönemi'nde kurulmuştur.**
- Divanda her türlü ülke meseleleri görüşülüp, son sözü söyleme hakkı hep padişaha aittir.
- **Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren** padişahlar divan başkanlığını sadrazama bırakmışlardır.
- Bu durum sadrazamlık makamının önemini artırmıştır.
- **Divan teşkilâtı** **II. Mahmut Dönemi'nde kaldırılmış ve yerine bakanlıklar kurulmuştur.**

Divan Üyeleri

Padişah: Kuruluş devri boyunca divanın tabi başkanıdır. Fatih'ten sonra divan toplantıları sadrazama bırakılmıştır.

Sadrazam (Veziriazam): Padişah'tan sonra en yetkili kişidir. Padişahın mührünü taşır. Padişahın savaşa katılmadığı zamanlar ordu komutanlığı görevini üstlenir. Bugünkü Başbakanıdır.

Kubbealtı Vezirleri: Devlet yönetiminde Sadrazama yardımcı olurlar. Bugünkü devlet bakanlarıdır.

Kazasker: Askeri davalara bakar.

Defterdar: Devletin her türlü mali işlerine bakar. Bugünkü Maliye bakanıdır.

Nişancı: Padişahın yazdığı ferman veya beratları tuğrasını çeker. Ayrıca fethedilen arazileri gelirlerine göre tapu defterlerine tahrir yazar.

Kaptanıderya: Donanmanın başkomutanıdır.

Sevhülislam (Müftü): Divanda alınan kararların İslâm dinine uygun olup olmadığına karar verir.

Yeniçeri Ağası: Yeniçeri Ocağı'nın sorumlusu.

Reisül Küttab: 17. yüzyılda dış işleri görevine getirilmiştir.

3. Taşra Teşkilâtı

Osmanlı Devleti, taşra teşkilatında Anadolu Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır.

İdari Birim	Yöneticisi	Adalet İşleri	Güvenlik İşleri
Eyalet	Beylerbeyi	Kadı	Subaşı
Sancak	Sancak Beyi	Kadı	Subaşı
Kaza	Kadı	Kadı	Subaşı
Köy	Köy Kethüdası	Kadı Naibi	Yigit başı

Taşrada görev yapan diğer görevliler ise şunlardır:

Muhtesip: Çarşı ve pazarların güvenliğine bakar.

Kapan Emni: Sebze ve meyvelerden alınacak vergiyi belirler.

Beytülmal Emni: Kamu haklarını koruyan görevli

Gümrük ve Bac Emni: Şehirlerde ticaretle uğraşanlardan vergi toplayan görevliler.

Osmanlı eyalet sistemi ise;

a) Merkeze Bağlı

Eyaletler Salyanesiz

(Yıllıksız) Eyaletler

Salyaneli (Yıllıklı) Eyaletler

b) Bağlı Beylik ve Hükümetler diye bölümlere ayrılır

Osmanlı Taşra Teşkilatı'nda tımar ve iltizam sistemi uygulanmaktadır.

TIMAR SİSTEMİ: Bu sistemde devlet; asker ve memurlarına maaş yerine toprak verirdi. Toprağı alan kişi hem geçimini sağlar hem de devlete asker yetiştirirdi. Devlet bu sayede para harcamadan düzenli bir orduya sahip oluyordu.

İLTİZAM SİSTEMİ: 16. yüzyıldan sonra ortaya çıkan bir çeşit vergi toplama sistemi. Bu sistemde devlet, uzak yerlerdeki toprak gelirlerini açık artırma ile satın parasını peşin alıyordu. Devlet bu sayede sıcak para ihtiyacını karşılamış oluyordu. Bu işle uğraşan kişilere **mültezim** adı veriliyordu.

4. Ordu Teşkilâtı

Osmanlı Devleti kurulduğu sırada düzenli bir orduya sahip değildi. Fakat Orhan Gazi Dönemi'ndeki Bursa kuşatması esnasında düzensiz orduların yetersizliği anlaşılmış ve ilk ordular **yaya ve müselle**m adı ile kurulmuştur.

Osmanlı

1

Ordusu

ı a)

Kapıkulu

Askerleri

b) Eyalet Askerleri

c) Yardımcı Kuvvetler

d) Donanma olmak üzere **dört bölümden** oluşmaktadır.

Osmanlı Ordusunda Yapılan Yenilikler

Osmanlı Devleti 18. yüzyıldan itibaren askeri alanda Avrupa'nın gerisinde kaldığını anlayınca birçok alanda olduğu gibi askeri alanda da Avrupa'yı örnek almıştır. Askeri alanda yapılan ıslahatları şu şekilde sıralayabiliriz:

-Humbaracı Ahmet Paşa, topçu ve humbaracı ocaklarında ıslahat yapmıştır.

-III. Mustafa Dönemi'nde Sürat Topçu Ocağı kurulmuştur.

-I. Abdülhamit devrinde İstihkâm Okulu açılmıştır.

-III. Selim devrinde Nizamı cedit Ordusu kurulmuştur.

-II. Mahmut Dönemi'nde Sekbanı cedit ordusu kuruldu.

-II. Mahmut Dönemi'nde Yeniçeri Ocağı'nın yerine Asakirimansureimuhammediye Ordusu kuruldu. -Tımarlı Sipahilerin yerine eyaletlerde redif birlikleri kuruldu.

-Tanzimat Fermanı ile askerlik vatan borcuna dönüştürüldü.

-Hristiyanlar için Islahat Fermanı ile bedelli askerlik getirildi.

-1869'da ordu redif, nizamiye ve mustahfiz olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

-Osmanlı ordu Mondros Ateşkes Antlaşması ile dağıtılmıştır.

TANZİMAT DÖNEMİ OSMANLI DEVLET ANLAYIŞI

1- 17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Değişmeler

Avrupalı Devletler Rönesans ve Reform ile bilim, teknik ve sanatta zirve yaparken, Osmanlı Devleti bu gelişmelere ayak uyduramamıştır.

17. yüzyılda dirlikler ehil olmayan kişilere verilince tımar sistemi bozulmuştur. Buna bağlı olarak eyalet ordusu ve toprak sistemi de bozulmuştur.

Devlet gücünü kaybettiğinde mültezim veya ayan adı verilen kişiler eyaletlerde güçlenmeye başladılar.

Osmanlı Devleti, Lâle Devri ile birlikte ilk kez Avrupa'yı örnek almaya başlamıştır.

Avrupalılar ile olan ilişkilerini sıcak tutmak isteyen Osmanlı Devleti Lâle Devri'nde geçici, III. Selim devrinde ise bazı Avrupa başkentlerine daimî elçilikler açmıştır.

2- 19. Yüzyıl Islahatları

19. yüzyılda ıslahat çalışmaları olarak II. Mahmut ön plana çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni ıslahatların önündeki en büyük engel olan Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasıdır.

II. Mahmut Islahatları

Ayanlarla 1808 yılında Senedi İttifak imzalanmıştır.

Divan kaldırılarak, bakanlıklar kurulmuştur.

Mahalle ve köylerde muhtarlıklar kurulmuştur.

Askeri amaçlı ilk nüfus sayımı yapılmıştır.

Tımar sistemi kaldırılarak memurlara maaş bağlanmıştır.

Yurt dışı seyahatlerde pasaport uygulamasına geçilmiştir.

Polis teşkilâtının temelleri atılmıştır.

İlköğretim İstanbul'da zorunlu hale getirilmiştir.

Avrupa'ya ilk kez öğrenci gönderilmiştir.

Takvimi Vakayi adlı ilk resmî gazete çıkarılmıştır.

Devlet memurlarına fes, pantolon ve ceket giyme zorunluluğu getirilmiştir.

Sekbanı Cedit adlı ordu kurulmuştur.

Eşkinici Ocağı kurulmuştur.

Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır.

(Vakayihayriye: Hayırlı olay)

Yeniçeri Ocağı'nın yerine **Asakir-i Mansurevi Muhammedîye** adlı yeni bir ocak kurulmuştur.

Feshane açılmıştır.

Yerli tüccarlara gümrük indirimi

yapılmıştır. Yerli malı kullanımı

teşvik edilmiştir.

AYAN: Bir bölgenin ileri gelenlerine verilen isim. Bu kişiler yönetim ile halk arasındaki ilişkileri düzenliyorlardı.

3. Tanzimat Dönemi (1839 – 1876)

3 Kasım 1839' da Sadrazam Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane Parkı'nda halka okunan fermana Tanzimat Fermanı denir.

Önemli Maddeleri:

1. Müslüman, gayrimüslim herkesin can, mal ve namus güvenliği sağlanacak.
2. Kanun önünde herkes eşit kabul edilecek.
3. Herkes gelirin göre vergi verecek.
4. Rüşvet ve iltimas (adam kayırma) önlenecek.
5. Mahkemeler herkese açık olacak, hiç kimse yargılanmadan, sorgulanmadan ceza almayacak.
6. Askerlik, vatan borcu şeklinde olacak.

7. Herkes mal mülk sahibi olacak ve bunu miras bırakabilecek.

NOT: Tanzimat Fermanı ile, Osmanlı tarihinde **ilk kez kanun gücü kabul edilmiştir**. Bu ferman ile padişah, kendi gücünün **üstünde kanun gücünün varlığını kabul etmekle** yetkilerini sınırlandırmıştır. Osmanlı Devleti, 1856 tarihinde Tanzimat Fermanı'nın devamı niteliğinde sayılan Islahat Fermanı'nı yayımlamıştır. Bu ferman ile, ülkede yaşayan azınlıklara yeni haklar tanınmıştır.

a) Merkez Yönetimi

Tanzimat Dönemi merkez teşkilâtında önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Bu düzenlemeler şunlardır.

Başvekâlete çevrilen sadrazamlık makamı eski konumuna getirilmiştir.

Şeyhülislamlık makamının siyasi danışmanlık yönü azaltılarak devamı sağlanmıştır.

Meclis-i Vakayi ahkâmı adliye (yüksek mahkeme) yeniden düzenlenmiştir.

1854'te **Meclis-i âli Tanzimat** açıldı.

1868'de bugünkü Danıştay'ın vazifesini yürüten **Şurayıdevlet** kuruldu.

1868'de bugünkü Yargıtay'ın görevini üstlenen **Divan-ı ahkâm adliye** kuruldu.

Tanzimat Dönemi Meclisleri:

1. Meclis-i âli Tanzimat
2. Meclis-i Vakayi ahkâmı adliye
3. Şurayıdevlet (Danıştay)
4. Divan-ı ahkâm adliye (Yargıtay)

b) Taşra Yönetimi

Devletin en büyük idari birimi olarak eyalet kabul edildi.

1842' de devlet görevlilerinin yanı sıra Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşan meclisler kuruldu. (Büyük meclis)

1864' te Vilayet Nizamnamesi kabul edildi.

Vilayetler **il** adını aldı.

Vilayetler liva (sancak), kaza ve köylere ayrıldı.

1871 **Vilayet Nizamnamesine** göre; Liva'da **mutasarrıf**, kazada **kaymakam**, nahiyede **nahiye müdürü** ve köylerde ise muhtarlar yönetici oldular.

1871' de sancak ve kazalarda belediye örgütleri kuruldu.

1877' de çıkartılan Belediye Yasası, 1 Eylül

1930'a kadar yürürlükte kaldı.

D) MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI DEVLET TEŞKİLÂTI

1. Kanunuesasi ve I. Meşrutiyet'in İlânı (23 Aralık 1876)

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren monarşi (yetkilerin bir kişi tarafından kullanıldığı yönetim şeklidir) ile yönetiliyordu. 23 Aralık 1876' dan itibaren meşrutiyet (hükümdarın başkanlığında toplanan meclis) ile yönetilmeye başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıkan aydın gruba Jön Türk veya Genç Osmanlılar adı verilmektedir. Bu aydınlar, imparatorluğun dağılmaması için meclisin bir an evvel açılmasını istiyorlardı.

Meşrutiyet taraftarları meclisin açılmasına sıcak bakmayan Abdülaziz'i tahttan indirerek V. Murat'ı padişah yapmışlardır. Fakat V. Murat'ın sağlık sorunları (akli dengesi bozulmuştu) olduğundan, onun yerine meclisi açacağına dair söz veren II. Abdülhamit'i padişah ilan etmişlerdir.

II. Abdülhamit'te söz verdiği gibi 23 Aralık 1876'da **Kanunuesasiyi (Türk tarihinin ilk anayasası)** ilan ederek meclisi açmıştır.

NOT: Meclisin açılması ile Osmanlı yönetim anlayışında en önemli değişiklik yaşanmış ve halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak olmuştur. Kanunuesasi 119 maddeden oluşuyordu ve Anayasa Komisyonu Başkanı Mithat Paşa' dır.

Kanunuesasinin Bazı Maddeleri

Meclis; Mebusan Meclisi ve Ayan Meclisi'nden oluşmaktadır. Meclisi açma ve kapama yetkisi padişaha aittir.

Hükümet meclise karşı değil, padişaha karşı sorumludur.

Kişisel hak ve özgürlükler anayasada yer almıştır.

Bu ilk mecliste devletten ayrılmamalarını sağlamak için azınlıklara da temsil hakkı tanınmıştır. Meclis başkanlığına Ahmet Vefik Paşa getirilmiştir.

20 Mart 1877' de ilk toplantısını yapan meclisin üye dağılımı şu şekilde idi:

4
4
H
r
i
s
t
i
y
a
n

4
Y
a
h
u
d
i

71 Müslüman

26 Ayan Meclisi üyesi

Kanunuesasi ile Gelen Yenilikler:

Padişahın kişiliği kutsal kabul edilmiştir.

Padişahlık, hanedanın en büyük erkek evladına aittir.

Padişah, kararlarından dolayı kutsal değildir.

Osmanlı Devleti'nin dini İslâm'dır.

Yasaların anayasa ve dine uygunluğunu Ayan Meclisi denetler. Şeyhülislam aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun üyesidir.

Meclisin Kapanması

1877 – 1878 Osmanlı – Rus Savaşı'ndan iyi haberler gelmemesi

Ekonominin giderek kötüleşmesi

Azınlık mebuslarının meclis çalışmalarını olumsuz etkilemesi gibi nedenlerden dolayı padişah II. Abdülhamit anayasanın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak meclisi 14 Şubat 1878' de kapatmıştır.

2. II. Meşrutiyet'in İlanı (23 Temmuz 1908)

II. Abdülhamit tarafından ilk meclisin kapatılması Genç Osmanlıların padişaha karşı cephe almalarına neden olmuştur. Genç Osmanlılar; ayrıca ekonominin bozukluğunu, Girit, Ermeni ve Makedonya olaylarını bahane ederek padişaha karşı tepkilerini artırmışlardır.

Belli bir süre sonra bu cemiyete bağlı subaylar kurdukları Hürriyet Taburları ile halkı ayaklandırmışlardır.

Ayaklanmanın daha fazla büyümesini istemeyen II. Abdülhamit isyancıların isteği doğrultusunda II.

Meşrutiyet'i ilan etmiştir. (23 Temmuz 1908)

II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Mebusan Meclisi'nde;

147 Türk

60 Arap

27 Arnavut

26 Rum

14 Ermeni

4 Musevi 10 Slav olmak üzere
toplama 288 mebus
bulunuyordu.

31 Mart Olayı (13 Nisan 1909)

Bu olay, Rumi takvime göre 31 Mart'a denk geldiğinden bu isim ile anılmıştır.

İsyan doğrudan Meşrutiyet rejimine karşı yapılmıştır. Yönetimi eleştiren İstanbul gazeteleri isyanın çıkmasında etkili olmuştur.

İsyan merkezi, Selânik olan Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır.

İsyan sonrası İttihat ve Terakki Partisi, olaylara karıştığı gerekçesiyle II. Abdülhamit'i tahttan indirerek yerine V. Mehmet Reşat'ı getirmişlerdir.

II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Partiler

1. Hürriyet ve İtilaf Fırkası
2. Osmanlı Ahrar Fırkası
3. Fedakâranı millet Cemiyeti
4. İttihadı Muhammedîye Fırkası
5. Osmanlı Demokrat Fırkası
6. Mutedil Hürriyet Pervan Fırkası
7. İttihat-ı esasiye-i Osmaniye Fırkası

CUMHURİYET DÖNEMİ DEVLET TEŞKİLÂTINDAKİ GELİŞMELER

I. Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti, imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması ile savaştan çekilmiştir.

Savaşın kaybedildiğini gören yönetimdeki İttihat ve Terakki Partisi kendini feshederek Teceddüt Fırkası adını aldı. Ayrıca bu partinin önde gelen adamlarından Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa ülkeyi terk etmiştir.

Tüm bu olaylar yaşanırken 21 Aralık 1918' de Osmanlı Mebusan Meclisi dağıtılmıştır.

İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan) özellikle Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak Anadolu topraklarını işgale başlamışlardır.

Anadolu yer yer işgal edilince bu işgallere boyun eğmeyen halkımız işgallere ilk tepki olarak cemiyetleri kurmuşlardır.

Bu olaylar yaşanırken Suriye'deki Yıldırım Orduları Grup Komutanı Mustafa Kemal 13 Kasım 1918' de

İstanbul'a gelmiştir.

Aynı gün İstanbul'a İtilaf Devletleri'ne ait bir donanmada gelmiş ve başkent adeta fiilen işgal edilmişti. Bu manzarayı gören Mustafa Kemal o meşhur sözünü söylemiştir: **GELDİKLERİ GİBİ GİDERLER**

Kurtuluş için İstanbul'da kalmanın yeterli olamayacağını gören Mustafa Kemal 16 Mayıs 1919' da Bandırma Vapuru ile 9. Ordu Müfettişi olarak yola çıkmış ve 19 Mayıs 1919' da Samsun'a varmıştır. Mustafa Kemal'in Samsun'a varması ile milli mücadele resmen başlamıştır. Samsun'a varan Mustafa Kemal, ülkenin içine düştüğü durumu görmüş ve o gün şu karara varmıştır.

Mustafa Kemal, Samsun'dan sonra daha güvenli bir yer olan Havza'ya geçerek protesto mitinglerini başlatmıştır.

Havza'dan Amasya'ya gelen Mustafa Kemal 22 Haziran 1919' da tarihi Amasya Genelgesi'ni yayımlamıştır. Bu genelge ile milli mücadelenin amacını, gerekçesini ve yöntemini belirtildiği gibi ileride millet egemenliğine dayalı yeni bir devletin kurulacağını da ilk sinyalleri verilmiştir.

Mustafa Kemal, Amasya'dan sonra askerlik mesleğinden istifa etmiş ve sivil bir vatandaş olarak Erzurum'a gelerek kongre çalışmalarına katılmıştır.

Erzurum Kongresi ile,

1. Milli Egemenlikten kesin olarak bahsedilmiştir.
2. Mebusan Meclisi'nin açılması istenmiştir.
3. Manda ve himaye ilk kez gündeme gelmiş ve reddedilmiştir.
4. Temsil Heyeti oluşturulmuştur.
5. Doğuda birlik ve beraberlik sağlanmıştır.

Mustafa Kemal'in başkanlığında 4 – 11 Eylül 1919 tarihlerinde milli bir özellik taşıyan **Sivas Kongresi** toplanmıştır.

Erzurum ve Sivas Kongreleri ile Amasya Görüşmeleri 'nde gündeme gelen ortak madde **Son Osmanlı Mebusan Meclisi**'nin bir an evvel açılması idi.

Nitekim Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920' de İstanbul'da toplandı. Bu meclis 28 Ocak 1920' de tarihi Misakımilli kararlarını almıştır.

Misakımillî'nin ilanı ile İtilaf Devletleri **İstanbul'u resmen işgal** ettiği gibi toplantı halindeki meclisi basarak milletvekillerini de tutuklamışlardır.

Padişah VI. Mehmet (Vahdettin) ise hiçbir etkisi kalmayan **Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ni kapatmıştır.** (11 Nisan 1920)

TBMM' NİN AÇILIŞI (23 Nisan 1920)

TBMM, 23 Nisan 1920' de dualarla, kurbanlarla resmen açılmış ve meclis başkanlığına Mustafa Kemal seçilmiştir.

TBMM' nin açılışı ile millet egemenliğine dayalı yeni bir devlet resmen kurulmuştur.

TBMM, 20 Ocak 1921' de ise Yeni Türk Devleti'nin ilk anayasası olan Teşkilâtı Esasi'yi ilan etmiştir.

“1921 Anayasası’na göre **egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir.**” ilkesi benimsenmiştir. 1921 Anayasası savaş dönemi şartları içinde hazırlandığından yeterli bir anayasa değildi. Bu eksikliği gören TBMM, 1924 Anayasası’nı hazırlamıştır. Yeni Türk Devleti, 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet’i ilan ederek yönetim şeklini belirlemiştir. Yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğu 1924 Anayasası’na eklenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yönetiminde Yapılan Bazı Değişiklikler

1928’ de devletin dini İslâm’dır maddesi anayasadan çıkarılarak laiklik ilkesi benimsenmiştir. 1937’ de Atatürk İlkeleri anayasaya eklenmiştir.

1924’ te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1930’ da ise Serbest Cumhuriyet Fırkası kurularak çok partili hayata geçilmek istendi. Fakat 1946 yılına kadar bu teşebbüs gerçekleşmedi. (Demokrat Parti’nin kuruluşu ile çok partili hayata geçildi)

TBMM, kadınlara verdiği ayrıcalıklar yönüyle birçok Avrupa devletine örnek olmuştur.

Türk kadını;1930 yılında belediye seçimlerine 1933 yılında muhtarlık seçimlerine 1934 yılında ise milletvekili seçimlerine katılma hakkını elde etmiştir.

(<https://t.me/tarihogretmeni>) Telegram Kanal

Linkimizdir

II. ÜNİTE

TÜRKLERDE TOPLUM YAPISI

2. ÜNİTE:

TÜRKLERDE TOPLUM YAPISI

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE TOPLUM YAPISI

Türklerin yaşadığı yer olan Orta Asya coğrafi yapısı itibariyle burada yaşayan Türkleri göçebe bir hayat sürmeye zorlamıştır. Bu yaşam şekli Türklerin teşkilatçı ve mücadeleci olmasını sağlamıştır.

Orta Asya'da göçebe olarak yaşayan Türklerin temel geçim kaynakları ise hayvancılıktır. Hayvancılıkta hayatlarını sürdüren Türkler, hayvanlarına ot ve su bulmak için yaylak ve kışlaklara göç etmişlerdir. Göç esnasında Türkler kağnı ve develeri kullanıyorlardı. Yaylaya çıkışları neşe ile gerçekleşiyordu.

Orta Asya

Orta Asya, Türklerin yaşadığı coğrafi mekândır. Coğrafi sınırlar olarak doğuda Kingan Dağları, batıda Hazar Denizi, kuzeyde Kafkasya, güneyde ise Himalaya Dağları ile çevrilidir. Orta Asya, Tian Shan gibi büyük dağlara, Karakurum ve Taklamakan gibi büyük çöllere sahip bir bölgedir. Bitki örtüsü bakımından yoksul bir bölge olan Orta Asya ağaçsız steplere sahiptir. Asya kıtası iklimi olarak genelde kuraktır. Bundan dolayı tarım yerine hayvancılık yaygındır.

Orta Asya, su kaynakları arasında tampon bir bölge olduğundan sıcaklık farklılıkları çok fazla olan bir bölgedir. Bölge genellikle çöl iklimi altındadır. Ayrıca bölgenin kurak ve denizlere uzak olması tarımı engellediğinden ticaret gelişmiştir. Tarihi İpek Yolu buradan geçmektedir.

Bu bölge sadece Türklerin yaşadığı bir bölge değildir. Zamanla Çin ve Rusya'da bölgede hâkimiyet kurmuştur. Bugün dahi bölgede birçok bağımsız Türk Devleti bulunmaktadır.

Türkler ve Yayla

Göçebe bir yaşam süren Türkler, Orta Asya'da yayla hayatı yaşıyorlardı. Temel geçim kaynakları özellikle küçükbaş hayvancılık olan Türkler hayvanlarına daha iyi otlak bulabilmek için yaylalarına göç ediyorlardı. Türkler yaylalara genellikle Mayıs ayı ortaları gibi göç ediyor ve dört ay kadar buralarda kalıyorlardı. Bu süre zarfında geçimlerini sağlamak için süt, yağ, peynirle yün elde ediyorlardı.

Sonbahara doğru daha ılıman yerlere göç eden Türkler, ürettikleri ürünlerini burada satıyorlardı. Yaylacılık geleneği ilk Türklerden başka Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde devam etmiştir. Bugün dahi Karadeniz, Doğu Anadolu ve Toroslar'da yayla geleneği sürdürülmektedir.

Türklerde Toplumsal Yapı

Türk toplum yapısında töre önemli bir yer tutmaktadır. Türk toplumunda devlet ve toplum birbirinden ayrılmaz bir bütün olmuştur. Bu sistemde devlet adaleti sağlayacak, fertlerde devlete karşı sorumlulukları olan askerlik ve vergi işlerini yapacaktır.

a) Aile:

Toplumsal hayatın çekirdeğidir.

Kan akrabalığı esasına dayanmaktadır.

Türklerde aile geniş aile gibi (ataerkil) gözüke de çekirdek aile daha yaygındır.

Türklerde evlenen çocuklara bir miktar mal ve çadır verilir ve bu çocuk baba evinden ayrılırdı.

Kız çocukları evlenirken çeyiz aldıklarından dolayı mirastan yararlanamazdı. Türklerde exogami (dışarıdan evlilik) yaygındı. Ayrıca tek eşle evlilik çoğunlukta idi. (Monogami) Türklerde evliliğin aşamaları söz kesme, nişan ve düğün törenleri şeklinde sıralanır. Evliliğin hukuki bir boyut kazanması için ayrıca nikâh yapılırdı.

b) Urug (Aileler Birliği):

Ailelerin birleşmesiyle sülâleler meydana geliyordu.

Urug, boyun bir parçasıydı.

Urug' da aileler kan bağı ile birbirine yakın kimselerden oluşuyordu.

Urug' da amaç; sosyal, ekonomik ve güvenlik açısından birbirlerine destek olmaktı. Urug ile ilgili kararlar aile reisi tarafından alınırdı.

c) Boy (Uruglar Birliği):

Boy için Bod tabiri de kullanılmaktadır.

Boyların başında bir bey bulunurdu.

Boy beyi silahlı mücadele ile boyun menfaatlerini sağlıyordu.

Boyların geniş arazileri ve askeri birlikleri vardı.

Boyların kendilerine ait yaylak ve kışlakları vardı. Her boyun kendisine ait damgası vardı. Bu damgayı başka boyların sürülerine karışmaması için hayvanlarına vururlardı.

d) Bodun (Millet):

Boyların birleşmesiyle oluşuyordu.

Boy beyleri boyun büyüklüğüne göre yabgu, şad ve ilteber gibi unvanları kullanıyorlardı.

Bodun bağımsız olabileceği gibi bir İl'e bağlıda olabilir. Devlet bodunlardan meydana geliyordu.

Bodun ve boyların iş birliği sonucu (il) meydana geliyordu. Bodunların güçlü olması devleti de güçlü kılıyordu.

2. Türklerde Yaşayış

Göçebe yaşam ve onun bir gereği olarak da hayvancılıkla uğraşan Türkleri, otlak ve mera yüzünden sık sık yer değiştiriyorlardı. Bu yer değişikliklerinde attan çok istifade ediyorlardı. At, Türklerin en önemli binek hayvanı olmakla beraber onun sütünden kımız adı verilen içecek üretiyorlardı. Hayvancılık alanında da daha çok küçükbaş hayvancılıkla (koyun) uğraşıyorlardı.

At ve koyun, Türklerin hayatına çok önceleri girmiştir. M.Ö. 2500 yıllarına ait olduğu sanılan Afanesyevo kültürüne ait olan kazılarda at ve koyun kemiklerine rastlanmıştır.

Temizliğe çok önem veren Türkler evlerinde hamam bulunduruyorlardı.

Göçebe yaşam şekli Uygurlara kadar devam etmiş ve Uygurlar ilk defa yerleşik hayata geçmiştir.

Yerleşik hayata geçen Uygurlar, Türk tarihinde ilk defa Beşbalık, Turfan, Balasagun adı verilen şehirler inşa etmişlerdir.

Türklerde birçok bayram ve merasimler düzenleniyordu. Meselâ yılın beşinci ayında toplu olarak merasim yapan Türkler ataları için kurban kesip spor müsabakaları düzenliyorlardı.

Türlere ait önemli spor dalları olarak:

Ok atma

Ata binme

Çavgan

Güreş

Cirit atma

Kılıç

Tepik gösterilebilir.

NEVRUZ BAYRAMI

Bu bayram yazılı olarak ilk kez 2. Yüzyılda Pers, kaynaklarında geçmektedir. İran takvimine göre yılın ilk günüdür. Günümüzde İran'da şenlik olarak, Orta Asya Türk topluluklarında ise baharın gelişi olarak kutlanmaktadır.

Nevruz, Orta Asya ve Türkiye'de 21 Mart günü kutlanır. O güne mahsus sümelek denilen buğdaydan yapılan tatlı halka ikram edilir. Türk takvimine göre Nevruz yılbaşısıdır ve o gün gece – gündüz eşittir (ekinoks) Nevruz, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde de kutlanmıştır. Hatta Osmanlı Dönemi'nde o güne mahsus Nevruziye adlı macun yapılmış ve halka dağıtılmıştır. Bu gelenek Manisa'da Mesir macunu geleneği olarak günümüze kadar devam etmiştir.

Türklerde Dini Hayat

a) Şamanizm

Bir dinden ziyade sihir ve büyü olarak göze çarpmaktadır.

Şamanizm, din olarak görülmemektedir.

Şaman veya kamlar ölü, şeytan, cin ve perilerle temas kuran, korku ve saygı uyandıran insanlardı. Şamanizm'de şifa vericilik esastır.

b) Tabiat Kuvvetlerine İnanma

Türkler; dağ, tepe, akarsu, ay ve yıldız gibi tabiat varlıklarının kutsal olduğuna inanıyorlardı.

Bu varlıklarda bir nevi gizli güç bulunduğunu düşünüyorlardı.

Bu inanışta iyilik ve kötülük seven ruhlar vardı. Kutsal kabul edilen bu ruhlara idik yer – su adı verilirken, Umay adı verilen tanrıçaların varlığına inanıyorlardı.

Türklerde bir de ya da taşı vardı, bu taş rüzgâr estiriyor veya yağmur yağdırıyordu. Bu taşta kutsaldı.

Türkler kutsal kabul ettikleri bu ruhlara ilkbahar ve sonbahar olmak üzere yılda iki kez kurban kesiyorlardı.

c) Atalar Kültürü

Türkler ölen kişiler veya ataları için kurban kesiyorlardı.

İnanışa göre atalarının ruhları onları her türlü kötülükten koruyordu. Buna bir vefa borcu olarak o kutsal ruhlar için kurban kesiyorlardı. Atalarının mezarları kutsaldı ve bu mezarlara saldırı savaş sebebi sayılıyordu. Örneğin Attila'nın Bizans'a karşı yaptığı I. Balkan Seferi'nin nedeni Hun mezarlarına karşı yapılan saldırıdır.

d) Gök Tanrı İnancı

Yukarıdaki inançların yanı sıra Türklerde etkili olan inanç Gök Tanrı'dır. Yani kâinat Gök Tanrı tarafından yaratılmıştır.

Türkler Gök Tanrı'ya Tengri diyorlardı. Tengri, yaşatır, öldürür, cezalandırır veya mükâfatlandırır. Tengri tektir ve en yüce varlıktır.

Gök Tanrı İnancı ile İlgili Bazı Tabirler

Yuğ: Cenaze töreni

Kurgan: Türklerdeki mezarlar ahiret inancından dolayı mezarlara ölen kişi eşyalarıyla gömülüyordu. **Balbal:** Ölen bir Türk'ün hayatta iken öldürdüğü düşman adedince heykelin yapılıp mezarın başına dikilmesi **Uçmağ:** Cennet

Tamu: Cehennem

Kam: Din adamı

Bu dinlerin yanı sıra Türkler arasında Buda, Manihaizm, Hristiyanlık, Musevilik ve İslâmiyet'te yayılmıştır.

TÜRK – İSLAM DEVLETLERİNDE TOPLUM YAPISI

751 Talas Savaşı sonrası Türkler arasında İslâmiyet yayılmış ve Türkler bu yeni dinin etkisiyle sosyal ve kültürel hayatlarında birçok değişiklik yaşamışlardır. Türkler; Selçuklular Dönemi'nde doğu ve güneyde Fars, Arap ve Hintlilerle, batıda ise Ermeni, Gürcü, Rum ve Süryanilerle karşılaşmıştır. Bu etkileşim Türklerin hem bu uygarlıklarından etkilenmesine hem de bu toplumları etkilemesine neden olmuştur. Türk – İslâm kültürünün oluşmasında kilit konumda olan devlet Karahanlılardır. Selçuklu ve Gaznelilerde bu sürece katkıda bulunmuşlardır.

Büyük Selçuklu Devleti'nde Toplum:

a) Yönetenler (hanedan üyeleri, asker, vali ve din adamları)

b) Yönetilenler (halk) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

Türk toplumunda Avrupa'dakine benzer asiller sınıfı veya Hindistan'dakine benzer bir Kast sistemi yoktur. Kanun önünde herkes eşittir. Bundan dolayı bir kişi en üst makamlara kadar yükselebiliyordu.

Türk – İslâm Toplumunda Aile

Aile; anne, baba ve çocuklardan oluşuyordu.

Baba hayatta olduğu müddetçe oğullar ayrılamazdı. Bundan dolayı aynı evde baba, oğul, dede, torun yaşayabiliyordu.

Evlilikte samimiyet esastı.

Tek eşle evlilik yaygındı. Evde baba hâkimiyeti gözüксе de (ataerkil) annenin de söz hakkı vardı.

Türk – İslâm Toplumunda Halk

1. Göçebeler

2. Köylüler

3. Şehirliler

Olmak üzere üçe ayrılmıştı.

Türk – İslâm Toplumunda Hoşgörü ve Yardımlaşma

Türk – İslâm toplumunda din adamlarına büyük saygı duyuluyordu. Hükümdarlar dini hoşgörü ve dini hayatın yayılması için çok çalışıyorlardı. Bu doğrultuda birçok medreseler inşa etmişlerdir. Bu medreselerde birçok alim ve sufi yetişmiştir. Bu alimler arasında ilk göze çarpanlar Ahmet Yesevi, Yunus Emre ve Mevlâna Celaleddin Rumi'dir.

Türk – İslâm toplumunda hoşgörü egemendi.

İslâm hukuku her alanda esas alınıyordu.

Gayrimüslimler, her türlü dini hürriyete sahipti.

Türk – İslâm toplumunda görülen yardımlaşma vakıflar aracılığıyla yapılıyordu.

Yolcuların ve tüccarların konaklaması için birçok kervansaray inşa etmişlerdir.

Devlet birçok yerde darüşşifa (hastane), aşevleri, Bimarhane (akıl hastanesi) inşa etmiştir.

Sosyal yardımlaşmada devlete en büyük katkıyı sağlayanlar şüphesiz Ahilerdir.

Selçuklu hastanelerinde hastalar ücretsiz tedavi edilir ve yine ilaçlar da ücretsiz verilir.

Toplumsal Yaşantı

Türkler, İslâmiyet'i kabul etseler de kendi kültürlerini de unutmamışlardır.

Pamuk ve ipekli giysiler giyen Türkler, renk olarak yeşil ve kırmızıyı tercih ediyorlardı.

Kadınlar süs eşyası olarak yüzük, gerdanlık, toka ve bilezik kullanırken, erkekler ise kıyafetlerinin tamamlayıcısı olarak börk (başlık) kullanıyorlardı.

Oğuz erkekleri uzun saç, bıyık ve kakül bırakıyorlardı.

Düğün ve nişan merasimleri Türk – İslâm toplumunda yardımlaşmanın zirve yaptığı

günlerdi. Avcılık, top kapma, koşma, dağa çıkma, cirit ve güreş Türk – İslâm

toplumunun önemli sporlarıydı.

Türklerde Yemek

Türkler yemek yerine aş ismini kullanmıştır.

Türkler içecek olarak, baldan ürettikleri sücöv'ü tüketiyorlardı.

Türklerdeki en önemli yemekler akıtmak, bulamaç, keşkek, hoşmerim, mantı, samsa, tutmaç, yufka ve yoğurt gösterilebilir.

Bazı Yemekler

Akıtmak: Saç üzerinde yapılan hafif bir hamur yemeğidir. Deve veya koyun sütünden yapılır.

Höşmerim: Yöröklere ait meşhur peynir tatlısıdır. Rizeliler bu tatlıya "Höşmerli" derler.

Samsa: Uygur Türkleri, kuru bohça şeklindeki hamur yemeğine bu ismi veriyorlardı.

KLÂSİK DÖNEM OSMANLI TOPLUM YAPISI

Osmanlı Toplumunun Etnik Yapısı

Kuruluş Dönemi'nde Osmanlı toplumunun büyük çoğunluğu Türkmenlerden oluşuyordu.

Zamanla sınırların genişlemesine paralel olarak Slavlar, Bulgarlar, Rumlar, Araplar,

Romanlar ve Ermenilerde Osmanlı sınırları içine dahil olmuşlardır.

Osmanlı Devleti, bu kadar farklı milletleri hoşgörülü bir politika uyguladığından uzun süre idare edebilmiştir.

Osmanlı Devleti, Ermeniler için **"Millet -i sadıka"** tabirini kullanmıştır.

1789 Fransız İhtilâli'nin yaymış olduğu milliyetçilik akımı Osmanlı idaresi altında yaşayan azınlıkları etkilemiş ve bu milletler birer birer Osmanlı Devleti'nden kopmuşlardır.

Osmanlı Toplumunun Sosyal Yapısı

a) Yönetenler

Padişahın idari ve dini yetki tanıdığı devlet görevlileridir.

Kendi aralarında:

1-**Saray Halkı** (Bu sınıfın en üstünde padişah bulunur.)

2) **Seyfiye** (sadrazam, beylerbeyi, sancak beyleri, neferler, tımarlı sipahiler) bu sınıf askerlik ve yöneticilik yapıyordu ve vergiden muaf tutulmuşlardı.

3) **İlmiye** (kadılar, kazaskerler, imamlar, müezzinler, şerifler, tarikat şeyhleri, şeyhülislam) bu sınıfı oluşturan kişilere ulema adı da verilmektedir. Bu sınıfın en kıdemlisi şeyhülislam ve kazaskerdir.

4) **Kalemiye** (defter eminleri, reisülküttap, Anadolu ve Rumeli defterdarı, nişancı) Bir nevi devletin bürokrat kesimidir. Kalemiye mensuplarında usta – çırak ilişkisi göze çarpmaktadır.

b)Yönetilenler

Bu sınıfa reaya (halk) adı verilmektedir. Osmanlı toplumunun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Köylüler, şehirliler, göçebeler, askeri, ilmi ve kalemi olmayanlar bu sınıfa oluşturmaktadır.

Yerleşim Durumuna Göre Osmanlı Toplumunu

1) Köylüler

Köylerde oturup, çiftçilikle uğraşıyorlardı.

Kendilerine verilen toprağı işler, geçimini sağlar ve devlete vergi öderler.

2) Şehirliler

Şehirlerde oturup, ticaret ve sanatla

uğraşıyorlardı. **Şehirlilerde kendi aralarında:**

1

)

A

s

k

e

r

i

l

e

r

2

)

T

ü

c

c

a

r

l

a

r

3

)

E

s

n

a

f

l

a

r

Olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır.

3) Göçebeler (Konar

göçerler) Bunlara

Yörük adı veriliyordu.

Geçim kaynakları

hayvancılıktı.

Devlete küçükbaş hayvan vergisi (adet-i ağnam), sürülerden alınan vergi (ağıl resmi) ve ayrıca yaylak, kışlak vergisi ödüyordu.

Göçebeler kavşak ve dağ geçitlerini korumakla görevliydi. Gerekli durumlarda askere alınıyorlardı.

Nehir veya deniz kenarında yaşayanlar donanmaya yardım ediyorlardı.

SOSYAL HAREKETSİZLİK

a) Yatay Hareketlilik

Devleti oluşturan fertlerin herhangi bir statü değişmesi olmadan bir yerden başka bir yere göç etmesine denir.

Orta Asya'dan Anadolu'ya, Balkanlara veya

Avrupa'ya yapılan göçler örnek olarak gösterilebilir.

b) Dikey Hareketlilik

Dikey hareketlilikte sınıflar arası geçiş söz konusudur.

Meselâ yöneten sınıftan yönetilen sınıfa geçme veya yönetilen sınıftan terfi edip yöneten sınıfa geçme gibi.

Dikey hareketlilik gayrimüslimler için de geçerliydi. Meselâ Devşirme sistemi ile bir gayrimüslim sadrazamlık makamına kadar yükselebiliyordu.

MİLLET SİSTEMİ

Osmanlı Devleti bünyesinde Hristiyan Yahudi, Ermeni gibi farklı etnik gruplar yaşıyordu.

Devlet uyguladığı politikalar sayesinde bu farklı grupları rahatça bir arada tutmuştur. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u aldıktan sonra buradaki Rum ve Ermenileri özerk cemaatler şekline getirmiş hatta bu unsurların başına bizzat patrik atamıştır.

Osmanlı özerk cemaatler şeklinde örgütlediği bu unsurlara daha sonra "millet" adını vermiştir.

Fatih Sultan Mehmet, 1461'de İstanbul'da Gregoryen Ermeni Patrikhanesi'ni kurdu.

Bursa Metropolitisi Ovakim'i patrik olarak atadı.

Fatih Sultan Mehmet'in başlattığı bu uygulama Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde genişleyerek devam etmiştir.

II. Mahmut'a ait aşağıdaki söz, Osmanlının millet sistemine ne kadar önem verdiğini gösterir.

"Ben tebaamdan Müslümanları camide, Hristiyanları kilisede, Yahudileri ise havrada görmek isterim." Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Ermenilere verilen imkânlar daha da artırılmıştır.

Yine 1876 ve 1908 yılında açılan Osmanlı Mebusan Meclisi'nde birçok azınlık milletvekili görev yapmıştır. Yahudilerde Osmanlı toplumunun önemli bir unsuruydu. 1492' de Hristiyan zulmünden kaçan Yahudiler, Osmanlı Devleti tarafından kurtarılarak Selânik ve İstanbul'a yerleştirilmiştir.

BİLGİ NOTU:

Osmanlı Devleti'nde Ermeni, Rum ve Yahudi toplumundan başka Süryani, Nasturi ve Kildani (Keldani) toplumları da huzur içinde yaşıyorlardı.

OSMANLIDA AİLE

Osmanlı toplumunda aile İslami kurallara göre şekilleniyordu. Aile genellikle anne, baba ve küçük çocuklardan oluşmakla birlikte dede, amca ve teyzelerle de birlikte yaşayan aileler vardı.

Geniş aileler genellikle konaklarda yaşıyorlardı ve bunların hizmetçileri de bulunuyordu. Osmanlı toplumunda tek eşle evlilik yaygındı. Boşanma durumunda kadının mağdur olmaması için Mehir uygulamasına önem verilmiştir.

MEHİR

Evlenen bir erkeğin nikâh esnasında kadı ve şahitlerin huzurunda kadına verdiği nikâh bedelidir. Evlilik kadı tarafından gerçekleştiriliyordu. Evlilik gerçekleştikten sonra bu durum Tereke defterine kaydediliyordu.

Osmanlıda evin reisi babadır. En büyük yardımcısı ise annedir. Kadın çeyiz getiriyor ve Mehir alıyordu.

Bundan dolayı kadın boşanma durumunda bunları talep edebiliyordu.

Boşanma her ne kadar erkeğin tek taraflı isteğine bağlı gibi gözükse de İslâm hukuku bu konuda kadına önemli haklar vermiştir.

Osmanlı evleri, genellikle kagir ve ahşaptan yapılırdı. Evlerde kadınlara ait haremlik ve erkeklere ait selamlık bölümleri bulunmaktadır.

SOSYAL DAYANIŞMA

Osmanlıda Vakıflar

Vakıf, zengin kişilerin kazandıkları mallarının bir kısmını ömür boyu insanlığın hizmetine sunmalarıdır. Malını vakfeden kişiye vâkıf, vakfedilen mala mevkuf, vakfin kuruluş belgesine vakfiye ve vakfin yönetim kuruluna müteveli adı verilir.

Bir kişinin malını vakfedebilmesi için; özgür, yetişkin ve malın kendisine ait olması gerekir. Vakıf malları satılamaz, başka birine devredilemez veya miras bırakılamazdı.

Hayır kurumları ve sosyal müessese olan cami, han, hamam, kervansaray, yol, imarethane gibi müesseseler vakıflar aracılığıyla kurulurdu.

Genellikle vakıflar padişah, vezir, beylerbeyi, valide sultan gibi üst düzey kişiler tarafından kurulmuştur.

Vakıfların Yararları

Vakıflarda biriken paralar geri ödeme şartıyla tüccarlara veriliyordu. Bu da ticari hayatı canlandırıyor. Han, hamam, kervansaray gibi yerlerin işletimi sağlanmıştır.

İskân faaliyetlerinin gerçekleşmesinde vakıflar faydalı olmuştur.

Şehir ve kasabaların sosyal ve kültürel ihtiyaçları sağlanmıştır.

Sağlık ve eğitim faaliyetlerinin yapılması sağlanmıştır.

Vakıflardan toplanan avarız akçesi sayesinde ortak giderler karşılanmıştır.

Vakıflar sayesinde birçok eğitim kurumu bu kurumlardan birçok bilim adamı yetişmiş, binlerce ciltlik kütüphane açıldığı gibi, yoksul halka üç öğün yemek veren imarethaneler (aşevi) kurulmuştur.

BİLGİ NOTU: II. Mahmut Dönemi'nde Evkâfihümayun Nezareti (Vakıflar Bakanlığı) kurularak, tüm vakıflar tek çatı altında toplanmıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE SOSYAL YARDIMLAŞMA ÖRNEKLERİ

a) Ahilik

Ahi Evran Hazretleri tarafından Hacı Bektaşî Veli'nin tavsiyeleriyle kurulan esnaf dayanışma teşkilâtıdır. Ahiliğin kendine özgü kuralları vardır. Ahilikte iyi ahlâk, doğruluk, kardeşlik ve yardım severlik esastır.

BİLGİ NOTU:

Ahiliğin Abbasilerdeki karşılığı Fütüvvet Teşkilatı'dır.

Ahilik teşkilâtı ilk olarak 1205'te Kayseri'de kurulmuştur.

Ahilik sayesinde Anadolu'da Türkleşme hızlandığı gibi Türk şehirciliği de gelişmiştir.

Ahiliğin Yedi Şartı:

1. Cimrilik kapısını bağlamak, lütuf kapısını açmak.
2. Zulüm kapısını bağlamak, hilim ve mülayemet kapısını açmak.
3. Hırs kapısını bağlamak, kanaat ve rıza kapısını açmak.
4. Tokluk ve lezzet kapısını bağlamak, riyazet kapısını açmak.
5. Halktan yana kapısını bağlamak, Hak'tan yana kapısını açmak.
6. Hezeyan kapısını bağlamak, marifet kapısını açmak.
7. Yalan kapısını bağlamak, doğruluk kapısını açmak.

Ahilikte Dereceler

Yiğit, Yamak, Çırak, Kalfa, Usta, Ahi, Halife, Şeyh, Şeyhülmeşayih

b) Sadaka Taşları

Osmanlı Devleti'ne ait yardımlaşma örneğidir. Bu taşlar 1,5 – 2 m yüksekliğinde olup mermerden yapılmıştır. Sadaka verenler parayı çanak şeklindeki oyuğa bırakırlar. Bu sayede en hayırlı yardım sayılan gizliden gizliye yardım yapılmış olurdu. Dilenmekten çekinen ihtiyaç sahibi günün belli bir vaktinde taşın bulunduğu yere giderek ihtiyacı kadar parayı alabiliyordu. Bazen bu taşlardaki paralara haftalar boyunca kimse dokunmuyordu.

c) Zimen Defteri

Bu defter borçlu ile borcunun yazılı olduğu defterdir.

Özellikle Ramazan ayında maddi durumu iyi olan insanlar rastgele bir bakkala girip zimen defteri olup olmadığını sorduktan sonra; “Lütfen baştan, ortadan ve sondan şu kadar kişinin borcunu hesaplamışsın?” diye sorar ve ardından da hiç tanımadığı insanların borcunu öderdi. Ardından da “Borçlarını silin, Allah kabul etsin!” der ve oradan ayrılırdı.

TOPLUMSAL YAŞANTI

Osmanlı toplumunda günlük hayat; saray, şehir, köy ve konar göçer hayatı olmak üzere dörde ayrılır.

a) Saray Hayatı

Hanedan üyeleri ve yöneticilerin büyük kısmı sarayda yaşıyordu. Devletin idare edildiği sarayların en önemlisi Topkapı Sarayı'dır.

Osmanlı Sarayları;

Birun: Sarayın dış hizmetlerinin görüldüğü yer.

Enderun: Önemli görüşmelerin yapıldığı sarayın iç bölümüdür. Bu bölüm zamanla devlet adamlarını yetiştirilen okul hüviyetini kazanmıştır.

Harem: Padişahın aile yaşantısını geçirdiği yer. Buranın baş sorumlusu Harem Ağası'dır. Harem'de de aynen Enderun gibi eğitim – öğretim faaliyetleri yapılmıştır.

b) Şehir Hayatı

Ticari hayatın ve kültürel etkinliklerin yaşandığı şehirlerdir. Burada Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanlar beraberce yaşıyorlardı. Şehirler mahallelerden oluşuyordu. Şehir halkı akşamları cami, kahvehane veya esnaf odalarında toplanıyordu. Bu mekânlarda meddah, karagöz gibi eğlenceler düzenleniyordu. Kadınlar ise kendi aralarında ve evlerde toplanıyorlardı. Osmanlı toplumunda nişan, düğün ve sünnet merasimlerine çok önem veriliyordu. Cuma günü tatildi. Cuma günü Müslümanlar camiye, cumartesi günü Yahudiler havraya, pazar günü Hristiyanlar kiliseye gidiyorlardı. Şehirlerde zaman sabah namazı ile başlayıp akşam namazına kadar sürüyordu. Yemek olarak pirinç, et ve sebze, içecek olarak ise

boza, pekmez ve bal suyu kullanılıyordu. Osmanlıda ilk kahvehaneler 1554'te İstanbul'da açıldı.

c) Köy Hayatı

Köylerde temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. İmam ve kefhüdalar köy yönetiminden sorumlu idiler. Köyde yaşam yazın bağ ve bahçelerde çalışarak, kışın ise köy odalarında sohbet ederek geçiyordu. Köyler beş altı haneden oluşuyordu. Bunlardan daha büyük olan yerlere ise nahiye veya kaza deniyordu. Köylerde sadece Müslümanlar yaşadığı gibi, Hristiyan ve Müslümanların birlikte yaşadığı köylerde vardır.

d) Konargöçer Hayatı

Göçebe yaşıyorlardı. Geçim kaynakları hayvancılıktı. Yayla veya kışlaklarda yaşıyorlardı. Göçebelerin kurdukları çadırlara ev veya yurt diyorlardı. Genellikle kıldan yaptıkları çadırlarda yaşıyorlardı. Başlarında aşiret reisleri vardı. Hareketli bir yaşam sürdürüklerinden at ve deve onların vazgeçilmez binek hayvanlarıdır.

TANZİMAT SONRASI OSMANLI TOPLUM YAPISINDA DEĞİŞMELER

II. Mahmut Dönemi'yle birlikte tüm Osmanlı halkı için "tebaa" tabiri kullanılmıştır. Gayrimüslimler Müslümanlardan hiçbir konuda ayrı tutulmamış ve tam bir hoşgörü toplumu oluşturulmuştur.

1839 Tanzimat Fermanı ile Müslüman – gayrimüslim herkes eşit sayılmıştır.

Bu fermanın devamı niteliğinde olan 1856 Islahat Fermanı ile; Azınlıklar devlet memuru olabilecekti. Banka, okul, şirket ve hastane açabileceklerdi.

Ayrıca devlet memuru olabileceklerdi.

BİLGİ NOTU:

Osmanlı Devleti bütün bunlarla kaynaşmış bir toplum oluşturmayı hedeflemiştir. Osmanlı toplum yapısındaki değişim kadınlar üzerinde de etkisini göstermiştir. Kadın – erkek eşitliği tartışılır hâle gelmiştir. Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım kadın hakları konusunda savunuculuğu üstlenmiştir. Değişim kıyafet alanında da kendini göstermiştir. Memurlar ve halk sarık yerine fes, şalvar yerine pantolon, kadınlar ise ferace ve yaşmak yerine maşkâh (süslü baş örtüsü), yeldirme (hafif manto) ve sık çarşaf kullanmaya başlamışlardır.

Değişime yemek kültürü de uğramıştır. Mesela daha önce kullanılan sini ve sahanların yerini masa, sandalye ve tabaklar almıştır.

Osmanlı Devleti'nde Sosyal Yardımlaşma Örnekleri

Darülaceze (Yoksul Evi)

1895 yılında II. Abdülhamit tarafından kurulmuştur. 27.000 m²'lik bir alanda kurulmuştur. İdari bina, aceze bölümü, çocuk yuvası, revir, hastane, cami, kilise, sinagog, aş ocağı, fırın,

hamam, çamaşırhane ve gasil haneden (ölu yıkama yeri) oluşmaktadır. Bu mekânlarda kimsesiz insanlara bakıldığı gibi 0 – 6 yaş arası çocuklara da ücretsiz bakılmaktadır.

Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi

Asıl ismi Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi'dir. İstanbul Fatih semtinde kurulmuştur. Hastane Abdülmecit'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan tarafından açılmıştır.

Hamidiye Etfal Hastanesi

II. Abdülhamit tarafından 1899'da İstanbul'da açılmıştır. Bugünkü adı Şişli Etfal Hastanesi'dir Türkiye'deki ilk çocuk hastanesidir. II. Abdülhamit'in yedi aylık kızı Hatice Sultan difteri hastalığından ölünce bu duruma çok üzülen padişah Dr. İbrahim Bey'e bu hastaneyi kurdurmuştur.

Dârüşşafaka

1863'te Şefkat Yuvası adıyla Abdülaziz Dönemi'nde açılmıştır. Maddi durumu kötü ve yetim çocuklar eğitim görmüştür. Okul 1873' ten itibaren eleme yöntemi ile öğrenci almaya başlamıştır.

Darülevtam

Birinci Dünya Savaşı sırasında yetim ve öksüz çocuklar için açılan yurtlardır. İttihat ve Terakki Partisi Dönemi'nde bu yurtlara gelir bulunamadığından çocuklar perişan olmuştur. Bu çocukların kabiliyetli olanları zamanla Dârüşşafaka Okulu'na alındı. Zamanla Dârüşşafaka tamamen kaldırılmıştır.

Hilâlahmer Cemiyeti (Türk Kızılay'ı)

İrk, din ayrımı gözetmeden yardımı esas alan bir kurumdur. Bu cemiyet ilk olarak 1868 yılında "Osmanlı

Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kuruldu. 1947 yılında Türk Kızılay'ı adını aldı. Cemiyetin ilk başkanı Rum asıllı Doktor Marko Paşa'dır.

Donanma Cemiyeti

Cemiyet, Osmanlı Donanması'nın güçlendirilmesi amacıyla İstanbul'da açıldı. Halk, öğrenci ve esnaflardan cemiyete ilgi arttı. Zamanla Anadolu'ya da yayıldı. Padişah V. Mehmet Reşat Cemiyet'e katkı sağlayanlara

"Donanma İlane Madalyası" verdi.

Dernek 2 Nisan 1919' da kapatılmıştır.

ÇAĞDAŞ TÜRK TOPLUMU

Bünyesinde çok farklı milletleri barındıran Osmanlı Devleti, 19. yüzyıl sonlarında ciddi toprak kayıplarına uğramış ve kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göç dalgası yaşanmıştı. Bu durum Osmanlı nüfus yapısında önemli değişikliklere neden olmuştu. I. Dünya Savaşı ile Osmanlı Devleti yıkılmış ve Anadolu toprakları işgale uğramıştı. İşgali kabul etmeyen Türk toplumu tam bir var olma – yok olma mücadelesi vermiştir. Millî Mücadele'yi kazanan Türk halkı 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile bağımsızlığını kazanmıştır. Türk halkı ulusal

bağımsızlıkla ulusal egemenlik mücadelesini birlikte vermiş ve hızlı bir şekilde imparatorluktan milli devlete geçmiştir. Yeni Türk Devleti de halkı arasında hiçbir ayırım yapmamış ve onlar için “vatandaş” tabirini kullanmıştır. Seviyeli bir toplum oluşturmayı hedefleyen Mustafa Kemal, birçok inkılâba imza atmıştır.

Eğitim Alanında İnkılaplar

Tevhidi tedrisat Kanunu kabul edildi. (3 Mart 1924)

Yeni Türk Alfabeti ’nin kabulü (1 Kasım 1928)

Türk Tarih Kurumu’nun Açılması (1931)

Türk Dil Kurumu’nun Açılması (1932)

Toplumsal Alanında İnkılaplar

Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması

Kılık –

kıyafet yasası

Soyadı

Kanunu’nun

kabulü

Takvim, saat ve ölçülerde değişiklik yapılması

Çağdaş Türk Toplumunda Kadın

Osmanlı Devleti Dönemi’nde **Ahmet Cevdet Paşa’nın hazırladığı “Mecelle”** adlı kanun kitabı kadın hakları konusunda yetersizdi.

Bu durumu gören Yeni Türk Devleti 17 Şubat 1926’ da İsviçre Medeni Kanunu’nu kabul etmiştir. Medeni Kanun ile Türk kadını şu haklara kavuşmuştur:

Toplumsal ve ekonomik alanda kadın – erkek eşitliği sağlanmıştır. Kadınlar istediği mesleğe girme hakkını elde etmiştir. Tek eşle evlilik ve resmi nikâh zorunluluğu getirilmiştir. Miras, boşanma ve şahitlikte kadın – erkek eşitliği sağlanmıştır. Türk kadını Medeni Kanun ile bu hakları elde ettiyse de henüz siyasi haklarına kavuşamamıştı.

Türk kadını;

1930 yılında belediye seçimlerine,

1933 yılında muhtarlık seçimlerine, 1934 yılında ise milletvekilliği seçimlerine Katılma hakkını elde etmiştir.

BİLGİ NOTU:

Türk kadını siyasal haklar konusunda birçok Avrupa devletine örnek olmuştur.

BİLGİ NOTU:

İlk kadın milletvekilimiz Satı Kadın olup 1935

– 1939 yasama döneminde TBMM’ye on beş kadın milletvekili girmeyi başarmıştır.

Toplumsal alanda çağdaşlaşmayı hedefleyen Mustafa Kemal başka yenilikler de yapmıştır.

Bu yenilikler şunlardır:

- Yapılan yeniliklerin halka duyurulması amacıyla radyo kurulmuştur.
- Ankara Radyosu 1927’de Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi tarafından devreye sokulmuştur.
- İstanbul Şehir Tiyatrosu kurulmuştur.
- 1930’ da Opera Cemiyeti kurulmuştur.
- Darülfünun, İstanbul Üniversitesi adını almıştır.
- Lâtin Alfabetesi ‘nin halka öğretilmesi amacıyla Halkevleri açılmıştır. Halkevleri ilk olarak 1931’ de Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, İstanbul, İzmir, Konya ve Van gibi illerde açılır. Diğer adı ulusevi’dir.
- Demokrat Parti Dönemi’nde Halkevleri 1951 yılında kapatılmıştır.

(<https://t.me/tarihogretmeni>) Telegram Kanal

Linkimizdir

III. ÜNİTE

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE HUKUK

3. ÜNİTE

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE HUKUK

Hukuk, bir arada yaşayan insan topluluklarının hayatlarını sürdürebilmeleri için uygulanan kurallar bütünüdür.

Türklerdeki siyasi ve sosyal hayatı düzenleyen hukuk kurallarına “**töre**” diyoruz.

Töre yazılı değildir. Töreye uymak çok önemlidir. Törede asıl olan adalet, eşitlik, iyilikle insan sevgisidir. Törevi uygulamamak en büyük suç sayılıyordu. Hükümdar dahil herkes töreye uymak zorundaydı.

BİLGİ NOTU: Halk ve yöneticilerin töreye uyma zorunluluğunun bulunması Türklerde “**kanun üstünlüğü**” nün olduğunu göstermektedir.

Törede bir değişik yapılabaksa buna ancak **kurultayda karar verilir**. Kurultayda halktan da üyeler bulunurdu.

Bu durum şunu gösteriyor ki, bu organ bir yasama (kanun yapma) organı olduğuna göre kanunların hazırlanmasında halkın da etkili olduğunu görmekteyiz.

İlk Türk Devletleri’nde Hukuki Yapı

Türklerin inancına göre ülkeyi yönetme yetkisi hükümdarlara tanrı tarafından verilmiştir: **(KUT anlayışı)**

Gök Tanrı adaletli bir yönetim istediğinden Türkler adalete çok önem vermişlerdir. Adalet teşkilâtının başında bulunan kağan ölüm dahil her türlü cezayı verebiliyordu. **Türklerde yargu** adı verilen mahkemeler vardı.

Bu mahkemeler yüksek mahkeme özelliği gösterir ve başında kağan bulunurdu. Yalan ve hırsızlık başta olmak üzere adi suçlara bakan mahkemeler de vardı. **Bu mahkemelerin başında ise yargın (Yarguci) bulunurdu.**

Türklerdeki Bazı Cezalar:

- Adam öldürmenin cezası idamdı.
- Hırsızlık yapan kişi yakalanırsa malına el konur ve aile fertlerinin hürriyeti kısıtlanırdı.
- Tehlike olmadıkça ok ve yay kullanmak yasaktı.
- Barış zamanı başkasına ok çekmenin cezası ölümdü.
- Zinanın cezası idamdı.

- Ordudan kaçanlar ve vatana ihanet edenlerin cezası ölümdü.

BİLGİ NOTU: **Türkler göçebe bir yaşam sürdürdüklerinden dolayı uzun süreli hapis cezası vermiyorlardı.**

Türklerdeki en uzun hapis cezası on günü geçmiyordu. Ayrıca suçlunun cezası devlet tarafından anında verildiğinden dolayı **“kan gütme” olaylarına rastlanmıyordu.**

Türkler suçları içeriğine göre ikiye ayırmışlardır.

- 1) Hafif suçlar
- 2) Ağır suçlar: Vatana ihanet, adam öldürme, devlete isyan

Aile Hukuku

Türkler aile müessesesine **oguş** diyorlardı.

Aile ortamı kurulurken mutlaka bir tören düzenlenirdi ve eşlerin birbirine denk olmasına dikkat edilirdi.

Çocuklar babanın velâyeti altındaydı. Bireyler arasında mal ayrılığı esası olduğundan bir kadın kendine ait olan malı istediği gibi tasarruf hakkına sahipti

Boşanma Türklerde nadirdi. Tarafların karşılıklı isteği ile boşanma gerçekleşiyordu. Mirastan kız ve erkek çocuklar eşit şekilde yararlanıyordu.

TÜRK – İSLÂM DEVLETLERİ’NDE HUKUK

Türkler Müslüman olduktan sonra törenin yanı sıra İslam hukukunu kullanmaya başlamışlardır. Töre tamamen terk edilmemekle birlikte **şer’i hukuk** da uygulanmıştır. **Şer’i hukuk dört ana temele dayanmaktadır:**

1. **Kuran**
2. **Sünnet**
3. **İcma**
4. **Kıyas**

Türk – İslam Devletleri şer’i hukukun yanı sıra örfi hukuku da uygulamışlardır.

Çünkü fethedilen yerlerdeki halkın örf ve adetleri de dikkate alınmalıydı. Bu durum örfi hukuku ortaya çıkarmıştır. Fakat **örfi hukuk hiçbir zaman şer’i hukuka ters düşmemekteydi.**

Kanunları çıkarma yetkisi hükümdara aitti. Fakat hükümdar şer’i hukuka ters düşmemek durumundaydı.

Büyük Selçuklu, Karahanlı ve Anadolu Selçuklularında bu durum aynen sürmüştür.

Moğol imparatoru **Cengiz Han Cengiz Yasası’nı** oluşturmuştur. Uygur dili ile yazılan bu yasaya aynı zamanda **“Yasanâmeibüzürg”** denmektedir.

Türk – İslam Devletleri’nde Hukuki Yapı Türk – İslam hukuku;

1. Şer’i hukuk
2. Örfi hukuk

Olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Ser'i Hukuk

Başında kadı bulunur. Kadı'larına başı ise baş kadı manasına gelen **Kadilkudât**'dır. **Ser'i hukukun konuları** arasında **aile, miras, ölüm ve ticareti gösterebiliriz**. Hayır işleri ve vakıfların idaresinden de kadılar sorumludur.

BİLGİ NOTU: Kadı'larına verdikleri karara itiraz edilirse mesele **Divanimezâlim**'de görüşülürdü.

Örfi Hukuk

Askeri, mali ve yönetim konularına bakar. Örfi yargının başında **"Emir-i dâd"** bulunurdu.

Bu mahkemenin verdiği önemli kararlar bizzat sultanın başkanlık ettiği **BİLGİ NOTU:** mahkemelerde hükme bağlanırdı. **Anadolu Selçuklu Devleti'nde örfi BİLGİ NOTU:** yargıya **"Darü'l adl" (adalet evi)** adı veriliyordu. Türk – İslam Devletleri'nde askeri davalara **Kadı asker veya kadileşker** bakardı.

BİLGİ NOTU: Türk – İslam Devletleri'nde Kadı'lar aldıkları kararlarda baskı yapılmadığından **yargı bağımsızlığını gösterir**.

C) OSMANLI DEVLETİ'NDE HUKUK

1. Klâsik Dönem Osmanlı Hukuku

Osmanlı Devleti hukukta **Anadolu Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır**.

Devletin ilk dönemlerinde yazılı bir hukuk yoktu. Fakat sınırların genişlemesine paralel olarak hukukta yeni düzenlemeler ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nde de hukuk **ser'i ve örfi** olmak üzere ikiye ayrılır.

Ser'i hukuk İslami hukuk, örfi hukuk ise padişahın koymuş olduğu kurallardır. İki hukuk birbiri ile çelişmemek durumundaydı. **Ser'i hukuk İslami hukuk olduğundan sadece Müslümanlar için geçerliydi**. Gayrimüslimlerin kendi hukuk kuralları bulunuyordu.

Örfi hukuk bizzat padişahın ferman veya beraatlarına dayanıyordu. Bu hukuk sosyal hayatı düzenleyen kurallardı. **İlk Osmanlı kanunnameleri bizzat Fatih Devri'nde hazırlanan Kanunnâme-i osman'dır**.

II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde de kanunlar hazırlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Kanuni Kanunnamesi hazırlanmıştır.

BİLGİ NOTU: **Fatih Kanunnamesinde** **merkezi otoriteyi düzenleyici kurallar yer almıştır**. Hatta bu **kanunnamede kardeş katline** dâhi izin verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Kanunnameler:

1) Umumi

Kanunnamele

r a)

Kanunname-i

âli Osman

b) Teşkilât Kanunnameleri

2) Hususi Kanunnameler

a) Özel askeri gruplara ait kanunnameler

b) İktisadi gruplara ait kanunnameler

c) Sosyal gruplara ait hususi kanunnameler

3)

a) Ferman

b) Berat

a) Yasak Nameler

4) Sancak Kanunnameleri

5) Miri arazi ve tımar nizamına ait kanunnameler

6) Adalet nameler

a) Osmanlı Devleti'nde Hukuki Yapı

Osmanlı Devleti, ilk kurulduğu zaman üç yüz çadırı geçmeyen bir beylikken kısa sürede dünyanın en güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. Bundaki en büyük etkenlerden biri de din ve ırk ayrımı gözetmeden tüm halkına adaletli bir yönetimle yaklaşmasıydı. Öyleki bir Padişah bir Rum usta ile Kadı'nın karşısına çıkabiliyor ve mahkeme tarafından padişah cezalandırılabilirdi. (Fatih devri) **Osmanlı hukukunun işlevişinden adaletin divandaki temsilcisi Kazasker sorumludur.**

Kazasker aynı zamanda kadı ve müderrislerin atamalarından da sorumluydu.

Osmanlı Devleti'ndeki Divan Teşkilâtı bir yüksek mahkeme gibi çalışıyordu. Şeyhülislam'ın hukuk ile ilgili görevi ise divanda alınan kararların dine uygunluğuna karar vermektir.

Kadılar

Adaletten sorumlu kişilerdir.

Kadı'nın verdiği karara padişah karışmazdı.

Kadı'nın verdiği karara itiraz edilirse durum bir üst mahkeme gibi çalışan Divanhümayun'da görüşülürdü.

Kadılar kaza ve sancaklardaki mahkemelerin başkanlıklarını da yapıyorlardı.

Kadılar şeri ve örfi hukuka bakıyorlardı.

Başkentten gelen ferman veya beraatların halka ulaşmasını sağlıyorlardı. Buldukları bölgenin asayişini sağlıyorlardı.

Vakıfların denetimine bakıyorlardı.

Miras, ticaret ve nikâh gibi işlere bakıyorlardı.

BİLGİ NOTU: Bu işleri yaparken kadılara böcekbaşı, subaşı ve çöplük subaşını gibi görevliler yardımcı oluyordu.

Nahiyelerde kadıların görevini naipler yapıyordu.

Mahkemelerde alınan kararlar Ser'iyve sicillerine yazılıyordu.

BİLGİ NOTU: Halk ile fazlaca kaynaşmamaları için kadıların bir yerde görev süresi 18 ay ile 3 yıl arasında sınırlandırılıyordu.

BİLGİ NOTU: Osmanlı Devleti'nde kadılıkta en üst makam İstanbul kadılığıdır (Taht kadılığı). İstanbul kadısını doğrudan padişah atıyordu. Mekke, Medine, Kudüs, Şam ve Kahire kadılıkları da önemliydi.

b) Osmanlı Hukuk Sistemindeki Değişmeler

III. Mahmut Dönemi'nde ayanlarla imzalanan 1808 tarihli Senedi ittifak ile ayanların varlığı kabul edilmiş ve padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır.

II. Mahmut Dönemi'nde gayrimüslim halk için kullanılan reaya kelimesi yerine tebaa tabiri kullanılmıştır. II. Mahmut Dönemi'nde "müsadere" sistemi kaldırılmıştır.

MÜSADERE: Suçlu görülen bir kişinin malına devletin el koymasdır.

II. Mahmut Dönemi'nde hukuk alanındaki en önemli gelişme ise bugünkü Adalet Bakanlığı olan "Nezaretideavi" nin kurulmasıdır.

2. Tanzimat Dönemi Osmanlı Hukuku

Tanzimat Fermanı, 1839 yılında dönemin sadrazamı Mustafa Reşit Paşa tarafından I. Abdülmecit'in emriyle ilan edilmiştir.

Bu ferman ile Osmanlı Devleti hukuk devleti olmuştur.

Batı tarzı işleyen mahkemeler kurulmuştur.

Karma mahkemeler kuruldu. Bu mahkemelerde Hristiyanlarda tanık olabiliyordu.

Şer'i mahkemeler varlığını devam ettirmiştir.

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı ülkesinde kanun gücü etkili olmuştur.

1856 Islahat Fermanı ile de azınlıklar birçok yenilik elde etmişlerdir.

Meselâ mahkemelerinde kendi dinlerine göre yemin edebilecekleri gibi birçok meselelerini kendi din adamlarının nezaretinde çözebileceklerdi.

BİLGİ NOTU: Tanzimat Dönemi'nin Osmanlı hukukuna en büyük getirisini Müslümanlarla gayrimüslimlerin kanun önünde eşit olmasıdır.

BİLGİ NOTU: Osmanlı Devleti'nde mahkemelerde alınan kararların duyurulması amacıyla Ceride-i mahakim adlı gazete çıkarılmıştır.

3. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Hukuku

Osmanlı Devleti'nde 23 Aralık 1876' da meşrutiyet ilan edilmiş ve aynı gün Kanunuesasi adlı anayasa ilan edilerek anayasal düzene geçilmiştir.

Mesrutiyet'in ilanı ile ilk defa Osmanlı halkı padişahın yanında yönetime ortak olmuştur.

Fakat bu meclis azınlık kökenli milletvekillerinin olumsuz tutumları yüzünden uzun ömürlü olmamış ve bir yılını dâhi doldurmadan kapanmıştır.

Fakat padişah II. Abdülhamit meclisi kapatsa da anayasaya dokunmamıştır.

Kanunuesasi 'ye göre;

Osmanlı halkının temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmıştır.

Kanun önünde eşitlik sağlanmıştır.

Basın – yayın özgürlüğü sağlanmıştır.

Kamu hizmetlerinden eşit bir biçimde yararlanma kabul edilmiştir.

BİLGİ NOTU:

Tanzimat Dönemi'nde **Ahmet Cevdet Paşa'nın** hazırlandığı **Mecelle-i ahkâmı adliye** adlı eser **Osmanlı Devleti'nin ilk medeni hukuk kitabıdır.**

BİLGİ NOTU: İttihat ve Terakki Partisi'nin baskıları sonucu padişah **II. Abdülhamit**
24 Temmuz

1908' de II. Meşrutiyet'i ilan etmiştir.

Bu dönemde Kanunuesasi 'de yapılan değişikliklerle padişahın mutlak otoritesi sınırlandırıldığı gibi temel hak ve özgürlükler de genişletilmiştir.

Padişah, eskiden olduğu gibi mutlak veto yetkisine sahip değildi. (1909 değişikliği ile)

Kanunuesasi ile Osmanlı Halkına Tanınan Hak ve Özgürlükler

- İbadet, kişi ve vatandaşlık güvencesi Müsadere, işkence ve angarya kaldırılacaktı.
- Konut dokunulmazlığı
- Öğretimde eşitlik
- Kazancına göre vergi verme
- Yasal olmayan tutuklamaların kaldırılması
- Kişilere ait evrak veya mektupların mahkeme kararı olmadan açılmaması
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü
- Padişaha tanınan sürgün yetkisinin kaldırılması
- Dernek kurma hakkı

D) CUMHURİYET DÖNEMİNDE HUKUK

1) Hukuk Alanında Düzenlemeler

Hukuk, toplumun huzur ve güvenlik içinde yaşamasını sağlar.

Uygar toplumlarda toplumun ve bireylerin ihtiyaçları toplumda huzur ve güveni sağlayacak şekilde düzenlenir.

M. Kemal'e göre Batılılaşma hem kalkınma hem de aydınlanmanın ön şartıdır. Bu nedenle hukuk alanında da Batı tarzı kurallar egemen olmalıydı.

2) Laik Hukuk Sistemine Geçiş

Atatürk Diyor ki;

“Cumhuriyet Türkiye’inde eski hayat kuralları ve eski hukuk kuralları yerine yeni hayat kuralları ve yeni hukukun kaim olmuş bulunması bütün gayri tabii tereddüt bir emrivakidir. Büsbütün yeni kanunlar getirerek eski esasat’ı hukukiye ’yi temelinden yok etmek teşebbüsündeyiz.”

Atatürk’ün Söylem ve Demeçleri

Laik hukuk sistemi demek, devlet kurallarının dini esaslara dayanmamasıdır. Kanunlar kişinin ihtiyaçlarına göre konulmalıdır. Laik hukuk, tüm medeni devletler tarafından da kabul edilmektedir.

Osmanlı hukuku, dine dayalı (teokratik) bir hukuk idi. Cumhuriyet’in ilanı ile hukukta laikleşme süreci başlamıştır.

Laik Hukuka Geçişin Nedenleri

- Eski hukuk sisteminin modern çağın icaplarına cevap verememesi
- Türkiye’nin **Batı medeniyetine ulaşmak istemesi**
- Dini hukuk yüzünden farklı dindeki insanlar için ayrı hukuk kuralları gerekiyordu. Bu da hukuk birliğini zedeliyordu.
- Hukukta laikleşme ile siyasi bağımsızlık garanti altına alınmış olacaktı.**

ÖNEMLİ: Laik Hukuk Alanında Kabul Edilen Kanunlar

- İsviçre’den Borçlar Kanunu alınmıştır.
- İtalya’dan Ceza Kanunu alınmıştır.
- Almanya’dan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu alınmıştır. (1929)
- İtalya’dan İcra ve İflas Kanunu alınmıştır. (1932)
- Fransa’dan İdare Hukuku alanında yararlanılmıştır.
- 17 Şubat 1926’ da İsviçre’den Medeni Kanun alınmıştır.

Ankara Hukuk Mektebi